

Deniz Yoluyla Taşımalarda Yük Sigortalarına Uygulanacak Hukuk ve Sigorta Sözleşmesinde Yer Alan Hukuk Seçiminin Sigortalı Açısından Bağlayıcılığı Sorunu^(*)

Applicable Law to Marine Cargo Insurance and the Effect of Choice of Law for the Claims of Assured Companies Law

A. İpek SARIÖZ BÜYÜKALP

Doktor Öğretim Üyesi

Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Milletlerarası Özel Hukuk Anabilim Dalı

Anahtar Kelimeler

Deniz Yük Sigortaları,
Uygulanacak Hukuk,
Hukuk Seçimi,
Genel İşlem Şartları,
Üçüncü Kişi Yararına
Sözleşme.

Öz

İrade serbestisinin bir görünümü olan hukuk seçimi, “sözleşmenin nispiyeti” ilkesine dayanmaktadır. Tarafların karşılıklı irade beyanları temelindeki geçerli bir hukuk seçimi yalnızca sözleşmenin taraf- larını bağlamaktadır. Bununla birlikte, hukuk seçimi içeren bir sözleşmeye dayalı olarak talepte bulunan üçüncü kişilerin durumu somut olayın şartlarına göre tartışma yaratabilmektedir. Bu özel durumlardan bir tanesi, deniz yoluyla taşımalarda yük sigortalardan doğan taleplere ilişkindir.

Ülkeler arası mal satımında, malın deniz yoluyla taşınması ve bu taşıma sırasında yükün/malın sigortalanması ticari hayatın işleyişi çerçevesinde kaçınılmazdır. Malın yüklendiği yer ile boşaltıla- cağı yerin farklı ülkelerde bulunması nedeniyle kanunlar ihtilafı alanına giren bu tür sigorta sözleş- melerinde sigorta ettiren ile sigortacı arasında kararlaştırılan hukuk seçiminin, anılan sözleşmeye dayalı olarak sigortacıdan talepte bulunan malın sahibi sigortalıyı bağlayıp bağlamayacağı ya da hangi şartlarla bağlayabileceği, yabancılık unsurlu bu tür sigorta sözleşmelerinden doğan uyumsuz- luklarda önemli bir soru olarak karşımıza çıkmaktadır. Türk hukukunda “tam üçüncü kişi yararına sözleşme” olarak nitelendirilen bu sigorta ilişkilerinde üçüncü kişinin hukuk seçimi ile bağlı olması borçlar hukuku ile kanunlar ihtilafı hukuku bağlamında farklı yaklaşımlar doğurabilecek niteliktedir.

Diğer taraftan, sigorta sözleşmelerinin bir “yığın sözleşmesi” olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Bir tarafın, diğer tarafça hazırlanan standart sözleşmeye “katılması” veya genel işlem şartlarında olduğu gibi ilgili şartları sözleşmenin karşı tarafı ile müzakere etmeksizin kabul etmesi ve hukuk seçiminin de bu şartlar içinde yer alması durumunda, hukuk seçiminin geçerliliği bakımından bazı sorunlar ile karşılaşılabilir. Bu çalışmada, deniz yoluyla taşımalarda yük sigorta sözleşmelerinde yer alan hukuk seçiminin sigorta sözleşmesine dayalı olarak talepte bulunan sigortalı bakımından ifade ettiği anlam ve bu seçimin bağlayıcı olup olmadığı sorusunun cevabı aranacaktır.

Keywords

Marine Cargo
Insurance,
Conflict of Laws,
Choice of Law,
Standard Forms of
Contract,
Third Party
Beneficiary Contract.

Abstract

The choice of law is based on party autonomy only binding on the parties of the contract due to the “privity of contract”. However, the situation of third parties making a claim based on a contract involving choice of law may be controversial, one of which concerns claims arising out of marine cargo insurance contracts.

In international sale of goods, the carriage of goods by sea and its insurance during the transportation are inevitable business transactions. This kind of insurance is subject to conflict of laws due to its nature: the place where the goods are loaded and unloaded are located in different countries. Thus, we will be faced with a serious question: Is the choice of law agreed between the policyholder and the insurer in these contracts will bind the assured, who will probably be the owner of the goods and

^(*) Araştırma Makalesi.
Hakem denetiminden geçmiştir.

Gönderim Tarihi: 05.11.2023, Kabul Tarihi: 16.01.2024.

claim the indemnity? The fact that the third party is bound by the choice of law in such relationships, which are characterized as “third party beneficiary contract” in Turkish law, may lead to different approaches in the context of the law of obligations and conflict of laws.

Moreover, it should not be noted that insurance contracts are “bulk contracts”. If one party “joins” the standard contract prepared by the other party without “negotiation”, some problems may arise in terms of the validity of the choice of law. In this study, the meaning of the choice of law for the assured in marine cargo insurance contracts will be sought.

GİRİŞ

Yabancılık unsuru taşıyan özel hukuk işlem ve ilişkilerinde uygulama alanı bulan 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun'un¹ (MÖHUK) sözleşmelere uygulanacak hukuka ilişkin kanunlar ihtilafı kuralları arasında sigorta sözleşmelerine özgü bir düzenleme yer almamaktadır. Sigorta sözleşmelerinde milletlerarası yetkiyi düzenleyen 46. maddenin kabulü karşısında, kendine özgü birçok sorunu içinde barındıran sigorta sözleşmelerinin kanunlar ihtilafı hukuku bakımından da ayrıca değerlendirilmesi ve diğer sözleşme tiplerinden bağımsız bir düzenlemeye tabi kılınmasının gerekli olduğu düşünülebilir. Bununla birlikte, sigorta sözleşmelerini, sözleşmelere uygulanacak hukuku belirleyen genel hükümden (MÖHUK m. 24) ayırmama düşüncesinin altında bazı nedenler yatmaktadır. Hayat, sağlık, mal ve sorumluluk sigortaları gibi farklı sigorta türleri bakımından korunan menfaatler arasındaki dengenin kurulmasındaki zorluklar ve MÖHUK'ta yer alan bağlama kurallarının düzenlenmesinde yararlanılan Avrupa Birliği (AB) hukuku mevzuatının izlediği yöntemin Türk hukukunda benimsenemeyeceği gibi bazı çekinceler sigorta sözleşmelerine uygulanacak hukukun MÖHUK m. 24'ten ayrı bir kanunlar ihtilafı kuralı çerçevesinde düzenlenmesine engel teşkil etmektedir².

Gerçekten de Roma Konvansiyonu'nda³ yer alan kanunlar ihtilafı kurallarının yerini alan ve sözleşmelere uygulanacak kanunlar ihtilafı kurallarının yeknesaklaştırılması amacı ile kabul edilen Akdi Borç İlişkilerine Uygulanacak Hukuk Hakkındaki Roma I Tüzüğü⁴, 7. maddesinde sigorta sözleşmelerine uygulanacak hukuka ilişkin ayrıntılı ve sigorta hukuku bakımından bir hayli karmaşık ve teknik bir düzenleme içermektedir. Roma I Tüzüğü'nün 7. maddesinde, belirli bir prim karşılığı sigortacının yükümlendiği riski başka bir sigortacıya (reasürör) devrettiği reasürans sözleşmeleri kapsam dışı bırakılarak, sigorta sözleşmesinin konusunu oluşturan riskin büyüklüğü ve bulunduğu ülke bakımından ayrıma gidilmiştir⁵. Buna göre, AB ülkelerinin sınırları içinde veya dışında gerçekleşecek büyük rizikoları içeren sigorta sözleşmeleri -ki bu sözleşmeler Hayat Dışı Sigortacılık Faaliyetlerine Başlatılma ve Yürütme ile İlgili Kanun, Tüzük ve İdari Düzenlemelerin Koordinasyonuna İlişkin Kuralları içeren 24 Temmuz 1973 tarihli 73/239/EEC sayılı Yönerge'nin⁶ 5/d maddesinin uygulama alanına giren söz-

¹ 12.12.2007 tarihli ve 26728 sayılı Resmi Gazete.

² EKŞİ, Nuray: *Türk ve Avrupa Birliği Hukukunda Yabancı Unsurlu Sigorta Sözleşmelerine Uygulanacak Hukuk*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2012, s. 20-21; TEKİNALP, Gülören / UYANIK, Ayfer: *Milletlerarası Özel Hukuk Bağlama Kuralları*, 12. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2016, s. 317. Ayrıca bkz. UYAROĞLU, Osman: “Milletlerarası Sigorta Sözleşmelerine Uygulanacak Hukuk”, *Yargıtay Dergisi*, 2022, Cilt 48, Sayı 1, s. 221 ve 231-232.

³ The Convention on the Law Applicable to Contractual Obligations opened for signature in Rome on 19 June 1980, OJ C 027, 26/01/1998 P. 0034-0046.

⁴ Regulation (EC) No 593/2008 of the European Parliament and of the Council of 17 June 2008 on the law applicable to contractual obligations (Rome I), OJ L 177, 4.7.2008, 6-16.

⁵ Maddenin belirlediği 3'lü ayırım sistemi hakkında bkz. BULL, Henrik: “Choice of Law for Insurance Contracts: History of Article 7 of Rome I, Particularly Regarding the Relationship with Directives 88/357 and 90/619 in Light of Directive 2009/138”, *Oslo Law Review*, 2019, Cilt 6, Sayı 1, s. 23-27. AB hukuku, sigorta sözleşmelerine ilişkin düzenlemeler bakımından birden fazla Yönerge içermektedir. Bu Yönergeler hayat sigortalarını ve hayat sigortaları dışında kalan sigorta sözleşmelerini farklı düzenlemelere tabi tutmaktadır. Zaman içinde bazı değişikliklere uğrayan bu Yönergelerde yer alan hükümler bazı basit değişikliklerle Roma I Tüzüğü'ne taşınmıştır. bkz. BULL, s. 24.

⁶ 73/239 EEC sayılı Yönerge 31.12.2015 tarihinde 2009/138/EC sayılı Sigortacılık ve Reasürans Faaliyetlerinin Başlatılma ve Yürütülmesine İlişkin Yönerge tarafından ilga edilmiştir. Anılan Yönerge'nin sigorta türlerine göre risk sınıflandırmasını belirleyen I no.lu Ek'i (Annex I) ve hayat sigortaları dışındaki sigortaları belirleyen V no.lu Ek'inde (Annex V), denizcilik rizikolarını içeren deniz ve taşıma sigortaları hayat sigortaları dışında sınıflandırılmıştır. bkz. Directive 2009/138/EC of the European Parliament and of the Council of 25 November 2009 on the taking-up and pursuit of the business of Insurance and Reinsurance (Solvency II), OJ L 335, 17.12.2009, 1-155.

leşmelerdir- için 3. maddede yer alan hukuk seçimine ilişkin genel kurala atıf yapıldıktan sonra, bu tür sigorta sözleşmelerinde hukuk seçiminin yer almaması halinde, sigortacının mutad meskeninin bulunduğu ülke hukukunun uygulama alanı bulacağı düzenlenmiştir. Ayrıca, büyük rizikolara ilişkin sigorta sözleşmelerinde kaçış klotuna da yer verilmiş, sözleşme ile başka bir ülke hukukunun daha sıkı ilişkili olması halinde bu ülke hukukunun uygulanacağı hüküm altına alınmıştır (Roma Tüzüğü m. 7/2). Reasürans sözleşmeleri dışında kalan ve m. 7/2'nin uygulama alanına girmeyen sigorta sözleşmelerine uygulanacak hukuk hakkında ise sınırlı bir hukuk seçimine yer verilmiştir (Roma Tüzüğü m. 7/3)⁷.

Roma I Tüzüğü m. 7/3'te düzenlenen sınırlı hukuk seçimi aynı maddede yer alan başka bir düzenleme ile esnetilmiştir. Buna göre, m. 7/3'te 5 farklı bent halinde yer alan hukuk seçimi imkanı, sigorta sözleşmesinin kurulduğu sırada riskin bulunduğu (m. 7/3-a), sigortalının mutad meskeninin bulunduğu (m. 7/3-b), sigortalının ticari, sınai veya mesleki bir faaliyet sürdürmesi ve sözleşmenin bu faaliyetlere ilişkin farklı üye ülke sınırlarında bulunan iki veya daha fazla riski güvence altına aldığı sigorta sözleşmelerinde bu üye ülke hukuklarından birinin veya sigortalının mutad meskeninin bulunduğu ülke hukukunun (m. 7/3-e) cevaz vermesi halinde esnetilebilecektir. Roma I Tüzüğü m. 7/3'ün uygulama alanına giren sigorta sözleşmelerinde hukuk seçiminin yapılmamış olması halinde objektif bağlama kuralı, sözleşme kurulduğu sırada rizikonun bulunduğu üye ülke hukukudur⁸.

Görüldüğü üzere, Roma I Tüzüğü m. 7, seçilebilecek ülke hukuklarının belirlenmesinde gerek sigorta türleri, gerekse teminat altına alınan rizikonun büyüklüğü ve gerçekleştiği ülke bakımından farklı düzenlemeler yapma yoluna gitmiştir. Zorunlu sigortalara uygulanacak hukuk da hükmün devamında ayrıca düzenlenmiştir. Kanımızca, Roma I Tüzüğü m. 7'nin bu yapısı, milletlerarası yetki konusunda sigorta sözleşmelerinden doğan yetkiyi düzenlemek bakımından tereddüt yaşamayan Türk kanun koyucusunun, sigorta sözleşmelerinin bütün türlerini kapsayacak tek bir kanunlar ihtilafı kuralının kabulü konusundaki çekincelerini haklı çıkarmaktadır.

Diğer taraftan, Türk hukukunun “büyük rizikoları” tanımlamak⁹ ve sigorta türlerini sınıflandırmak konusunda tereddüt ettiğini söylemek de gereklidir¹⁰. Sigorta hukukunun düzenlenmesinde riziko sınıflandırmasının yapılmamış olması kanunlar ihtilafı kurallarına da yansımıştır. Örneğin, çalışma konumuzu oluşturan deniz yoluyla taşımalarda yük sigortalarının (bundan sonra kısaca “deniz yük sigortaları” olarak anılacaktır) çoğunlukla büyük riziko tanımı içinde yer aldığı bir gerçektir¹¹. 6102 sayılı Türk Tica-

⁷ Bu konuda bkz. TARMAN, Zeynep Derya: “Akdi Borç İlişkilerine Uygulanacak Hukuk Hakkında Roma I Tüzüğü”, *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, 2009, Cilt 25, Sayı 2, s. 322-323.

⁸ Ayrıntılı incelemeler için bkz. EKŞİ, 78 vd.; KÖK, Aslı: *Roma I Tüzüğü Işığında Milletlerarası Unsurlu Sigorta Sözleşmelerinden Doğan Kanunlar İhtilafı*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2012, s. 44 vd.

⁹ Büyük risk kavramı ile ilgili olarak bkz. KÖK, s. 48 vd. Sigorta hukukunda büyük risk kavramı ekonomik bazı kıstaslar ışığında tanımlanmaktadır. Ancak, taşıma şekline bağlı olmaksızın ticari emtia, yolcu eşyası ve diğer tüm mallara ilişkin zarar ve kayıplar ekonomik kıstaslardan bağımsız tutularak büyük rizikoya konu kabul edilmiştir.

¹⁰ Bilindiği üzere, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu uyarınca sigorta sözleşmeleri temelde zarar ve can sigortaları şeklinde ikili bir ayrıma tabidir. Zarar sigortaları da mal ve sorumluluk sigortaları şeklinde düzenlenmiştir. Can sigortaları da, hayat, hastalık/sağlık ve kaza sigortaları şeklinde bir ayrıma tabi tutulmuştur. Bunun dışında, doktrinde zarar ve meblağ sigortası şeklinde bir sınıflandırma yapıldığı da görülmektedir. Bkz. YAZICIOĞLU, Emine / ŞEKER ÖĞÜZ, Zehra: *Sigorta Hukuku*, 2. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2019, s. 80-81; KARA, Hacı: *Sigorta Hukuku*, 2. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2021, s. 46; KENDER, Rayegân: *Türkiye’de Hususi Sigorta Hukuku*, 17. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2021, s. 235. İhtiyacın karşılanması kıstasının esas aldığı bu ayrıma göre, zarar sigortaları rizikonun gerçekleşmesi sonucunda mal varlığında meydana gelen zararın tazmini amacını taşırken, meblağ sigortalarında ise, zararın oluşmasından bağımsız olarak, rizikonun gerçekleşmesi sigortacının sorumluluğunun doğması için yeterlidir. Bkz. UYAROĞLU, s. 223. Yine doktrinde yapılan bir diğer sınıflandırma ise, mal varlığı ile şahıs sigortaları arasındadır ve bu sınıflandırma zararın doğduğu alan ile ilgilidir. Bkz. YAZICIOĞLU / ŞEKER ÖĞÜZ, s. 82; UYAROĞLU, s. 223. Aktif ve pasif sigortası şeklinde bir sınıflandırmanın yapıldığı da görülmektedir. Bkz. KARA, *Sigorta*, s. 47; KENDER, s. 236 vd. Bunun dışında, ne TTK sistematüğinde ne de doktrinde, Roma I Tüzüğü’nde olduğu üzere rizikonun büyüklüğüne göre bir ayırım yapılmaktadır. Oysa, bu husus sigorta sözleşmelerinden doğan uyumsuzlukların kanunlar ihtilafı kapsamında vasıflandırılmasında büyük önem taşımaktadır. Zira, tüketici sözleşmeleri MÖHUK m. 26 kapsamında özel olarak düzenlenen sözleşmelerdendir. Sigorta sözleşmelerinin tüketici işlemi olarak nitelendirildiği durumlarda (bkz. AYHAN, Rıza / ÇAĞLAR, Hayrettin / ÖZDAMAR, Mehmet: *Sigorta Hukuku*, 5. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021, s. 109) uygulanacak hukuk ve sağlanan koruma tümüyle değişmektedir. Dolayısıyla TTK’da büyük rizikoları ve tacirler arası sigorta sözleşmelerini ayıran hükümlere yer verilmemesi kanunlar ihtilafı boyutuyla bakıldığında bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır. Aynı görüşte bkz. KÖK, s. 153.

¹¹ ÜNAN, Samim: *Türk Ticaret Kanunu Şerhi, Altıncı Kitap Sigorta Hukuku, Cilt II, Zarar Sigortaları*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2016 (Şerh), s. 15.

ret Kanunu'nda¹² (TTK) düzenlenen sigorta sözleşmesine ilişkin hükümlerin çoğu emredicidir; buna mukabil deniz yük sigortaları tacirler arası işlem niteliği taşımaktadır. Bu nedenle büyük rizikolara ilişkin bu tür sigorta sözleşmelerinin emredici kuralları ile düzenlenme gereksinimi bulunmamaktadır¹³. Zira, bu tür sigortalarda sözleşmenin zayıf tarafını koruma kaygısı yoktur; bu nedenle denizcilik sigortalarının TTK'da ayrıca düzenlenmesine ihtiyaç olduğu, böylece TTK m. 1401 vd. ve zarar sigortalarına ilişkin hükümlerde yer alan emredici kurallardan ayrı tutulabileceği ifade edilmektedir¹⁴. Ancak, halihazırda TTK'nın deniz yük sigortaları bakımından da uygulama alanı bulan birçok hükmü, aykırılık halinde sözleşmenin tümünü veya aykırı olan sözleşme koşulunu geçersiz kılmaktadır¹⁵.

Şunu da ifade etmek gerekir ki, TTK'daki emredici hükümlerin tamamının kanunlar ihtilafı anlamında kamu düzeni kavramı içinde kabul edilmesi ve yetkili yabancı hukukun uygulanmasını engellemesi söz konusu değildir. TTK'nın emredici hükümlerinin MÖHUK m. 5 anlamında Türk kamu düzeni müdahalesi ile karşılaşılacağı veya MÖHUK m. 6 anlamında Türk hukukunun doğrudan uygulanan kuralları arasında yer alıp almayacağı, ilgili hükmün koruduğu menfaat ve somut olay açısından yorumu neticesinde karar verilmesi gereken bir husustur. Ne var ki, bu tür bir inceleme çalışma konumuzu aşmaktadır. Ancak, sigorta sözleşmelerinin düzenlenmesinde özellikle zayıf tarafın korunmasına ve sigorta şirketlerinin faaliyetlerinin düzenlenmesine ilişkin hükümlerin doğrudan uygulanan kural niteliğinde olabileceği değerlendirilebilir¹⁶.

Kanımızca, TTK'daki hükümlerin doğrudan uygulanan kural olarak nitelendirilmesinde ve büyük riziko kavramına dahil olan deniz yük sigortalarına uygulanacak kuralların belirlenmesinde, TTK'da yer alan hükümlerin amacı ve koruduğu menfaat dikkate alınarak daha ihtiyatlı yaklaşmak gerekmektedir. Aksi takdirde, tümüyle ticari bir yararın güvence altına alındığı, eşitler arası bir sözleşmeden kaynaklanan uyuşmazlıklarda kanunlar ihtilafı kuralları ile yetkilendirilen hukukun uygulanmasının önüne geçilmesi mümkün olabilecektir.

Tüm bu değerlendirmeler, sigorta sözleşmelerini MÖHUK m. 24 ile düzenlenen genel hükme tabi kılmanın, gelişen sigorta hukuku uygulamasının ihtiyaçlarını izlemek ve bu yönde bir değerlendirme yapmak bakımından da daha uygun olacağına işaret etmektedir¹⁷. İfade etmek gerekir ki, özellikle deniz yük sigortaları uluslararası ticaretin işleyişinde önemli bir yer tutan büyük meblağlı sözleşmelerden biridir. Bu tür sözleşmelere özgü her sorunun kanunlar ihtilafı kuralları düzeyinde çözülmesini beklemek pek mümkün değildir.

Diğer taraftan, MÖHUK, üçlü borçlar hukuku ilişkilerinde uygulanacak hukuku ve bu kapsamda özellikle sözleşmeler hukuku alanında halefiyet ve temlik benzeri ilişkileri yönetecek hukuku belirleyen bağlama kurallarına yer vermemektedir. Aynı şekilde, özellikle CIF ("*cost, insurance and freight*") satımlarda olduğu gibi, satıcı tarafından alıcı yararına akdedilen ve üçüncü kişi yararına sözleşme olarak nitelendirilen sigorta ve benzeri ilişkilerden kaynaklanan uygulanacak hukuka ilişkin sorun-

¹² 14.02.2011 tarihli ve 27846 sayılı Resmi Gazete.

¹³ Deniz sigortaları birçok ülkede sigorta sözleşmelerine uygulanacak genel kuralları haricinde bırakılmıştır. Zira, bu tür sigortalar "katıksız" şekilde ticari iş kapsamında değerlendirildiğinden başta irade serbestisi ilkesinin yönettiği özel birtakım kurallara tabi kılınmaktadır. Bkz. BASEDOW, Jürgen / BIRDS, John / CLARKE Malcolm / COUSY, Herman / HEISS, Helmut (Ed.): *Principles of European Insurance Contract Law (PEICL)*, Verlag Dr. Otto Schmidt, München, 2009, s. 31-32.

¹⁴ ÜNAN, Şerh, s. 15. Ayrıca bkz. YEŞİLOVA ARAS, Ecehan: "Sigorta Sözleşmelerinde Genel İşlem Şartlarının Kullanılması", *İzmir Barosu Dergisi*, 2015, Cilt 80, Sayı 3 (Genel Şartlar), s. 451. Yazar, mehz Alman hukuku dahil olmak üzere, pek çok ülke mevzuatında deniz tehlikelerini içine alan büyük rizikoları içeren sigorta sözleşmelerinde, "*sigorta ettirenin sigorta hukukuna ilişkin emredici hükümlerin koruma şemsiyesinden çıkmasına izin verildiğini*" vurgulamaktadır.

¹⁵ Bu hükümler ile ilgili olarak bkz. ÜNAN, Şerh, s. 18-21. İlgili hükümler arasında TTK m. 1404'te geçerli olmayan sigorta, sigorta menfaatinin yokluğu (m. 1408), yasal halefiyet (m. 1472) gibi aykırılık halinde tüm sözleşmenin geçersizliğine yol açan hükümler yer aldığı gibi, sigortacının iflasi (m. 1418), zamanaşımı (m. 1420) gibi aykırılık halinde yalnızca ilgili hükmün geçersizliğine yol açan hükümler de bulunmaktadır.

¹⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. ÖZDEMİR KOCASAKAL, Hatice: *Doğrudan Uygulanan Kurallar ve Sözleşmeler Üzerindeki Etkileri*, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2001, s. 163-164.

¹⁷ TEKİNALP / UYANIK, s. 317. Aksi yönde bkz. KÖK, s. 151.

ları konu alan bir bağlama kuralını da barındırmamaktadır. Bilindiği üzere, alacağın temliki ve üçüncü kişi yararına sözleşme, borçlar hukuku anlamında birçok tartışmayı barındıran üçlü ilişkilerdir. Nitekim Roma I Tüzüğü m. 14'te alacağın (iradi) temliki ve sözleşmesel halefiyet hallerini düzenlemiştir. Roma I Tüzüğü m. 14/3'te ise, hükümdeki temlik kavramının, alacakların doğrudan devrini, alacakların teminat yoluyla devrini ve alacaklar üzerindeki rehinleri veya diğer teminat haklarını da içerdiği belirtilmiştir¹⁸. Örneğin, sigortacının sigorta sözleşmesi uyarınca ödediği tazminat sonrasında sigortalının haklarına halef olduğu durumlarda, halefiyet ilişkisini ve sigortacının tazminat konusu riskin gerçekleşmesinden sorumlu olan üçüncü kişiye olan taleplerini yönetecek hukuk temlik edilen hakkın statüsüne tabi olacaktır¹⁹. Oysa çalışma konumuzu ilgilendiren konu, temlik ve halefiyet dışında, hukuk seçiminin sözleşmenin tarafı olmayan üçüncü kişiler üzerindeki etkisidir ve somut olay odaklı bir inceleme gerektirmektedir. Bu kapsamda, çalışmamızın birinci bölümünde genel olarak ve kısaca deniz yük sigortalarına uygulanacak hukuku ve özellikle hukuk seçimini, ikinci bölümde ise hukuk seçiminin 3. kişiler açısından bağlayıcı olup olamayacağı sorununu ele alacağız.

I. DENİZ YÜK SİGORTALARINA UYGULANACAK HUKUK VE HUKUK SEÇİMİNE İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER

A. Genel Olarak

Sigorta sözleşmelerinin tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerden olduğu belirtilmektedir²⁰. TTK m. 1401/1 uyarınca, “*Sigorta sözleşmesi, sigortacının bir prim karşılığında, kişinin para ile ölçülebilir bir menfaatini zarara uğratan tehlikenin, rizikonun, meydana gelmesi hâlinde bunu tazmin etmeyi ya da bir veya birkaç kişinin hayat süreleri sebebiyle ya da hayatlarında gerçekleşen bazı olaylar dolayısıyla bir para ödemeyi veya diğer edimlerde bulunmayı yükümlendiği sözleşmedir.*” Bu kapsamda, sözleşmenin bir tarafı, sigorta primi karşılığında, diğer tarafın sigortalanabilir bir menfaatini güvence altına alır. Sigorta sözleşmesi “azami iyiniyet ilkesi”nin geçerli olduğu bir sözleşmedir; bu kapsamda sözleşme taraflarından her biri, diğerine, sigorta sözleşmesi yapıp yapmamak ya da hangi şartlarla yapmak konusunda iradesini değiştirebilecek tüm hususları bildirmekle yükümlüdür²¹. TTK m. 1423'te sigortacının aydınlatma yükümlülüğü düzenlenmektedir; bu yükümlülük sigorta sözleşmesinin kurulması aşamasından itibaren sigorta ettiren, lehtar veya sigortalının sözleşmeye ilişkin hususlarda bilgilendirilmesini kapsamaktadır²². Aynı şekilde, TTK m. 1435/1 uyarınca, sigorta ettiren de “*sözleşmenin yapılması sırasında bildiği veya bilmesi gereken tüm önemli hususları sigortacıya bildirmekle yükümlüdür*”.

¹⁸ Özellikle alacağın temliki halinde hukuk seçiminin ifade ettiği anlam ile ilgili bkz. HARTLEY, Trevor: “Choice of Law Regarding the Voluntary Assignment of Contractual Obligations Under Rome I Regulation”, *International and Comparative Law Quarterly*, 2011, Cilt 60, s. 29-56.

¹⁹ AMASYA, Serap: “Some Turkish Law Issues Regarding the Governing Law for the Insurance Contracts Including Element of Foreignness”, *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2020, Sayı 2, s. 1165-1166. Ayrıca bkz. EKŞİ, s. 51; SİRMEN, Sedat: “Türk Kanunlar İhtilafı Hukukunda Zarar Sigortaları Kapsamına Giren Milletlerarası Unsurlu Sigorta Akitlerine Uygulanacak Hukuk”, *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, 2010, Cilt 26, Sayı 3, s. 54-55. TTK m. 1472/1 uyarınca, “*sigortacı, sigorta tazminatını ödediğinde, hukuken sigortalının yerine geçer. Sigortalının, gerçekleşen zarardan dolayı sorumlulara karşı dava hakkı varsa bu hak, tazmin ettiği bedel kadar, sigortacıya intikal eder. Sorumlulara karşı bir dava veya takip başlatılmışsa, sigortacı, mahkemenin veya diğer tarafın onayı gerekmezsiniz, halefiyet kuralı uyarınca, sigortalısına yaptığı ödemeyi ispat ederek, dava veya takibi kaldığı yerden devam ettirebilir.*” TTK'nın ilgili hükümleri çerçevesinde sigortacının sigortalının haklarına halefiyeti (kanuni halefiyetin gerçekleşmesi için gerekli şartlar) ve uygulanacak hukuk ile ilgili değerlendirmeler için bkz. ÜNAN, Samim: “Some Private International Law Problems Relating to Insurance Law in Turkish Practice”, *European Insurance Law Review*, 2012, Sayı 4, s. 62 vd.

²⁰ AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR, s. 141; KAYIHAN, Şaban / GÜNERGÖK, Özcan: *Türk Özel Sigorta Hukuku Dersleri*, 6. Baskı, Umuttepe Yayınları, İstanbul, 2021, s. 113; KENDER, s. 186.

²¹ YAZICIOĞLU / ŞEKER ÖĞÜZ, s. 49.

²² Ayrıntılı incelemeler için bkz. ÜNAN, Samim: “Insurer’s Pre-contractual Duties to Inform and Warn/Advise”, *Insurer’s Precontractual Information Duty*, Sigorta Hukuku Türk Derneği (Turkish Chapter of AIDA), İstanbul, 2013 (Insurer’s Pre-contractual Duties), s. 9 vd.; YETİŞ ŞAMLI, Kübra: “Sigortacının Aydınlatma Yükümlülüğünün Düzenleyen TTK m. 1423 Hükümüne İlişkin Bazı Değerlendirmeler”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 2016, Cilt 22, Sayı 3, Cevdet Yavuz’a Armağan Özel Sayısı, s. 2978 vd. Ayrıca bkz. ARAL ELDELEKLİOĞLU, İrem: “6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu ve Sigortacılık Mevzuatı Uyarınca Sigortacının Aydınlatma Yükümlülüğü”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 2012, Cilt 18, Sayı 1, s. 383-403; ÖZDAMAR, Mehmet: *Sigortacının Sözleşme Öncesi Aydınlatma Yükümlülüğü*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2009, s. 113 vd.

Sigorta sözleşmeleri, genellikle, sigortacı tarafından önceden hazırlanan ve sigorta ettirenin şartlarını müzakere etmeksizin kabul ettiği, diğer bir ifadeyle katıldığı sözleşmedir²³. Bu nedenle özellikle sözleşmeye ait genel işlem şartları içinde yer alan kanunlar ihtilafına ilişkin hükümlerin ifade ettiği anlam da çalışmamız bakımından önem arz etmektedir. Bu bağlamda Türk Borçlar Kanunu'nun²⁴ (TBK) genel işlem şartlarına ilişkin hükümleri de değerlendirilmelidir. Zira, TTK'nın sigorta sözleşmelerine uygulanacak genel hükümleri içinde, “*TTK’da hüküm bulunmayan hallerde TBK hükümlerinin uygulanacağı*” belirtilmektedir (m. 1451).

Deniz yük sigortaları, deniz yolu ile taşınan malların, taşıma sırasında meydana gelebilecek zararlara karşı korunmasını sağlayan ve denizcilik rizikolarını teminat altına alan bir sigorta türüdür²⁵. Bu anlamda, taşıma esnasında geminin ve yükün maruz kalacağı hava veya deniz koşulları kaynaklı kazalar, geminin bir sebeple hasara uğraması, yangın, saldırı, savaş nedeniyle yük üzerinde ortaya çıkan zararlar sigorta ile güvence altına alınmaktadır²⁶. Bu itibarla, deniz yük sigortaları tacirler arası bir sözleşmedir ve gerek yetki ve tahkim şartlarının gerekse hukuk seçiminin konusunu oluşturmaktadır.

Hukuk seçimi yapılması veya hukuk seçimi yapılmadığı ihtimalde yetkili hukukun MÖHUK m. 24/4 kapsamında tespiti halinde, uygulanacak hukuk sözleşme ile ilgili tüm hususlarda yetkilidir. Bu anlamda, sigorta sözleşmesinin taraflarının ehliyeti, sözleşmenin şekli, zamanaşımından doğan meseleler haricinde, sigorta sözleşmesinin yorumu, geçerliliği, ifası, sözleşmeden doğan hak ve yükümlülüklerin belirlenmesi ve ihlali, sözleşmenin sona ermesi bu hukuka tabi olacaktır²⁷. Ayrıca, MÖHUK m. 34/4’te özel olarak düzenlendiği üzere, sorumluluk sigortaları kapsamında zarar görenin talebini doğrudan sigortacıya karşı ileri sürmesi imkânı da, haksız fiil statüsü yanında, sigorta sözleşmesine uygulanacak hukuka tabidir. Bunun haricinde, sigortacının sigortalıya yaptığı ödeme dolayısıyla üçüncü kişiye ileri süreceği taleplerde, rücu hakkına sahip olup olamayacağı dahil tüm hususlarda, sigortalı ile üçüncü kişi arasında tazminatın doğumuna kaynak olan hukuki ilişkiye uygulanacak hukuk söz sahibi olacaktır²⁸.

Son olarak, hukuk seçiminin tümüyle sigorta sözleşmesinde yer alan bir şarta dayalı olduğunu belirtmekte fayda vardır. Çalışma konumuz açısından başkası lehine yapılan yük sigortalarında, sigortalının poliçede yer alan hukuk seçimi ile bağlı olup olmadığına karar vermek bakımından yalnızca sigorta sözleşmesinin dayanak olacağına altını çizmekte fayda vardır. Bu açıdan taşıma sözleşmesinde (çarterparti veya kırkambar sözleşmesinde) veya konişmentoda yer alan hukuk seçiminin sigortalının sigortacıya karşı ileri süreceği talepler açısından dikkate alınmayacağına altı çizilmelidir.

B. Deniz Yük Sigortası Sözleşmelerinde Yer Alan Açık Hukuk Seçimi veya Bu Tür Sigortalara Özgü Genel Kabul Gören Meslek Birliği Klotzlarının Uygulanması

1. Genel Olarak

Deniz yük sigortalarına uygulanacak hukuku belirleyen MÖHUK m. 24 uyarınca, birinci bağlama noktası hukuk seçimidir. MÖHUK m. 24/1’de tarafların açık veya zımnî hukuk seçimi yapma imkânı şu ifade ile hüküm altına alınmıştır: “*Sözleşmeden doğan borç ilişkileri tarafların açık olarak seçtikle-*

²³ YAZICIOĞLU / ŞEKER ÖĞÜZ, s. 49.

²⁴ 04.02.2011 tarihli ve 27836 sayılı Resmi Gazete.

²⁵ ULAŞ, Işıl: *Uygulamalı Zarar Sigortaları Hukuku, Genel Hükümler Mal ve Sorumluluk Sigortaları*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2012, s. 495; CONGAR, Hikmet Cem: *Taşıyıcının Sorumluluğu ve Deniz Sigortaları (Yük, Tekne ve P&I Kulüp Sigortaları)*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022, s. 172-173.

²⁶ Denizcilik rizikoları ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. CONGAR, s. 131 vd. ve 215 vd.

²⁷ EKŞİ, s. 31-32; SİRMEN, s. 52-53.

²⁸ SİRMEN, s. 55.

ri hukuka tâbidir. Sözleşme hükümlerinden veya hâlin şartlarından tereddüde yer vermeyecek biçimde anlaşılabilen hukuk seçimi de geçerlidir". Hükümün uygulanması bakımından kabul edilen yalnızca bir devletin hukukunun, diğer bir ifadeyle, bir hukuk nizamının uygulanması üzerinde anlaşılmasıdır²⁹.

Tarafların sözleşmeye uygulanmak üzere seçtikleri hukukun, sözleşmeyle bağlantılı olması gerekmektedir. Bununla birlikte, deniz taşımacılığı ve sigorta hukuku uygulamasında "geleneksel olarak" belirli ülke hukuklarının seçildiği görülmektedir. Zira hukuk seçimi, sözleşmenin finansmanı ve risk primlerinin tespiti anlamında da önem arz etmektedir³⁰. Özellikle yabancılık unsurunu doğası gereği taşıyan deniz yük sigortalarında hukuk seçimi yapılmaması hayatın olağan akışına pek uygun değildir³¹.

Hukuk seçimi anlaşması asıl sözleşmeden bağımsızdır³². Dolayısıyla, asıl sözleşmenin geçersiz olması kendiliğinden hukuk seçiminin geçersiz olduğu anlamına gelmemektedir. Hukuk seçimi anlaşmasının bağımsız olması, "sözleşmenin nispiyeti ilkesi" gereği, temel olarak hukuk seçiminin sadece anlaşmanın taraflarını bağladığı sonucunu doğurmaktadır. Hukuk seçimi anlaşmasının bağımsızlığı, hukuk seçiminin geçerliliğine uygulanacak hukukun da ayrıca belirlenmesini gerektirmektedir. Doktrinde hukuk seçiminin geçerliliğine uygulanacak hukuk bakımından farklı görüşler ileri sürülmektedir. Bir görüşe göre, hukuk seçiminin geçerliliğine seçildiği farz edilen hukukun (*lex causae*) uygulanması gerekirken³³, diğer bir görüşe göre ise, hukuk seçiminin geçerliliğine hâkimin hukuku (*lex fori*) uygulanmalıdır³⁴. Hukuk seçimi anlaşmasının geçerliliğine seçildiği farz edilen hukukun uygulanması, esasen hukuki yeknesaklık ve taraf iradesine verilen önceliğin bir sonucudur. Diğer taraftan, çalışmamızın ikinci bölümünde ele alacağımız konu, hukuk seçiminin üçüncü kişi (sigortalı) üzerindeki bağlayıcılığıdır; üçüncü kişi açısından bağlayıcılığı tartışılan "başkaları tarafından seçilmiş" hukukun, hukuk seçiminin geçerliliğine karar vermesi kanımızca tartışmaya açıktır³⁵.

Hukuk seçiminin yanında, özellikle deniz yük sigortalarından doğan uyuşmazlıklarda geniş çapta uygulama alanı bulan ve poliçeye eklenen kurallara da değinmek gerekmektedir. Deniz yük sigortalarına İngiliz hukuku hakimdir ve Deniz Sigorta Kanunu'nun³⁶ yanında Londra Uluslararası Sigortacılık Birliği ("*International Underwriting Association of London*") tarafından hazırlanan kurallar ("*clauses*")³⁷ geniş çapta uygulama alanı bulmaktadır. Sigortacılık işlemlerinde ortaya çıkan ihtiyaçların gözetilmesi sonucunda hazırlanan bu kuralların kullanımına deniz yük sigorta poliçelerinde sıklıkla başvurulmaktadır. Ayrıca sigorta sözleşmelerine özgü olarak hukuk seçiminden ziyade, sigorta güvencesinin kapsamını belirleyen terimlerin kullanılması dolayısıyla bu terimlerin ifade ettiği anlam üze-

²⁹ DEMİRKOL, Berk: *Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun'un 24. Maddesi Çerçevesinde Sözleşmeye Uygulanacak Hukuk*, 2. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2014 (MÖHUK m. 24), s. 147; GÜNGÖR, Gülin: *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021, s. 175; NOMER, Ergin: *Devletler Hususî Hukuku*, 23. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2021, s. 324; ÖZEL, Sibel / ERKAN, Mustafa / PÜRSELİM, Hatice Selin / KARACA, Hüseyin Akif: *Milletlerarası Özel Hukuk*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2022, s. 408; ŞANLI, Cemal / ESEN, Emre / ATAMAN-FİGANMEŞE, İnci: *Milletlerarası Özel Hukuk*, 9. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2021, s. 329. Şanlı, sözleşmeye uygulanmak üzere bir hukukun seçilmesi ihtiyacını, sözleşmede yer alan hükümleri tamamlayıcı bir düzenin "yardımı"na bağlamaktadır. Buna göre, taraf iradelerinin bağlayıcılığı bu hukuk düzeninden kaynaklanmaktadır. Bkz. ŞANLI, Cemal: *Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları*, 7. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2019, s. 49. Ayrıca bkz. ÇELİKEL, Aysel / ERDEM, Bahadır: *Milletlerarası Özel Hukuk*, 17. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2021, s. 402-403.

³⁰ AKINCI, Ziya: *Milletlerarası Özel Hukuk*, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2020, s. 53.

³¹ Yabancılık unsuru taşıyan sigorta sözleşmelerinin başında gelen bu tür taşımalara ilişkin sözleşmeler sigorta hukuku ile milletlerarası özel hukukun kesişim noktasındadır. Bkz. KARA, *Sigorta*, s. 139.

³² NOMER, *DHH*, s. 325; ÖZEL / ERKAN / PÜRSELİM / KARACA, s. 422.

³³ GÜNGÖR, s. 176; NOMER, s. 329; ÖZEL / ERKAN / PÜRSELİM / KARACA, s. 423; TEKİNALP / UYANIK, s. 279.

³⁴ ŞANLI / ESEN / ATAMAN-FİGANMEŞE, s. 331.

³⁵ Bu husus üzerinde aşağıda durulacaktır. Bkz. aşağıda II.D.2. "CIF Satımlarda Sigortalının Deniz Yük Sigortası Sözleşmesinde Yer Alan Hukuk Seçimi ile Bağlı Olup Olmayacağı Sorunu".

³⁶ Marine Insurance Act 1906 (<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Edw7/6/41>, ET: 22.09.2023).

³⁷ İlgili kurallar Londra Uluslararası Sigortacılar Birliği'nin web sitesinden ulaşmak mümkündür (https://www.iaa.co.uk/IUA_Member/Clauses/IUANew/Clauses.aspx?hkey=70969b55-f3ac-458e-b441-621c503951ca, ET: 01.10.2023).

rinde de durulmalıdır³⁸. Aynı durum Avrupa Sigorta Sözleşmesi Hukuku İlkeleri (PEICL) bakımından da geçerlidir. Zira, PEICL deniz sigortalarında da uygulama alanı bulmaktadır ve 1:102 uyarınca taraflar sözleşmeye PEICL'in uygulanmasını seçebilmektedir³⁹.

Sigorta sözleşmelerine eklenen bu kuralların hukuk seçimi bakımından etkisi doktrinde iki farklı şekilde yorumlanmaktadır. Bir görüşe göre, *lex mercatoria*'nın bir parçası olan bu kurallara yapılan atıf, hukuk seçimi değil içselleştirme (enkorporasyon) olarak kabul edilirken⁴⁰, diğer bir görüş ise "milletlerarası sigorta uygulamasının adet ve teamülleri" arasında nitelendirdiği bu kurallara yapılan atfın "*lex mercatoria*" çerçevesinde hukuk seçimi olarak kabul edilmesi gerektiğini ifade etmektedir⁴¹.

Bu noktada, 2015 yılında kabul edilen Lahey Milletlerarası Ticari Sözleşmelerde Hukuk Seçimine Dair İlkeleri⁴² de dikkate almak gerekmektedir. Lahey İlkeleri'nin 3. maddesinde, hâkimin hukuku tarafından aksi öngörülmedikçe, taraflarca seçilen hukuk kurallarının milletlerarası, milletler üstü ya da yerel anlamda kabul gören kurallar bütünü olabileceği ifade edilmektedir⁴³. Bir görüşe göre, bu düzenleme, "*belirli bir devlet hukuku dışında, uyumsuzluğun konusuna göre genel kabul gören ticari örf ve adet kurallarına yapılan atfın da hukuk seçimi kapsamında kabul edildiği*" şeklinde yorumlanmaya elverişlidir⁴⁴. Sigorta sözleşmelerinin genel olarak Lahey İlkeleri'nin uygulama alanına girdiği de göz önüne alındığında⁴⁵, bu görüş uyarınca, özellikle deniz yük sigortalarında hukuk seçiminin yapıp yapılmadığının yorumlanmasında tarafların, bir yerel hukuk sisteminden ziyade, menfaat dengesini daha iyi koruduğunu düşündükleri ve uluslararası uygulamada genel kabul gören bu tür kuralları seçmeleri halinde, MÖHUK m. 24/1 çerçevesinde hukuk seçimi yapmış olduklarının kabulüne engel

³⁸ Örneğin, deniz yük sigortalarında "F.P.A." ("*free of particular average*", "özel avarya hariç"), "W.A." ("*with average*", "avaryalı") ya da "*All Risks*" ("tüm rizikolar") gibi terimler ile sigorta güvencesinin kapsamı belirlenmekte idi. Bu terimler Institute Cargo Clauses (ICC) ICC (A), ICC (B), ICC (C) şeklinde revize edilmiştir. Bkz. OTANI, Koichi: "Effect and Scope of Governing Clause in Marine Cargo Policy", *Waseda Business and Economic Studies*, 2007, Sayı 43, s. 3. Ayrıca bkz. ÜNAN, Samim: "INCOTERMS 2020 ve Sigorta", *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi*, 2020, Sayı 2 (Incoterms), s. 1060 vd. Örneğin CIP satışlarda, satıcı ICC (A) yani bütün rizikoları içeren bir sigorta sözleşmesi akdetmekle yükümlü iken, CIF satışlarda ICC (C) "*named perils*" (sözleşmede belirtilen rizikoları kapsayan dar teminatlı) bir sigorta sözleşmesi yeterli olacaktır. Bkz. ÜNAN, *Incoterms*, s. 1077. ICC (C) kapsamındaki rizikolar için bkz. ÜNAN, *Incoterms*, s. 1078.

³⁹ BASEDOW / BIRDS / CLARKE / COUSY / HEISS, s. 33-34. Bu seçim doktrinde iki şekilde anlaşılmaktadır. Aynen *lex mercatoria*'nın seçiminde olduğu gibi, PEICL'nin uygulanmasının kararlaştırılması hukuk seçimi şeklinde kabul edilebileceği gibi, enkorporasyon şeklinde de kabul edilebilmektedir. Bkz. BASEDOW / BIRDS / CLARKE / COUSY / HEISS, s. 34.

⁴⁰ EKŞİ, s. 26-27; GÜNGÖR, s. 175; ÖZEL / ERKAN / PÜRSELİM / KARACA, s. 408-409; ŞANLI, s. 63-64; ŞANLI / ESEN / ATAMAN-FİGANMEŞE, s. 328-329. *Nomer de lex mercatoria*'nın seçilmesi halinde hukuk seçiminden bahsedilemeyeceğini belirtmektedir; ancak, tahkim yargılamasındaki durumun farklı olduğunu da dile getirmektedir. Bkz. NOMER, s. 324. Özellikle Roma I Tüzüğü çerçevesinde bkz. KÖK, s. 54-56.

⁴¹ SİRMEN, s. 46, dn. 10. Ayrıca bkz. ALİBABA, Arzu: *Milletlerarası Unsurlu Sözleşmelerde Hukuk Seçimi ve Sınırlandırılması*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2005, s. 113 vd. Yazar, özellikle milletlerarası tahkim uygulamaları yönünden *lex mercatoria*'ya yapılan atfın hukuk seçimi dışında kabulünü taraf iradesini sınırlayan bir yaklaşım olarak nitelendirmektedir. Bununla birlikte, *lex mercatoria*'nın sözleşmeye uygulanacak hukuk olarak seçilmesinin devlet yargısında kabul görmesinin zor olduğunu da vurgulamaktadır (bkz. s. 121). Esasen, *lex mercatoria*'nın bir parçası olan bu kurallara yapılan atıf deniz yük sigortaları bakımından uygulamadaki yaygınlığı dikkate alındığında- büyük önem arz etmektedir. Halihazırda, doktrindeki ağırlıklı görüş, yalnızca belirli bir devletin hukuk sisteminin seçimini hukuk seçimi olarak kabul ediyor ise de, deniz yük sigortası sözleşmelerinde uyumsuzluk çözüm yöntemi olarak sıklıkla tahkimin tercih edildiği unutulmamalıdır. Hakemler, tahkim yargılamalarında taraf iradesine üstünlük tanımaktadır; bu çerçevede, *lex mercatoria*'nın bir parçası olarak Londra Uluslararası Sigortacılar Birliği şartları gibi kuralların/şartların hukuk seçimi olarak kabul edilmesi ve uyumsuzluğa bu şekilde uygulanması mümkündür.

⁴² Principles on Choice of Law in International Commercial Contracts (<https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text/?cid=135>, ET: 17.09.2023).

⁴³ Hükümün eleştirisi için bkz. ÖZEL / ERKAN / PÜRSELİM / KARACA, s. 410. Ayrıca bkz. KARACA, Hüseyin Akif: "Uluslararası Ticari Sözleşmelerden Kaynaklı Devlet Mahkemelerindeki Yargılamalarda 'Hukuk Kuralları'nın Seçimi: Lahey Prensipleri m. 3", (Ed.) ÖZEL, Sibel / ERKAN, Mustafa: *Milletlerarası Özel Hukukta Sözleşmesel Meseleler*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2018, s. 113-137.

⁴⁴ MURTAZ, Gözde: "Yabancı Unsurlu Akitlerde Hukuk Seçimine Dair Meseleler (5718 sayılı MÖHUK m. 24 ile Milletlerarası Ticari Sözleşmelerde Hukuk Seçimine Dair İlkeler Kapsamında)", *Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2018, Cilt 3, Sayı 1, s. 171-172. Ayrıca bkz. Lahey İlkeleri m. 3 şerhi: "*Tahkim tüzükleri ve tahkim kuralları genellikle tarafların "hukuk kurallarını" seçmesine izin verir (bkz. 28(1) UNCITRAL Model Kanunu; md. 21(1) ICC Kuralları). Bu belgelerdeki "hukuk kuralları" terimi devlet kaynaklı bir hukuk sistemine ait olmayan kuralları tanımlamak için kullanılır. "Hukuk kurallarını" seçme fırsatı genellikle ulusal mahkemeler önünde dava açan taraflara tanınmamıştır. Madde 3, Madde 2(1)'deki taraf özerkliğinin kapsamını, tarafların, seçilen uyumsuzluk çözüm yöntemine bakılmaksızın, sözleşmelerini yönetmek için yalnızca Devlet hukukunu değil, aynı zamanda "hukuk kurallarını" da belirleyebilmelerini sağlayarak genişletmektedir.*"

⁴⁵ MURTAZ, s. 188.

bir durum bulunmayacaktır. Seçilen kuralların uygulanmasında, MÖHUK m. 5 ve m. 6 uyarınca kamu düzeni müdahalesi ile doğrudan uygulanan kuralların devreye girmesi her zaman mümkündür.

Diğer taraftan, deniz taşımalarında yük sigortalarında uygulama alanı bulan bu tür kuralların hukuk seçimi olarak kabul edilmesi, aşağıda ele alacağımız “hukuk seçiminin sigortalıyı bağlayıp bağlamadığı”nın tespiti bakımından da önem arz etmektedir. Özellikle, poliçede yer alan bu tür genel şartlar, -genel işlem koşulu içinde yer aldığı için bağlayıcı olup olmadığının ötesinde- sigorta sözleşmesinin ifası bakımından uluslararası anlamda genel kabul görmüş kurallar olduğundan, “hukuk seçimi”nin (bu şekilde kabul edilse dahi) tarafı olmayan bir kişiyi bağlayıp bağlamadığına karar vermek sorun yaratmayabilecektir. Zira, sigortalının durumunu zorlaştıran bir hukukun seçilmesi halinde, sigortalıyı bu hukuk ile bağlı kabul etmenin zorluğu, bu tür şartlar bakımından bulunmayacaktır⁴⁶. Bu tür şartların, sigorta türüne bağlı olarak sıklıkla uygulanması, sigortalı tarafından öngörülebilirlik sınırlarının aşılmasını sağlayacaktır. Bu anlamda, deniz yük sigortalarında sigortalının da tacir olması nedeniyle, basiretli bir tacirin kendi faaliyet alanında uygulanan ve uluslararası ticarete genel kabul görmüş kurallar ile bağlı tutulabileceğini söylemek mümkündür.

Bununla birlikte, ifade etmek gerekir ki, anılan şartlara bakıldığında⁴⁷ genel olarak sigorta poliçesinin “İngiliz hukuk ve uygulamasına tabi tutulduğu” da görülmektedir⁴⁸. Dolayısıyla esasen bu şartların hukuk seçimi olarak kabul edilip edilemeyeceği tartışması daha çok teorik düzeyde kalmaktadır. Zira, tarafların bir çerçeve sözleşmeye ya da ek protokol veya metinlere yaptıkları atıflar ile de hukuk seçimi yapmaları mümkündür⁴⁹ ve bu açık bir hukuk seçimi olarak kabul edilecektir⁵⁰. Bu durumda, çerçeve sözleşme ya da atıf yapılan metin sözleşmenin bir parçası haline gelmektedir. Bu metinlerde yer alan ifadeden hukuk seçimi yapıldığı açıkça anlaşılıyor ise, tarafların aralarındaki ilişkiyi seçilen hukuka tabi kıldıklarını “açık hukuk seçimi” olarak kabul etmek gerekir. Sonuç olarak, poliçeye eklenen şartlar “*lex mercatoria*” olarak değil, anılan şartlar içinde yer alan ve açıkça bir devlet hukukunun uygulanmasına işaret eden hükümler nedeniyle hukuk seçiminin konusunu oluşturacaktır.

Son olarak, hukuk seçimi, taraflarca her zaman yapılabilir (MÖHUK m. 24/3). Şöyle ki, taraflar, yargılama esnasında dahi uyumsuzluğa uygulanmak üzere bir hukuk seçebilirler ya da seçilmiş olan hukuku değiştirebilirler⁵¹. Ancak “*sözleşmenin kurulmasından sonraki hukuk seçimi, üçüncü kişilerin hakları saklı kalmak kaydıyla, geriye etkili olarak geçerlidir.*” Böylece sözleşmenin başından itibaren yetkili olan hukukun yarattığı ve üçüncü kişilerin haklarını ilgilendiren hukuki düzeninin değişmesinin

⁴⁶ Örneğin Türkiye Sigorta Birliği (TSB) web sitesinde, taşıma sigortaları alanında bu tür özel şartlara yer verildiği açıklanmaktadır: “*Nakliyat sigortaları uluslararası nitelikte sigortalardır. Dışalım ya da dışsatım konu yükün sigortasında, satış sözleşmesinin taraflarından biri yabancı olacağından gerek alıcı gerekse satıcının standart ve uluslararası kabul görmüş bir sigorta teminatı üzerinde anlaşmaya varmaları gerekmektedir. Diğer taraftan tekne sigortalarda da aynı zorunluluk teknenin çalışması sırasında muhatap olabileceği yabancı üçüncü şahıslar (gemi, liman yetkilisi vb.) açısından ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de bütün dünyada genel kabul ve kullanım alanı bulmuş olan Londra Sigortacılar Enstitüsü (Institute of London Underwriters) tarafından hazırlanmış yük ve tekne klot takımları nakliyat sigorta poliçesine özel şart olarak eklenip kullanılmaktadır.*” (<https://www.tsb.org.tr/tr/sss>, ET: 03.10.2023). Ayrıca bkz. CONGAR, s. 235-238. Özellikle tekne sigortaları bakımından bu tür şartların kullanımının “vazgeçilmez” olduğu yönünde YEŞİLOVA ARAS, *Genel Şartlar*, s. 457-458. Yazar bu “vazgeçilmezliği” şu şekilde açıklamaktadır: “*zira sigortacı da ancak bu hükümlere tabi olarak söz konusu poliçenin reasüransını temin edebilmektedir. O nedenle, yabancı reasürans şirketi tarafından reasürans sözleşmesinin içeriği yani teminat koşulları, kaçınılmaz olarak sigorta sözleşmesindeki sigorta ettirene “özel şart” adı altında müzakere edilmeksizin sunulmaktadır. Günümüz sigortacılık uygulamasında, reasürans temin edilmedikçe, sigorta teminatı verilmemektedir, yani sigorta şirketi önce kendisini teminat altına almakta sonra teminat vermektedir. Bu sebeple de reasürans sözleşmesi ister istemez içerik olarak sigorta sözleşmesini etkilemektedir.*”

⁴⁷ Londra Uluslararası Sigortacılık Birliği, Enstitü Konteyner Hükümleri, Zaman Toplam Kayıp, Genel Avarya, Kurtarma, Kurtarma Masrafları, Dava ve İşçilik, *International Underwriting Association, Institute Container Clauses - Time Total Loss, General Average, Salvage, Salvage Charges, Sue and Labour*, 01.01.1987, (https://www.iaa.co.uk/IUA_Member/Clauses/eLibrary/Clauses_Search_Title.aspx?SUB=MIC, ET: 03.10.2023).

⁴⁸ Anılan şartlarda şöyle bir hüküm yer almaktadır: “*This insurance is subject to English law and practice*”.

⁴⁹ DEMİRKOL, *MÖHUK m. 24*, s. 180-181; DEMİR GÖKYAYLA, Cemile: *Milletlerarası Özel Hukukta Tek Satıcılık Sözleşmeleri (Münhasır Bayilik Sözleşmeleri)*, 2. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2013, s. 321. Ayrıca bkz. Yargıtay, 11. HD, T. 21.12.2006, E. 2005/12302, K. 2006/13718 (Legalbank İçtihat Bankası, ET: 10.10.2023).

⁵⁰ Bu şartlarda açık bir hukuk seçimi olmasa dahi, tarafların standart bir sözleşmeye veya genel işlem şartlarına atıf yapması zimni hukuk seçimi olarak kabul edilebilir. Ayrıntılı bilgi için bkz. DEMİR GÖKYAYLA, *Tek Satıcılık Sözleşmeleri*, s. 340 vd.

⁵¹ NOMER, s. 326; TEKİNALP / UYANIK, s. 280.

yalnızca taraflar bakımından sonuç doğuracağı hüküm altına alınmıştır. Diğer bir ifadeyle, hukuk seçiminin değişmesi veya sözleşmenin kurulmasından sonra hukuk seçimi yapılması halinde, şayet üçüncü kişinin haklarını ilgilendiren bir durum söz konusu olduysa, olumsuz yönde bir değişiklik yaratılmayacaktır.

2. Hukuk Seçimi ve Sigorta Sözleşmelerinde Genel İşlem Şartlarının Uygulanması

Genel işlem şartları ve borçlar hukuku anlamındaki etkileri, özellikle TBK ve tüketici hukuku mevzuatı çerçevesinde çokça tartışılmış bir konudur. Tüm bu tartışmalara yer vermek çalışma konumuzu aşmaktadır. Ancak özellikle deniz yük sigortası sözleşmelerinin hazırlanması ve akdedilmesinde uygulamada sigorta şirketlerinin genel işlem şartlarını sıkça kullandığı görülmektedir⁵². Deniz yük sigortalarında poliçelerinin ekinde, sigortacı tarafından hazırlanmış “Taşıma Sigortası Kuralları” gibi genel işlem koşullarına yer verilmektedir. Bu nedenle çalışma konumuz özelinde, deniz yük sigortalarına özgü olarak genel işlem şartları içinde yer alan hukuk seçiminin geçerli olup olmadığı meselesine kısaca değinmek gerekmektedir⁵³.

Türk Borçlar Kanunu m. 20/1 uyarınca, genel işlem şartları “*sözleşme taraflarından birinin, ileride kuracağı sözleşmelerde, sözleşmenin diğer tarafına karşı değiştirmeden kabul edilmek üzere sunma niyetiyle önceden ve tek yanlı olarak saptadığı sözleşme koşullarıdır*”. Bu bakımdan, genel işlem koşulu/şartı tanımında, “sözleşmenin diğer tarafı ile müzakere edilmeme” niteliği ayrı bir önem taşımaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta da, bu şartların sözleşmenin bir tarafınca hazırlanıp diğer tarafa dayatılması dışında, üçüncü bir kişi tarafından hazırlanması ve fakat yine sözleşmenin bir tarafınca diğer tarafa sunmak üzere kullanılmasıdır. Bu bakımdan önemli olan, genel işlem şartlarının kim tarafından kullanıldığıdır⁵⁴.

Dürüstlük kuralına aykırı davranış ve ticari uygulamaları düzenleyen TTK m. 55/1-f hükmü uyarınca, “*dürüstlük kuralına aykırı işlem şartları kullanmak*” haksız rekabet halleri içinde sayılmıştır. Bu açıdan “*özellikle yanaltıcı bir şekilde diğer taraf aleyhine; (1) doğrudan veya yorum yoluyla uygulanacak kanuni düzenlemeden önemli ölçüde ayrılan, veya (2) sözleşmenin niteliğine ölçüde aykırı haklar ve borçlar dağılımını öngören, önceden yazılmış genel işlem şartlarını kullananlar dürüstlüğe aykırı davranmış olur*”. TTK’da yer alan bu hüküm TTK’ya tabi sözleşmeler bakımından özel hüküm niteliğindedir ve TBK’daki genel işlem şartına ilişkin hüküm karşısında öncelikle uygulama alanı bulacaktır⁵⁵. Buna göre, dürüstlük kuralına aykırı genel işlem şartı kullanmanın TTK’daki sonucu haksız rekabete yol açmak iken, TBK m. 21 uyarınca, bu tür şartlar “*yazılmamış sayılır*” yaptırımını ile karşılaşmaktadır. TBK m. 21 uyarınca, “*Karşı tarafın menfaatine aykırı genel işlem koşullarının sözleşmenin kapsamına girmesi, sözleşmenin yapılması sırasında düzenleyenin karşı tarafa, bu koşulların varlığı hakkında açıkça bilgi verip, bunların içeriğini öğrenme imkânı sağlamasına ve karşı tarafın da bu koşulları kabul etmesine bağlıdır. Aksi takdirde, genel işlem koşulları yazılmamış sayılır. Sözleşmenin niteliğine ve işin özelliğine yabancı olan genel işlem koşulları da yazılmamış sayılır.*” Ayrıca TBK m.

⁵² YEŞİLOVA ARAS, *Genel Şartlar*, s. 447.

⁵³ TBK m. 20-25 çerçevesinde genel işlem koşulları/şartları ile sigortacılık alanında kullanılan ve tüm sigorta şirketleri için aynen uygulanması zorunlu olan sigorta genel şartlarının aynı olmadığını söylemek mümkündür. Bu konudaki tartışmalar ve ayrıntılı incelemeler için bkz. AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR, s. 52 vd.; KARA, *Sigorta*, 146 vd.; YEŞİLOVA ARAS, *Genel Şartlar*, s. 455 vd. Anılan sigorta genel şartları yanında, sigorta sözleşmesinin özelliğine uygun şekilde taraflarca müzakere edilerek kabul edilecek “özel şart”lar ya da sigortacıların önceden müzakeresiz hazırlayacakları “özel şartlar” kullanılabilir. İşte bu özel şartlar TBK m. 20 vd. uyarınca genel işlem koşulları denetimine tabi olabilecektir. Bkz. YEŞİLOVA ARAS, *Genel Şartlar*, s. 457. Bu tür genel işlem şartları içinde hukuk seçimine ilişkin bir madde de bulunabilir. Bu noktada şunu da ifade etmek gerekir. SK. m. 11/1 ile sigorta sözleşmelerinin genel şartlara tabi tutulması sözleşmenin ihtiyari ve bireysel olma vasfını ortadan kaldırmaz. bkz. YEŞİLOVA ARAS, *Genel Şartlar*, s. 460.

⁵⁴ DEMİRKOL, Berk: “Türk Hukukunda Genel İşlem Şartlarında Yer Alan Hukuk Seçimi, Yetki Anlaşması ve Tahkim Anlaşmalarının Hüküm Doğurması”, *Public and Private International Law Bulletin*, 2020, Cilt 40, Sayı 2, s. 1319-1320.

⁵⁵ OĞUZMAN, Kemal / ÖZ, Turgut: *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Cilt 1, 18. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2020, s. 171. Ayrıca bkz. ANTALYA, Gökhan: *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Cilt V/1,1, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019, s. 484-485. Ayrıntılı incelemeler için bkz. ERSÖZ, Oğuz: “Genel İşlem Koşullarının Kişi Bakımından Uygulanma Alanı ve Tacirler Hakkında Uygulanması”, *İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2017, Cilt 3, Sayı 1, s. 88 vd.

25'e göre, "genel işlem koşullarına, dürüstlük kuralına aykırı olarak, karşı tarafın aleyhine veya onun durumunu ağırlaştırıcı nitelikte hükümler konulamaz."

Türk Borçlar Kanunu m. 21 uyarınca, şayet genel işlem şartları arasında yer alan bir hüküm sözleşmenin karşı tarafının menfaatine aykırı ise, karşı tarafa genel işlem şartları hakkında bilgi verilmesi gerekmektedir. Ayrıca, karşı tarafın bu şartların içeriğini öğrenmesi ve bu şartları kabulü sağlanmadığı sürece, ilgili şartlar yazılmamış sayılacaktır⁵⁶. Sözleşmenin niteliğine aykırı ya da işin özelliğine yabancı şartlar ise "şaşırtıcı kurallar" olarak nitelendirilmektedir ve karşı tarafça içeriği öğrenilse ve hatta kabul edilse dahi yazılmamış sayılacaktır⁵⁷.

Bu husus, çalışma konumuz olan hukuk seçimine ilişkin hükmün sözleşmenin karşı tarafı açısından geçerliliğinin değerlendirilmesi bakımından önemlidir. Zira, hukuk seçimi, sigorta ettiren veya sigortalı aleyhine yükümlülük doğuran sözleşme maddelerinde olduğu gibi, bir tarafın menfaatine doğrudan aykırı sonuç yaratması kesin olan bir sözleşme hükmü değildir⁵⁸. Aynı şekilde hukuk seçimi, yabancılaşma unsuru taşıyan ve bu yönüyle kanunlar ihtilafının konusuna giren deniz yük sigortalarının niteliğine aykırı veya işin özelliğine yabancı olarak da nitelendirilemez. Seçilen hukukun sigorta ettirenin/sigortalının durumunu iyileştirme ihtimali de vardır. Ancak bu açıdan sonuç değişmemektedir. Zira, hukuk seçiminin sigorta ettirenin ya da sigortalının menfaatine aykırı sonuç doğurma ihtimali yeterlidir.

Şayet hukuk seçimi, genel işlem şartları arasında yer alıyorsa, hukuk seçiminin karşı tarafın aleyhine sonuç yaratıp yaratmadığından bağımsız olarak, bu konuda karşı tarafın bilgilendirilmiş olması gerekecektir⁵⁹. Bu bilgilendirmenin mahiyeti bakımından doktrinde sadece genel işlem koşullarının varlığını bildirmenin yeterli olduğu, özellikle hukuk seçimine ilişkin hükme ve etkilerine ilişkin bir bilgilendirmenin gerekli olmadığı yönünde görüşler ileri sürülmektedir⁶⁰. Sözleşmede yalnızca genel işlem şartlarına atıf yapılması ve genel işlem şartlarının sözleşmenin tamamlayıcısı olduğunun beyan edilmesi halinde, bu durumun hukuk seçiminin kabulü bakımından taraf iradelerinin bulunduğu dair bir "işaret" olabileceği dile getirilmektedir⁶¹.

⁵⁶ Bu noktada yazılmamış sayılmanın anlamı da tartışmalıdır. Yazılmamış sayılmanın yokluk anlamına geldiğini savunanlar yanında, kesin hükümsüzlük olduğunu dile getirenler de vardır. Bkz. ATAMER, Yeşim: "Yeni Türk Borçlar Kanunu Hükümleri Uyarınca Genel İşlem Koşullarının Denetlenmesi, TKHK m. 6 ve TTK m. 55/f. 1 ile Karşılaştırmalı Olarak", (Ed.) ŞİT, Başak: *Türk Hukukunda Genel İşlem Şartları Sempozyumu*, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 2012, s. 31; AYDOĞDU, Murat: *Genel İşlem Koşulları Şerhi*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018, s. 141-146; EREN, Fikret: *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 23. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2018, s. 221-222; OĞUZMAN, Kemal / BARLAS, Nami: *Medeni Hukuk, Giriş, Kaynaklar, Temel Kavramlar*, 27. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2021, s. 206; OĞUZMAN / ÖZ, s. 174.

⁵⁷ OĞUZMAN / ÖZ, s. 175. Bu tür hükümlerin "geçersizliği", karşı tarafın menfaatine aykırı olmalarına bağlıdır.

⁵⁸ Şayet genel işlem koşulu içinde yer alan hüküm sözleşmede yer almasa idi, uygulanacak yedek hukuk kuralları karşı taraf için daha elverişli bir durum yaratacaksa genel işlem koşulu yazılmamış sayılacaktır. Bkz. OĞUZMAN / ÖZ, s. 174. Bu durumda, hukuk seçiminin geçersiz sayılması halinde uygulanacak hukukun belirlenmesi ve durumun buna göre tespiti gerekecektir. Aşağıda inceleyeceğimiz üzere, MÖHUK m. 24/4 uyarınca hukuk seçiminin yokluğunda uygulanacak hukuk karakteristik edim borçlusuna olan sigortacının işyeri hukukudur. Sigorta sözleşmesi ile daha sıkı ilişkili bir hukuk tespit edilmediği sürece sigortacının merkez/şubesinin bulunduğu yer hukuku olacaktır ki, zaten sigortacı tarafından genel işlem koşulları arasında belirlenen hukuk da bu hukuk olacaktır. Dolayısıyla, "karşı tarafın menfaatine aykırılık" şartının gerçekleşmesi deniz yük sigortalı özelinde pek muhtemel değildir.

⁵⁹ NOMER, s. 325. Bununla birlikte, özellikle hukuk seçiminin genel işlem şartlarını kabul eden tarafın menfaatine aykırı düşeceği durumlarda, söz konusu (hukuk seçimini içeren) şartın, kabul eden tarafça bilinmesi ve içeriğinin öğrenilmesi gerektiği, aksi takdirde hukuk seçiminin geçersiz olacağını ifade eden görüşler de bulunmaktadır. Bkz. DEMİRKOL, *MÖHUK m. 24*, s. 184.

⁶⁰ DEMİRKOL, *Genel İşlem Şartları*, s. 1327.

⁶¹ NOMER, s. 325. Şayet, karşı taraf genel işlem koşullarına karşı susarsa, susma seçtiği kabul edilen hukuk dahilinde değerlendirilecektir. MÖHUK m. 32 uyarınca, "sözleşmeden doğan ilişkinin veya bir hükmünün varlığı ve maddi geçerliliği, sözleşmenin geçerli olması halinde hangi hukuk uygulanacaksa o hukuka tabidir". Bununla birlikte MÖHUK m. 32/2, seçilen hukuk haricinde susan tarafın mutad meskeni hukukunun uygulanabileceğini öngörmüştür. Ancak bunun için, sözleşmeye uygulanacak hukukun yarattığı sonuç, susan taraf bakımından hakkaniyete aykırı olmalıdır. Bununla birlikte, susan tarafın mutad meskeni hukukunun uygulanması istisnadır ve dar yorumlanmalıdır. Zira, sözleşmenin kuruluşu ile ilgili bir irade beyanının yorumlanmasında sözleşme statüsünün dışına çıkılmaktadır. Aynı yönde bkz. DEMİR GÖKYAYLA, *Tek Satıcılık Sözleşmeleri*, s. 360. MÖHUK m. 32/2 uyarınca, davranışına hüküm tanınan tarafın mutad meskeni hukukunun uygulanabilmesi için bu tarafın zayıf taraf olması gerektiği de dile getirilmektedir. Bkz. ERSEN PERÇİN, Gize: "5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun Madde 32 Kapsamında 'Sözleşmelerin Kuruluşu ve Maddi Geçerliliği'", *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 2008, Cilt 28, Sayı 1-2, s. 60.

Bu durumda, örneğin sigortacının sigorta poliçesinin ekinde yer alan genel işlem şartlarına yapacağı genel bir göndermenin (referansın) yeterli olacağı, bu gönderme ile sigorta ettirenin hukuk seçimi ile bağlı olacağı sonucu çıkmaktadır. Ayrıca genel işlem şartlarının sözleşmeler hukuku alanındaki faydaları göz önünde bulundurulduğunda⁶², zayıf tarafın korunması amacı gütmeyen ticari sözleşmelerde TBK m. 21 hükmünün uygulanmaması gerektiği söylenebilir⁶³. TBK m. 20-25 hükümlerinin tacirler arasındaki genel işlem şartlarının sonuçlarının değerlendirilmesinde uygulama alanı bulması gerektiği düşünülse dahi içerik denetimi kapsamında dürüstlük kuralına aykırılık bakımından tarafların “basiretli iş adamı” niteliğinin dikkate alınması gerektiği savunulmaktadır⁶⁴.

Deniz yük sigortalarına özgü olarak eklenebilecek şey, rizikonun büyüklüğü dolayısıyla sigorta ettirenin kanun tarafından korunma ihtiyacının azalması yanında, ticari faaliyet açısından bakıldığında uygulamada benzer genel işlem şartlarının sıklıkla kullanıldığıdır⁶⁵. Özellikle, yukarıda da ifade ettiğimiz üzere sözleşmeye eklenen ve sigortacılık alanında bilinen uluslararası kuruluşların hazırlamış olduğu klozlarda yer alan hukuk seçimi için bunu söylemek mümkündür. Bu itibarla, genel işlem şartları içinde yer alan hukuk seçiminin sözleşmenin diğer tarafını bağlayıcı olmayacağını söylemek, ancak bu klozlarda yer alan hukuk seçiminin değiştirilmesi (klozların orijinal halinin kullanılmaması) halinde söz konusu olabilir. Zira artık bu noktada, karşı tarafı yanıltıcı bir davranış söz konusu olacaktır. Gerçi, bu şekilde yapılan bir hukuk seçiminin geçersizliği TBK m. 20-25 hükümlerinin uygulanması dışında, TBK m. 27 kapsamında her zaman sorgulanabilecektir.

Bu noktada, sigorta sözleşmelerine özgü hükümler arasında yer alan sigortacının sözleşme öncesi bilgilendirme yükümlülüğünden bahsetmek ve bu yükümlülüğü hukuk seçimine ilişkin kayıtlar bakımından irdelemek yerinde olacaktır. TTK m. 1423/1 uyarınca, sigortacı ve acentesi, “*sigorta sözleşmesinin kurulmasından önce, gerekli inceleme süresi de tanınmak şartıyla kurulacak sigorta sözleşmesine ilişkin tüm bilgileri, sigortalının haklarını, sigortalının özel olarak dikkat etmesi gereken hükümleri, gelişmelere bağlı bildirim yükümlülüklerini sigorta ettirene yazılı olarak bildirir*”. Ayrıca “*poliçeden bağımsız olarak sözleşme süresince sigorta ilişkisi bakımından önemli sayılabilecek olayları ve gelişmeleri sigortalıya yazılı olarak açıklar*”. Ayrıca Sigorta Sözleşmelerinde Bilgilendirmeye İlişkin Yönetmelik⁶⁶ (SSBİY) m. 7 uyarınca, “*Sigorta sözleşmesinin kurulması ve devamı sırasında, bilgilendirme yükümlülüğü gereği gibi yerine getirilmemiş veya sigortacı hakkında yanıltıcı bilgi verilmiş*

⁶² Genel işlem şartlarının işlevi hakkında bkz. AYDOĞDU, s. 30 vd.; EREN, s. 215 vd.

⁶³ ANTALYA, s. 484-485. Ayrıca bkz. NOMER, Haluk N.: *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 17. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2020, s. 84. Ayrıca bkz. ATAMER, Yeşim: “Genel İşlem Koşulu mu, Bireysel Pazarlıkta Kurulan Sözleşme mi? Tüketici ve Tacir İşlemleri Açısından Karşılaştırmalı Olarak Başvurulabilecek Değerlendirme Kriterleri”, (Ed.) KIRCA, Çiğdem: *Yeni Türk Borçlar Kanunu ve Yeni Türk Ticaret Kanunu Sempozyumu (Makaleler, Tebliğler)*, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2013 (Değerlendirme Kriterleri), s. 129 vd. Atamer’e göre, “*tarafların denk bir pazarlık iktidarına sahip oldukları kabul edilebiliyorsa*”, söz konusu sözleşme şartları genel işlem koşulundan ziyade bireysel sözleşmedir ve ancak TBK m. 27 uyarınca genel hükümler çerçevesinde değerlendirilir (ATAMER, *Değerlendirme Kriterleri*, s. 104). Bu çerçevede, somut olarak pazarlık edilip edilmediğinden ziyade, tarafların pazarlık edebilecek durumda olduğunun dikkate alınması gerekecektir. Bkz. ATAMER, *Değerlendirme Kriterleri*, s. 134-35. Deniz yük sigortalarında sigorta ettiren ile sigortacının pazarlık edemeyecek durumda olduğuna söylemek oldukça güçtür. Esasen TBK m. 20-25 hükümlerinin tacirlere uygulanıp uygulanamayacağı veya hangi şartlarla uygulanabileceği doktrinde tartışmalıdır. Ayrıntılı inceleme ve doktrinde yer alan görüşler ile ilgili bkz. AYDOĞDU, s. 48 vd. İzmir 5. ATM, T. 29.06.2021, E. 2018/1246, K. 2021/530 sayılı kararında, genel işlem şartının, ticari nitelikte dahi olsa, TBK m. 20-25 denetimine tabi olduğuna hükmetmiştir (Lexpera Hukuk Bilgi Bankası, ET: 10.09.2023).

⁶⁴ ANTALYA, s. 486. Aynı yönde bkz. ERSÖZ, s. 94-95. Gerçekten de genel işlem koşullarının denetim alanını ticari ilişkilere teşmil ederken çok dikkatli olunması gerekmektedir. Zira, TBK m. 23 uyarınca, “*Genel işlem koşullarında yer alan bir hüküm, açık ve anlaşılır değilse veya birden çok anlama geliyorsa, düzenleyenin aleyhine ve karşı tarafın lehine yorumlanır*”. “Aleyhe yorum ilkesi” şeklinde ifade edilen bu ilkenin ticari ilişkiler bakımından uygulanması pek de hakkaniyetli sonuçlara yol açmayacaktır. Aynı zamanda tüketici işlemi olarak kabul edilen sigorta sözleşmelerinin aksine, büyük rizikolara ilişkin sigorta sözleşmeleri açısından bu sonuç kabul edilemez görülmektedir.

⁶⁵ Atamer belirli bir sektör/branşta sürekli ve herkes tarafından kullanılan genel işlem koşullarının sözleşmenin taraflarınca “bilindiği” konusunda şüphe olmasa da, bu tür şartların her zaman müzakere edildiği sonucuna varılamayacağını ifade etmektedir. Özellikle, düşük meblağlı işlemlerde bu koşulların pazarlık edilmeyeceğini dile getirmektedir. Bkz. ATAMER, *Değerlendirme Kriterleri*, s. 132. Sigortacılık işlemlerinde de durum tam olarak budur. Kanımızca, burada hukuk seçiminin geçerliliği anlamında dikkat edilmesi gereken nokta, sigorta ettirenin söz konusu şartlara, hukuk seçiminin de varlığı dahil olmak üzere, vakıf olmasıdır. Zira sigorta bedeli ne olursa olsun, deniz yük sigortası gibi büyük rizikoları içeren sigortalarda sigorta ettirenin “basiretli tacir olma” zorunluluğu kendisinin kanun önünde korunmasına baskın gelmelidir.

⁶⁶ 14.02.2020 tarihli ve 31039 sayılı Resmî Gazete.

veya Bilgilendirme Metninde yer alan bilgiler gerçeğe aykırı şekilde düzenlenmiş ve bu hâllerden herhangi biri sigorta ettirenin kararına etkili olmuş ise sigorta ettiren sigorta sözleşmesini feshedebileceği gibi, varsa uğradığı zararın tazminini de talep edebilir.”

Sigorta sözleşmelerine özgü olarak “bilgilendirme” yükümlülüğünün sigortacı aleyhine vurgulandığını söylemek mümkündür⁶⁷. TTK m. 1452 /3 uyarınca, TTK m. 1423 hükmü sigorta ettiren/sigortalı/lehtar aleyhine değiştirilemez; aksi halde TTK m. 1423 uygulanacaktır. Ayrıca, TTK m. 1423 hükmünün sigorta sözleşmesi şartları hakkında “müzakere ortamının” yaratılmasına katkı sağladığından bahisle, sigortacı tarafından belirlenen şartların genel işlem koşulu olarak değerlendirilemeyeceği ifade edilmektedir⁶⁸.

Sigorta şartlarına sigortacının çok daha fazla hâkim olduğu düşünüldüğünde, haksız şartlara ilişkin koruma sigortalının tüketici olarak kabul edilmediği büyük rizikolar dâhil tüm sigortalar bakımından geçerli kabul edilebilmektedir. Özellikle bazı ülke hukuklarında haksız genel şartlara ilişkin sigorta ettiren/sigortalı koruması büyük rizikoları kapsayan sigorta sözleşmelerine de uygulanmaktadır⁶⁹. Ancak, PEICL kapsamında büyük rizikolarla ilişkin sigorta sözleşmeleri [(1:103 2(a)) uyarınca yük sigortalı], kural olarak sözleşme öncesi bilgilendirme yükümlülüğünün istisnasını oluşturmaktadır⁷⁰. Büyük risk kavramı, nadir durumlar dışında mesleki amaçla hareket eden kişileri ve orta ölçekli işletmeleri kapsamaktadır⁷¹. Bu durumda, deniz yük sigortalarında mesleki bir amaçla hareket eden satıcı-sigorta ettirenler bakımından da büyük riske ilişkin bir sigorta sözleşmesi olduğunu kabul etmek gerekecektir. Bununla birlikte, TTK’da m. 1423’ün uygulama alanıyla ilgili bu yönde bir sınırlama yapılmadığının altı çizilmelidir.

Sigortacının bilgilendirme yükümlülüğünün muhatabı asıl olarak sigorta ettiren olmakla birlikte, sigortalı veya lehtarın da sigorta sözleşmesinden doğan hakları kullanacak olmaları dolayısıyla, özellikle sigorta sözleşmesi akdedildikten sonra ortaya çıkan durumlar hakkında bilgilendirilmesi gerekecektir⁷². Bu kapsamda sigortacının sözleşmenin kurulması esnasında da, mümkün olursa aynı anda veya sonrasında -şayet sigortalı belli ise- sigortalıya ulaştırmasının faydalı olacağı belirtilmektedir⁷³.

⁶⁷ Aydınlatma yükümlülüğünün bilgilendirme yükümlülüğüne kıyasen daha kapsamlı olduğu yönünde bkz. ARAL ELDELEKLİOĞLU, s. 389. Aksi yönde bkz. YAZICIOĞLU / ŞEKER ÖĞÜZ, s. 99. Ayrıca bkz. YAZICIOĞLU, Emine: “Sigortacının Bilgilendirme (Aydınlatma) Yükümlülüğü”, (Ed.) ÜNAN, Samim / YAZICIOĞLU, Emine: *Sigorta Hukuku Sempozyumları*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2018, s. 391-422. Genel anlamda dürüstlük kuralına uygunluk çerçevesinde kabul edilen bu hüküm, TTK’dan önce 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu (14.06.2007 tarihli ve 26552 sayılı Resmî Gazete) m. 11/3’te düzenlenmiştir. Buna göre, “sigorta şirketleri ve sigorta acenteleri tarafından, gerek sözleşmenin kurulması gerekse sözleşmenin devamı sırasında sigorta ettiren, lehtar ve sigortalıya yapılacak bilgilendirmeye ilişkin hususlar yönetmelikle düzenlenir.”. Hükmüne uygun olarak SSBİY çıkarılmış ve sigorta sözleşmelerinin kurulması aşamasından itibaren sigortacının bildirim yükümlülüğüne uygulanacak kurallar düzenlenmiştir. Yönetmeliğin 8. maddesinde bilgilendirme yükümlülüğünün içeriği yer almaktadır. İlgili hüküm uyarınca, bilgilendirme metni “(ç) Sigorta teminatının istisnaları ile her bir sigorta türü için teminat kapsamı dışında olup da, poliçede ayrıca belirtilmesi kaydıyla ek sözleşme ile teminat kapsamına alınabilecek kıymetleri, rizikoları veya sözleşmeye eklenebilecek özel hükümler ve klostlara ilişkin bilgileri, d) Tazminata ilişkin genel bilgiler ile tazminat ödeme kurallarını, e) Şikâyet ve bilgi talepleri ile tahkim üyeliğine ilişkin bilgileri” içermelidir. Bu kapsamda, sigortacının sigorta menfaatini ilgilendiren tüm maddi ve hukuki bilgiyi sigorta ettirene aktarması gerekmektedir. Bkz. ARAL ELDELEKLİOĞLU, s. 390. Bu çerçevede, sözleşmenin karşı tarafının sözleşmeyi kurma iradesini objektif biçimde etkileyebilecek hususlar aydınlatma yükümlülüğü içinde değerlendirilebilecektir. Uyuşmazlık çıkması halinde hangi yola başvurulacağı yanında bu ihtimalde hangi hukukun uygulanacağı da sigorta ettirenin bilmesi gerekenler arasında sayılmalıdır. Sigorta sözleşmesine uygulanmak üzere açık hukuk seçimi hükümlerinin de bu kapsamda değerlendirilmesi gerekecektir. Bkz. ÜNAN, *Insurer’s Pre-conditional Duties*, s. 14.

⁶⁸ YEŞİLOVA ARAS, *Genel Şartlar*, s. 462.

⁶⁹ ÜNAN, *Insurer’s Pre-conditional Duties*, s. 9; YETİŞ ŞAMLI, s. 2978. Ayrıca bkz. ERİŞ, Gönen: *Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Göre Sigorta Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2020, s. 376 vd.

⁷⁰ ÜNAN, *Insurer’s Pre-conditional Duties*, s. 15.

⁷¹ ÜNAN, *Insurer’s Pre-conditional Duties*, s. 16.

⁷² ÖZDAMAR, s. 273-274. Mülga Sigorta Sözleşmelerinde Bilgilendirmeye İlişkin Yönetmeliğin (28.10.2007 tarihli ve 26684 sayılı Resmî Gazete) m. 6/2 hükmünde “talep hâlinde sigortacı, sigorta ettirene karşı bilgilendirme konusundaki tüm yükümlülüklerini sigortadan faydalananacak kişilere karşı da yerine getirmek zorundadır” şeklinde bir hüküm yer almaktaydı. Ayrıca bkz. ARAL ELDELEKLİOĞLU, s. 393. Doktrinde de asıl muhatabın sigorta ettiren olduğu, talep halinde sigortadan faydalananların (sigortalı) da bilgilendirilmesinin gerektiği ifade edilmektedir. Bkz. YAZICIOĞLU / ŞEKER ÖĞÜZ, s. 104.

⁷³ ÖZDAMAR, s. 273.

Çalışma konumuz açısından düşünülecek olursa, özellikle CIF satımlarda⁷⁴ yapılan deniz yük sigortası poliçelerinde, sigortalanan menfaatin sahibinin daha sonra belirlenmesine olanak sağlamak amacıyla “emre” (“*to order*”) kaydı yer almaktadır. Kimin olursa onun lehine sigorta (TTK m. 1454/3) şeklinde düzenlenen bu sigortaların belirsiz üçüncü kişi yararına sözleşme vasfında oldukları kabul edilmektedir⁷⁵. Zira sigorta sözleşmesi kurulduğu sırada sigorta konusu menfaat belirli olmakla birlikte bu menfaatin sahibi henüz belli olmayabilir veya menfaat sahibi sonradan değişebilir⁷⁶. Bu açıdan bakıldığında, sigortacının hukuk seçimi ile ilgili bildirim yükümlülüğünün sadece sigorta ettirene karşı söz konusu olabileceği, sigortalının sigorta sözleşmesinin akdedildiği sırada belli olmadığı hallerde bu yönde bir bilgilendirme yükümlülüğünün olmayacağı, sigortalının sigorta sözleşmesinin akdedildiği sırada belli olması halinde ise bildirim yükümlülüğünün sigortalıyı da kapsamı gerektiği kabul edilebilecektir.

Genel işlem koşullarına ilişkin TBK m. 21 hükmünün uygulandığı hallerde, genel işlem şartının karşı tarafa bildirilmesi dışında ayrıca, genel işlem şartını kullanan tarafın ilgili şartların karşı tarafça öğrenilmesine olanak sağlaması gerekmektedir. Bu bakımdan, sadece genel işlem şartlarına erişimi mümkün kılmanın yeterli olduğu, karşı tarafın bu şartları ve özellikle hukuk seçimine ilişkin şartı okuyup anlamış olmasına gerek bulunmadığı ifade edilmektedir⁷⁷. Son olarak, karşı tarafın genel işlem şartlarını kabul etmesi gerektiği aranmaktadır ki, bu zorunluluk aslında bu şartları sözleşmenin bir parçası haline getirmektedir. Bu açıdan, hukuk seçiminin yer aldığı genel işlem şartlarının karşı tarafça topluca kabulü yeterli olacaktır.

Ayrıca belirtmek gerekir ki, bu açıklamalar hukuk seçimi anlaşmasına Türk hukukunun uygulanması halinde geçerlidir. Ancak, hukuk seçimi anlaşmasına Türk hukuku uygulanmasa dahi, TBK’da yer alan genel işlem şartlarına ilişkin hükümlerin, özellikle içerik denetimi bağlamında, kanunlar ihtilafı anlamında MÖHUK m. 5 çerçevesinde kamu düzeni müdahalesine imkân tanınması ihtimali de düşünülebilir⁷⁸. Diğer bir ifadeyle bu ihtimalde, hukuk seçimi anlaşmasına yabancı bir hukuk uygulanmasa dahi, TBK m. 20 vd. hükümler ile korunan menfaatin ihlali halinde, somut olayın şartları dikkate alınarak, genel işlem koşulunun kabulüne ilişkin yabancı hukuk hükmü uygulanmayabilecektir. Ancak, özellikle çalışma konumuz bağlamında, genel işlem koşullarına ilişkin TBK düzenlemesinin her iki tarafı tacir olan uyuşmazlıklarda uygulanıp uygulanamayacağı tartışmalarını da dikkate alacak olursak, yabancı hukukun uygulanmasına kamu düzeni müdahalesi çerçevesinde engel olmak kanımızca pek mümkün görünmemektedir.

3. Hukuk Seçiminin Sınırları

MÖHUK’ta yer alan kanunlar ihtilafı kuralları ile bulunan yabancı (yetkili) hukukun uygulanması bazı sınırlamalara tabi tutulmaktadır. Bu sınırlamalar yabancı hukukun uygulanmasına engel teşkil etmektedir. MÖHUK m. 5 uyarınca, “*yetkili yabancı hukukun belirli bir olaya uygulanan hükmünün*

⁷⁴ CIF satımlarla ilgili genel olarak bkz. AĞAOĞLU, Cahit: “INCOTERMS 2020”, *Public Private International Law Bulletin*, 2020, Cilt 40, Sayı 2, s. 1113-1149; ERDEM, Ercüment: *SİF Satışlar, (CIF Sales)*, Beta Yayıncılık, İstanbul, 1999; KUYUCU, Ashiyan Sevinç: *INCOTERMS (Uluslararası Ticari Terimler)*, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2011, s. 127 vd.; ÜNAN, *Incoterms*, s. 1057 vd.

⁷⁵ KARTAL, Dilşah Buşra: *Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2021, s. 42. Ayrıca bkz. KARA, *Sigorta*, s. 159.

⁷⁶ ASLAN, Yavuz Can: *Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2020, s. 87-88; KARA, *Sigorta*, s. 159. Yazar, özellikle malın üzerindeki mülkiyet hakkının ihtilafı olduğu durumlarda bu tür sigortaya başvurulabileceğini ifade etmektedir (KARA, *Sigorta*, s. 160).

⁷⁷ DEMİRKOL, *Genel İşlem Şartları*, s. 1328.

⁷⁸ Yargıtay, 3. HD, T. 18.12.2014, E. 2014/13539, K. 2014/16751: “*Genel İşlem Koşullarının içerik denetimine yönelik olarak, TBK’nun 25. maddesi hükümlerinin de kamu düzenini ilgilendiren hükümler olduğu kabul edilmelidir. Zira, bu kural hâkime doğrudan sözleşme içeriğine/müdahale etme imkânı veren kuraldır.*” (Kazancı İçtihat Bankası, ET: 21.09.2023). Ayrıca bkz. ATAMER, Yeşim: *Genel İşlem Şartlarının Denetlenmesi*, 2. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2001, s. 203 vd. İzmir 5. ATM, T. 29.06.2021, E. 2018/1246, K. 2021/530 sayılı kararında ise, TBK m. 20-25 hükümleri, MÖHUK m. 6 kapsamında doğrudan uygulanan kural olarak kabul edilmiştir. Böylece, somut uyuşmazlıkta yabancı hukuk uygulanmasa dahi, TBK hükümleri kapsamında genel işlem şartına ilişkin denetim her zaman uygulama alanı bulacaktır (Lexpera Hukuk Bilgi Bankası, ET: 10.09.2023).

Türk kamu düzenine açıkça aykırı olması hâlinde, bu hüküm uygulanmaz; gerekli görülen hâllerde, Türk hukuku uygulanır.” Yabancı hukukun ve hatta MÖHUK’ta yer alan kanunlar ihtilafı kurallarının bertaraf edilerek Türk hukukunun belirli kurallarının uygulanmasını sağlayan bir diğer hal, uyuşmazlığın Türk hukukunun doğrudan uygulanan kurallarına ilişkin olmasıdır. MÖHUK m. 6’da “*yetkili yabancı hukukun uygulandığı durumlarda, düzenleme amacı ve uygulama alanı bakımından Türk hukukunun doğrudan uygulanan kurallarının kapsamına giren hâllerde o kural uygulanır*” denilmektedir. Yine, MÖHUK m. 31’de sözleşmesel ilişkilerin hâkimin hukuku ve sözleşmeye uygulanmak üzere seçilen hukuktan başka bir devletin hukukuyla sıkı ilişkili olması halinde, üçüncü devlet hukukunun doğrudan uygulanan kurallarına, sözleşmeye uygulanacak hukuk kapsamında etki tanınabileceği düzenlenmiştir.

MÖHUK m. 5 anlamında kamu düzeni müdahalesinin söz konusu olabilmesi için, kısaca belirtmek gerekirse, yabancı hukukun belirli bir hükmünün somut olaya uygulanması halinde ortaya çıkacak sonucun belirlenmesi ve bu sonucun Türk kamu düzenine açıkça aykırı olması, diğer bir ifadeyle katlanılmaz ve tahammül edilemez sonuçların ortaya çıkması gerekmektedir. Kamu düzenine aykırılığın Türk hukukunun emredici kurallarına aykırılık ile aynı anlama gelmediği bugün artık gerek doktrin gerekse Yargıtay kararlarında açıkça ifade olunmaktadır⁷⁹. Zira, Türk hukukunun emredici kurallarının uygulanmasına öncelik verilmesi ve yabancı hukukun uygulanmasının kamu düzeni müdahalesi ile engellenmesi halinde, MÖHUK ile düzenlenen kanunlar ihtilafı kurallarının uygulanmasının mümkün olmayacağı açıktır.

Doğrudan uygulanan kurallar ise kısaca, “*bir ülkenin sosyal, politik ve ekonomik yapılanmasının korunması için uyulması zorunlu olan, bu anlamda devletin üstün menfaatlerini savunan ve yabancı hukukun uygulanmasını bertaraf ederek uyuşmazlığa doğrudan uygulanma alanı bulan kurallar*” olarak ifade edilmektedir⁸⁰. Doğrudan uygulanan kural kavramının yorumunda da, tıpkı kamu düzeni müdahalesinde olduğu gibi, kanunlar ihtilafı kuralları ile kurulmak istenen dengeyi bozacak şekilde geniş yorumdan kaçınılması gerekmektedir. Zira, Türk hukukunun bir kuralının doğrudan uygulanan kural olarak kabulünün sonucu, uyuşmazlığa uygulanması gereken hukukun belirli bir hükmünün bertaraf edilmesidir.

Türk Ticaret Kanunu m. 1452, m. 1486 ve m. 1520’nin madde başlığı “*koruyucu hükümlerdir*”. TTK m. 1452/1’de yer verilen hükümlere aykırı kurulan sigorta sözleşmeleri tümüyle geçersizdir. TTK m. 1452/2’de sayılan maddelere aykırı düzenleme yapılması hâlinde söz konusu sözleşme hükmü geçersiz olacaktır. TTK m. 1452/3’te sayılan ve nispi emredici olarak vasıflandırılabilir hükümlere aykırılık hâlinde ise değişiklik sigorta ettiren, sigortalı ya da lehtarın aleyhine ise söz konusu sözleşme hükümleri geçersizdir ve yerine TTK’nın ilgili hükümleri uygulanır. TTK m. 1401 ilâ 1520’de yer verilen 120 maddenin yaklaşık dörtte üçü emredici niteliktedir ve emredici hükümlerin çoğunluğu m. 1452/3, 1486/3 ve 1520/3’te yer almaktadır⁸¹. TTK’da yer alan emredici kurallar dışında, denetim kanunu olan 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu’nda (SK) yer alan hükümlerin de dikkate alınması gerekmektedir⁸².

⁷⁹ Kamu düzeni kavramı ile ilgili bkz. Yargıtay, İBK, T. 10.02.2012, E. 2010/1 K. 2012/1 sayılı kararı (20.09.2012 tarihli ve 28417 sayılı Resmî Gazete). Kamu düzeni kavramı doktrinde birçok eserde açıklanmaktadır. Bkz. AKINCI, 19 vd.; ÇELİKEL / ERDEM, s. 140 vd.; GÜNGÖR, s. 102 vd.; NOMER, s. 161 vd.; ÖZEL / ERKAN / PÜRSELİM / KARACA, s. 119 vd.; ŞANLI / ESEN / ATAMAN-FİGANMEŞE, s. 82 vd. Ayrıca bkz. DEMİR GÖKYAYLA, Cemile: *Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizinde Kamu Düzeni*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2001, s. 23 vd.

⁸⁰ Doğrudan uygulanan kuralların geniş tanımı ve kamu düzeni müdahalesinden farkı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. ÖZDEMİR KOCA-SAKAL, *Doğrudan Uygulanan Kurallar*, s. 8 vd. Ayrıca bkz. AKINCI, s. 23-24; ÇELİKEL / ERDEM, s. 155 vd.; DEMİRKOL, *MÖHUK m. 24*, s. 15 vd.; GÜNGÖR, s. 56 vd.; NOMER, s. 184 vd.; ÖZEL / ERKAN / PÜRSELİM / KARACA, s. 131 vd.; ŞANLI / ESEN / ATAMAN-FİGANMEŞE, s. 8 vd.; TEKİNALP / UYANIK, s. 47-48.

⁸¹ ÜNAN, *Şerh*, s. 114; YEŞİLOVA ARAS, *Genel Şartlar*, s. 451-452.

⁸² SK’da yer alan sözleşme hukukuna ait hükümlerin TTK’nın ortaya koyduğu hiyerarşi kapsamında dikkate alınamayacağı yönünde bkz. YEŞİLOVA ARAS, *Genel Şartlar*, s. 452-453.

Zayıf tarafın korunması gereken; iş, tüketici, sigorta veya kira akitlerinin belirli konularının Türk hukukunda yer alan ve doğası gereği belirli bir sosyal veya ekonomik menfaati üstün tutan kurallara tabi olduğu bir gerçektir. Ancak, Türk hukukunda yer alan ve söz konusu akitlere uygulanan hükümlerin tümünün ya da birçoğunun doğrudan uygulanan kural olarak kabulü mümkün değildir. Aksi takdirde, doğrudan uygulanan kural kavramı çok geniş yorumlanarak kanunlar ihtilafı hukukunun temeli zayıflatılmış olacaktır⁸³. Ayrıca, doğrudan uygulanan kuralların, kamu düzeni müdahalesinde olduğu gibi, yabancı bir hukukun somut olaya uygulanan hükmünün ortaya çıkardığı somut sonuç üzerinden herhangi bir değerlendirme yapılmaksızın devreye girdiği ve uyuşmazlığa doğrudan uygulandığı da unutulmamalıdır. Bu nedenle, doğrudan uygulanan kurallar tespit edilirken, kuralın amacı ve hizmet ettiği menfaat üzerinde hassas bir değerlendirilme yapılmalıdır.

Sigorta hukukunda kabul edilen doğrudan uygulanan kurallara (müdahaleci norm) genellikle SK'da düzenlenen hükümler örnek gösterilmektedir⁸⁴. Özellikle, sigorta şirketlerinin denetimi, zorunlu sigorta düzenlemeleri, sigorta piyasasına müdahale ve rekabet kurallarının uygulanması alanlarında bazı hükümlerin doğrudan uygulanan kural niteliği kabul görmektedir⁸⁵. Türkiye'de faaliyette bulunan sigorta şirketlerinin denetimi Türk hukukuna tabidir⁸⁶. Sigorta şirketlerinin denetimi ile sigortacılık sektörünün tabi olduğu esaslar ve özellikle piyasanın düzgün işleyişinin sağlanması alanında doğrudan uygulanan kurallara rastlamak mümkün ise de, sigorta sözleşmelerine uygulanacak hükümlere ilişkin aynı şeyi söylemek mümkün değildir⁸⁷. TTK'da yer alan ve sigorta ettiren/sigortalı/lehtarını koruyan hükümlerin, doğrudan uygulanan kural olarak nitelendirilmeleri gerektiği yönünde doktrinde geniş bir mutabakat bulunmamaktadır⁸⁸.

Öte yandan, ülke mevzuatlarının birçoğunda zayıf taraf olarak nitelendirilen sigorta ettiren ve sigortalıyı koruyan sigorta hukukuna ilişkin emredici normlara yer verilmektedir. Ancak TTK m. 1452/3 anlamında bir hükmün emredici olması, o hükmün MÖHUK m. 6 gereği doğrudan uygulanan kural olarak nitelendirilmesine sebebiyet vermemelidir. Aksi takdirde sigorta ettirenin/sigortalının/lehtarın Türkiye'de yerleşik olması halinde, yabancılık unsuru içeren tüm uyuşmazlıkların dolaylı da olsa çok sayıda emredici hüküm içeren TTK'nın 6. Kitabına tâbi olduğu sonucuna varılacaktır ki, bu sonuç

⁸³ Türk hukukunda yer alan ve yabancılık unsuru taşımayan uyuşmazlıklar bakımından emredici hüküm niteliğinde olan bazı düzenlemelerin, kanunlar ihtilafı hukukunda doğrudan uygulanan kural niteliği tartışmalıdır. Bir örnek olarak TTK m. 122 ile düzenlenen acentenin denkleştirme talebi gösterilebilir. Denkleştirme talebinin de doğrudan uygulanan kural olarak kabulü gerektiği yönünde görüşler bulunmakla birlikte, aksi de savunulmaktadır. Bkz. SARIOZ BÜYÜKALP, A. İpek: "Denkleştirme Talebinin Hukuki Niteliği ve Kanunlar İhtilafı Hukuku Bağlamında Değerlendirilmesi", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2019, Cilt 21, Sayı 2, s. 523 vd.

⁸⁴ Sigorta mevzuatına ilişkin doğrudan uygulanan kurallar hakkında bkz. ÖZDEMİR KOCASAKAL, *Doğrudan Uygulanan Kurallar*, s. 163-164.

Sigorta şirketlerine ilişkin tasfiye, birleşme, devir, portföy devri ve iflası düzenleyen SK m. 10/1 ile "iyiniyet" başlıklı m. 32/1 ve 32/5'in doğrudan uygulanan kurallar arasında yer aldığına ilişkin bkz. KARA, *Sigorta*, s. 141; SİRMEN, s. 58-59. *Sirmen*, rekabetin korunması, adil ve istikrarlı bir piyasa oluşturulması, sigorta ettiren/sigortalı tüketicinin korunması, milli ekonominin korunmasına yönelik düzenlemelerin doğrudan uygulanan kurallar çerçevesinde kabul edildiğini dile getirmektedir. Bkz. SİRMEN, s. 56 vd. Ayrıca bkz. AMASYA, s. 1170; EKŞİ, s. 40 vd.; ATAMER, Kerim: "Yargıtay Kararları Işığında Deniz Ticareti ve Deniz Sigortası Hukukunda Güncel Sorunlar ve Gelişmeler", (Ed.) ŞİT İMAMOĞLU, Başak: *XXIII. Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu*, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 2009, s. 254-255. Bu noktada, yukarıda yer verdiğimiz SK m. 11/1'de hüküm altına alınan "sigorta genel şartları"na ilişkin düzenlemeye de değinmek gerekir. *Eksi*, özellikle SK m. 11/1'de yer alan genel şartların Türkiye'de düzenlenen poliçenin ekine tercüme ettirilerek konulması ve bu konuda sigorta ettirene bilgi verilmesinin mümkün olduğunu ifade etmektedir. Bkz. ATAMER, *Güncel Sorunlar*, s. 268.

⁸⁵ AMASYA, s. 1170; KÖK, s. 149.

⁸⁶ EKŞİ, s. 43.

⁸⁷ Sigorta hukukunda, sözleşme statüsü ile "denetleme statüsü"nin ayrı değerlendirilmesi gerektiği yönünde KÖK, s. 149.

⁸⁸ Örneğin, sorumluluk sigortalı bahsinde TTK m. 1478, zarar görene sigortacıya doğrudan başvurma hakkı tanımaktadır. MÖHUK m. 34/4 uyarınca, "Haksız fiile veya sigorta sözleşmesine uygulanan hukuk inkân veriyorsa, zarar gören, talebini doğrudan doğruya sorumlunun sigortacısına karşı iletirilebilir." Görüldüğü üzere, haksız fiile dayanan taleplerde, zarar görenin sigortacıya doğrudan başvuru hakkının var olup olmadığı konusunda söz sahibi olan hukuk, MÖHUK m. 34/1-2-3-5 uyarınca bulunan hukuk ya da sigorta sözleşmesine uygulanacak hukuktur, ki bu iki hukukun da yabancı hukuklar olması mümkündür. Kanun koyucunun doğrudan dava hakkının varlığı bakımından Türk hukukunu yetkilendirmediği görülmektedir. Kanımızca, anılan hüküm, TTK m. 1478'de düzenlenen doğrudan dava hakkının MÖHUK m. 6 anlamında doğrudan uygulanan kural olarak kabulünü güçleştirmektedir. Zarar görenin doğrudan dava hakkı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. YEŞİLOVA ARAS, Ecehan: *Sorumluluk Sigortalılarında Zarar Görenin Doğrudan Dava Hakkı*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2013 (Doğrudan Dava), s. 28 vd.

gerek kanunlar ihtilafı mantığı gerekse milletlerarası ticaretin gerekleri bakımından yerinde olmayacaktır. TTK'nın sigorta hukukuna ilişkin doğrudan uygulanabilir kurallarının olsa olsa, TTK m. 1452/1 anlamında mutlak emredici olarak öngörülen ve aksine düzenlemenin sözleşmenin geçersizliğine sebebiyet verdiği hükümler olabileceği kanaatindeyiz.

Ayrıca, yukarıda ifade ettiğimiz gibi, büyük rizikolara ilişkin bir ayırım yapılmaması, TTK'da yer alan kuralların gerek doğrudan uygulanan kural niteliği gerekse kamu düzeni müdahalesi ile korunması bakımından doğru değildir. Diğer taraftan, somut uyuşmazlığın konusunu oluşturan sigorta sözleşmesinin, zayıf taraf olarak sigortalının korunmasını gerektiren bir sözleşme türü olması halinde, yabancı hukukun uygulanmasında hassas davranılması gerektiği bir gerçektir. TTK'da yer alan ve sigorta ettiren/sigortalı/lehtarını koruyan tüm hükümlerin doğrudan uygulanan kural olarak kabul edilemeyeceği gerçeği bir tarafa, ilgili yabancı hukuk hükümlerinin uygulanması sonucunda ortaya çıkacak sonucun mutlaka kamu düzeni müdahalesi süzgecinden geçirilmesi gerekecektir. Ancak bunun için, öncelikle yetkili (tarafların seçtiği) hukukun somut uyuşmazlığa uygulanacak hükümlerinin belirlenmesi ve bu hükümlerin uygulanması sonucunda sigorta ettiren/sigortalı/lehtarını Türk kamu düzenini bozacak ölçüde güç duruma düşürecek bir durumun ortaya çıkıp çıkmadığının belirlenmesi gerekmektedir. Bu incelemede, söz konusu yabancı hukuk kurallarının bütünüünün uygulanması neticesinde ortaya çıkacak somut sonuca bakılmalıdır. Diğer bir ifadeyle, yabancı hukukun bir hükmünün sigorta ettiren/sigortalı/lehtarının durumunu ağırlaştırırken, başka bir hükmünün ortaya çıkan aleyhe sonucu ortadan kaldırması halinde MÖHUK m. 5 kapsamında kamu düzenine aykırılıktan bahsedilemeyecektir.

C. Deniz Yük Sigortası Sözleşmelerinde Hukuk Seçimi Yapılmaması Halinde Uygulanacak Hukukun Belirlenmesi

Açık veya örtülü bir hukuk seçimi yapılmadığı ihtimalde, MÖHUK m. 24/4 uyarınca, objektif bağlama kuralı devreye girecek ve “sözleşme ile en sıkı ilişkili hukuk” uygulama alanı bulacaktır. Bu hukukun tayini, kanun koyucu tarafından bir karineye bağlanmıştır. Karinenin uygulanmasının mümkün olmadığı hallerde sözleşme ile en sıkı ilişkili hukuk somut olayın şartları dahilinde tespit edilmeye çalışılacaktır; somut olay çerçevesinde karinenin uygulanması sonucunda tespit edilen hukuktan daha sıkı ilişkili bir hukukun bulunması halinde kaçış (istisna) hükmü uygulanacaktır⁸⁹. Zira, MÖHUK m. 24/4'ün son cümlesi uyarınca, “*halin bütün şartlarına göre sözleşme ile daha sıkı ilişkili bir hukukun bulunması halinde, sözleşme bu hukuka tabi olur*”.

Anılan karineye göre, deniz yük sigortalarına uygulanacak hukuk, hükümde yer aldığı üzere, karakteristik edim borçlusunun işyeri hukukudur. Zira, deniz yük sigortası sözleşmelerinin her iki tarafın ticari faaliyeti kapsamında akdedildiği konusunda şüphe bulunmamaktadır⁹⁰. Deniz yük sigortalarında karakteristik edim borçlusunun gerek sözleşmeye rengini veren edim yükümlüsü olması sebebiyle, gerekse sözleşmenin ifası kapsamında aldığı risk dolayısıyla sigortalı olacağı açıktır⁹¹. Bu itibarla, hukuk seçimi yapılamayan deniz yük sigortalarında uygulanacak hukuk sigortalının işyeri hukukudur⁹².

⁸⁹ GÜNGÖR, s. 180-181; NOMER, s. 333-334 ve 340; ÖZEL / ERKAN / PÜRSELİM / KARACA, s. 433-434; ŞANLI / ESEN / ATAMAN-FİGANMEŞE, s. 347.

⁹⁰ Sigorta sözleşmesinin tüketici sözleşmesi olarak nitelendirildiği durumlarda uygulanacak hukuk MÖHUK m. 26 çerçevesinde belirlenmektedir. Bkz. NOMER, s. 336-337. Benzer yönde bkz. UYAROĞLU, s. 229-230 ve 232. Aksi görüşte bkz. EKŞİ, s. 18. Ayrıca sigorta sözleşmesinde, sigorta türüne göre, sigortalının zayıf taraf olarak nitelendirildiği durumlarda, yapılacak hukuk seçiminin sigortalının denetlenmesi ile yükümlü devlet (merkez veya şubenin bulunduğu yer) hukukunun emredici hükümleri ile kısıtlanması gerektiği hakkında bkz. TEKİNALP / UYANIK, s. 317.

⁹¹ AMASYA, s. 1163; KARA, *Sigorta*, s. 140-141; KAROL İŞIKLAR, Güneş: “Sorumluluk Sigortalarında Zarar Gören Tarafından Doğrudan Sigortalıya Açılan Davalarda Uygulanacak Hukuk”, (Ed.) ÖZEL, Sibel / PÜRSELİM ARNING, Hatice Selin: *Atipik Sözleşmelere Uygulanacak Hukuk*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2020, s. 332-333; NOMER, *DHH*, s. 336; SİRMEN, s. 50-51; TEKİNALP / UYANIK, s. 316; UYAROĞLU, s. 236.

⁹² Roma I Tüzüğü m. 7/2 uyarınca bu hukuk sigortalının mutad meskeni hukukudur. Ayrıca bkz. KÖK, s. 66-67.

İş yeri, sözleşmelere uygulanacak hukuk kapsamında farklı şekillerde tanımlanmakla birlikte genel olarak “*tarafardan birinin işi ile ilgili ekonomik faaliyetinin sürdürülmesi için sahip olduğu, geçici olmayan yerleşim birimi*” şeklinde tarif edilmektedir⁹³. Bu kapsamda, en geniş yorum ile, “ticari veya sınai bir faaliyetin yürütülmesinde kullanılan fabrika, depo, satış ofisi, merkez, şube bütün birimler”⁹⁴ iş yeri kapsamında ele alınmaktadır. Sigortacının iş yerinin belirlenmesinde şirket merkezinin esas alınması gerektiği ifade edilmektedir⁹⁵. Bununla birlikte, sigorta sözleşmesinin sigortacının şubesi ile akdedildiği hallerde, şubenin bulunduğu yer hukukunun uygulanması gerektiği belirtilmektedir⁹⁶. Gerçekten de, sigortacının birden fazla iş yerinin bulunduğu durumlarda -sigortacının farklı ülkelerde şubesinin bulunması halinde, şube de iş yeri kapsamında kabul edilecektir-, sigorta sözleşmesinin akdedilmesine aracılık eden şubenin sözleşme ile en sıkı ilişkili iş yeri olduğu kabul edilebilecektir⁹⁷. En sıkı ilişkili hukukun sigortacının iş yeri hukuku olduğu belirlendikten sonra, somut olayın ve uyumsuzluk konusunun özellikleri dikkate alındığında sözleşme ile daha sıkı ilişki kuran bir hukukun tespiti halinde bu hukuk uygulanabilecektir⁹⁸.

Objektif bağlama kuralının uygulanması neticesinde sigorta sözleşmesi ile en sıkı ilişkili hukuk olarak tespit edilen sigortacının iş yeri hukukundan daha sıkı ilişki kurabilecek hukukun rizikonun gerçekleştiği yer hukuku olabileceği ifade olunmaktadır⁹⁹. Bununla birlikte, bu fikrin sorumluluk sigortaları dışında kalan sigorta sözleşmeleri bakımından geçerli olabileceği, zira sorumluluk sigortalarında rizikonun gerçekleşme yerinin sözleşme şartlarına göre değişeceği belirtilmektedir¹⁰⁰. Dolayısıyla, somut olayın özellikleri dikkate alınmaksızın, rizikonun gerçekleştiği yer hukukun sözleşme ile sigortacının işyerinin bulunduğu yerden daha sıkı ilişki kurduğunun kabulü mümkün görülmemektedir¹⁰¹. Bunun yerine, tarafların yerleşim yeri, sigorta sözleşmesinin yapıldığı yer ve ifa yeri, tazminatın ödeneceği para birimi gibi unsurlar dikkate alınarak bir sonuca varılması gerektiği dile getirilmektedir¹⁰².

II. DENİZ YÜK SİGORTASI SÖZLEŞMELERİNDE YER ALAN HUKUK SEÇİMİNİN SİGORTALI AÇISINDAN BAĞLAYICILIĞI

A. Deniz Yük Sigortalarında Sigortalanan Menfaat Bakımından Tarafların Belirlenmesi: “Sigorta Ettiren” ve “Sigortalı” Kavramları

Sigorta sözleşmesinin tarafı olarak sigorta sözleşmesini akdeden ve bu anlamda sigorta sözleşmesinden doğan tüm hak ve borçlara sahip olan kişiye “*sigorta ettiren*” denilmektedir¹⁰³. Sigorta ettiren, kendine ya da üçüncü bir kişiye ait bir menfaatin teminat altına alınmasını sağlayan kişidir¹⁰⁴.

⁹³ İş yeri tanımı ile ilgili olarak bkz. DEMİR GÖKYAYLA, *Tek Satıcılık Sözleşmeleri*, s. 393-395; DEMİRKOL, *MÖHUK m. 24*, s. 314-315.

⁹⁴ ÖZDEMİR KOCASAKAL, Hatice: “Sözleşmelere Uygulanacak Hukukun MÖHUK m. 24 Çerçevesinde Tespiti ve Üçüncü Devletin Doğrudan Uygulanan Kuralları”, *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 2010, Cilt 20, Sayı 1-2, s. 58.

⁹⁵ KÖK, s. 140; NOMER, s. 336; TEKİNALP / UYANIK, s. 316; UYAROĞLU, s. 236.

⁹⁶ KÖK, s. 141; SİRMEN, s. 51, dñn. 27; TEKİNALP / UYANIK, s. 316; UYAROĞLU, s. 236.

⁹⁷ Yabancı sigorta şirketlerinin Türkiye’de faaliyet göstermesine ilişkin usul ve esaslar 5684 sayılı SK m. 3 gereği Cumhurbaşkanı tarafından belirlenir. Bu yetki daha önceden Bakanlar Kurulu’na ait idi. Bu konuda yayımlanan Bakanlar Kurulu kararında yabancı sigorta şirketlerinin Türkiye’de şube açmak yoluyla faaliyet gösterecekleri belirlenmiştir. Bu bakımdan sigortacının Türkiye’de bir şubesi yok ise uygulanacak hukuk sigortacının merkezinin bulunduğu yer hukuku olacaktır.

⁹⁸ Ancak bu noktada, istisna hükmüne başvurabilmek için “daha sıkı ilişkinin” somut bir biçimde ortaya konması gerekmektedir; aksi halde istisna hükmüne başvuru “en sıkı ilişkili hukuk karinesi”nin etkisizleştirilmesine yol açacaktır. Bkz. GÜNGÖR, s. 181-182; ÖZEL / ERKAN / PÜRSELİM / KARACA, s. 436.

⁹⁹ SİRMEN, s. 52.

¹⁰⁰ KAROL IŞIKLAR, s. 333, dñn. 236.

¹⁰¹ EKŞİ, s. 30.

¹⁰² EKŞİ, s. 30. Ayrıca bkz. KÖK, s. 141.

¹⁰³ GÜNAY, Barış: *Sigorta Hukuku*, 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022, s. 69; KARA, *Sigorta*, s. 50; KAYIHAN / GÜNERGÖK, s. 132; ÖZDAMAR, s. 70; ÖZDAMAR, Mehmet / DOĞAN, Burak: *Sigorta Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2020, s. 51; ULAŞ, s. 40; YAZICIOĞLU / ŞEKER ÖĞÜZ, s. 83. *Kender*, TTK m. 1453/1’den hareketle sigorta ettireni “rizikonun gerçekleşmesi ile menfaati ihlal olan ve bunun sonucunda zarar görecektir şahıs” şeklinde tanımlamaktadır. Bkz. KENDER, s. 247.

Doktrinde mal ve sorumluluk sigortalarını kapsayan zarar sigortaları bakımından sigortalının tanımını, “başkası hesabına sigorta ya da kimin olacağı onun hesabına sigorta şeklinde menfaati sigortalanan ve sigortadan faydalanacak olan şahıs” şeklinde verilmektedir¹⁰⁵. Sigortacı ve sigorta ettiren, sigorta sözleşmesinin tarafları iken, sigortalı sözleşmenin “ilgilisi” konumundadır.

Üçüncü kişinin menfaatinin sigortalı olması halinde, TTK m. 1454’te düzenlendiği üzere, üçüncü kişi lehine sözleşme söz konusu olacaktır; bu durumda sigorta sözleşmesinden doğan haklar ilgili üçüncü kişiye aittir¹⁰⁶. Bu tür sigorta sözleşmelerinden doğan borç ve yükümlülükler sigorta ettirene, haklar ise -ki bu noktada, sigorta sözleşmesinden doğan tüm hakların değil, sigorta tazminatının talebine ilişkin hakların ifade edilmek istendiğini hatırlatmak isteriz-, sözleşme sigorta ettiren tarafından akdedilse dahi, sigortalıya ait olacaktır¹⁰⁷. Zira, rizikodan olumsuz etkilenen ve zarara uğrayacak olan kişi, hesabına sigorta yapılmış olan sigortalıdır¹⁰⁸. Netice itibarıyla, yük sigortalarının da içinde bulunduğu zarar sigortalarında -ki tüm zarar sigortalarında durum böyledir-, sigorta tazminatının ödeneceği kişi menfaati sigortalanan kişi olacaktır.

Diğer taraftan, sigorta sözleşmesinde belirli bir kişinin adının yazılı olması halinde, bu kişi sigortalı olabileceği gibi, sözleşmenin “kimin olacağı onun hesabına sigorta” şeklinde akdedilmesi halinde, sigortalı, hesabına sigorta yapılan kişi olacaktır. Bu noktada, deniz yük sigortalarının temelini oluşturan satım sözleşmelerinin önemli bir bölümünü CIF satımların oluşturduğu; bu tür satımlarda, satıcının yaptırmakla yükümlü olduğu yük sigortasını ya alıcının adını belirtmek suretiyle “başkası lehine sigorta” ya da “kimin olacağı onun lehine sigorta” (“to order”) şeklinde yaptırmasının gerekli olduğu ifade edilmektedir¹⁰⁹. Örneğin CIF satımlarda, şayet deniz taşımasının öncesinde, yükün gemiye nakli başka yollarla (örneğin kara taşımacılığı) yapılacaksa, yük gemiye yükleninceye kadar sigortalı olabilir menfaat sahibi alıcı değil, satıcı olabilecektir.

B. Deniz Yük Sigortalarında Sigortalı Olabilir Menfaat Sahibi

Bilindiği üzere, TTK zarar sigortalarını “mal sigortaları” ve “sorumluluk sigortaları” başlıkları altında düzenlemektedir. Yük sigortaları da, taşınan mal üzerindeki mülkiyet hakkının tanıdığı sigortalı olabilir menfaati kapsayan ve bu menfaati güvence altına alan bir sigorta çeşididir. Bu nedenle, taşıma sigortalarında menfaatin kime ait olduğunu, belirlemekte fayda vardır.

Doktrinde belirtildiği üzere, zarar sigortalarında menfaat kavramı üzerindeki tartışmalar, sigorta sözleşmelerinin konusunun sigortalanan eşya olmadığı, “eşya üzerindeki menfaat olduğu” yönündeki baskın görüşün kabul edilmesi ile sonlanmıştır¹¹⁰. Aynî menfaat yerine ekonomik menfaat ön planda

¹⁰⁴ Sigorta ettiren kendine ait bir menfaat için sözleşme akdetmiş ise, “kendi hesabına sigorta” -ki bu durumda sigorta ettiren aynı zamanda sigortalı olacaktır- başkasına ait bir menfaat için sözleşme akdetmiş ise, “başkası lehine sigorta”dan bahsedilecektir. Bkz. AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR, s. 142; GÜNAY, s. 69-70; KENDER, s. 249; ÖZDAMAR / DOĞAN, s. 51-52; YAZICIOĞLU / ŞEKER ÖĞÜZ, s. 83-84.

¹⁰⁵ GÜNAY, s. 69; KARA, Etem: *Sigortalı Olabilir Menfaat İlkesi*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2020, s. 103; KAYIHAN / GÜNERGÖK, s. 132; KENDER, s. 252; YAZICIOĞLU / ŞEKER ÖĞÜZ, s. 86.

¹⁰⁶ Bu konuda bkz. aşağıda I.I.C. “Deniz Yük Sigortalarının Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme Niteliği”.

¹⁰⁷ YAZICIOĞLU / ŞEKER ÖĞÜZ, s. 86; ULAŞ, s. 41.

¹⁰⁸ ÜNAN, *Şerh*, s. 25. Sigortalı kavramı zarar sigortalarında menfaati sigortalanan ve sigorta tazminatını sigortacıdan talep edecek kişiyi anlatırken, kural olarak can sigortalarını da içeren meblağ sigortalarında ise sigortalı, riskin üzerinde gerçekleşeceği kişiyi anlatır. Meblağ sigortalarında sigortacıdan sigorta bedelini talebe yetkili kişi ise lehtardır. Bkz. GÜNAY, s. 72-73; KAYIHAN / GÜNERGÖK, s. 136 ve 144-145; KENDER, s. 252 ve 262-263; YAZICIOĞLU / ŞEKER ÖĞÜZ, s. 84-85.

¹⁰⁹ GÜRSES, Özlem: “CIF Satışlarda Sigortalı Olabilir Menfaatinin Ait Olacağı Kişi Sorununa İlişkin Bir Değerlendirme”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 2006, Cilt 64, Sayı 1, s. 304. Ayrıca bkz. ÜNAN, Samim: “ŞİF (CIF) Olarak Satılan Mallar İçin Yapılan Yük Sigortasında Sigortalı Olabilir Menfaat”, *Sigorta Hukuku Dergisi*, 1997, Sayı 1 (Sigortalı Olabilir Menfaat), s. 25. Genel olarak sigorta sözleşmesinin satıcı tarafından yapılmasını öngören satımlarda kimin olacağı onun lehine sigorta yapılmaktadır. KARA, *Sigorta*, s. 163.

¹¹⁰ SOPACI ÖZTUNA, Birgül: “Sigorta Konusu Menfaatinin Yokluğunun ve Menfaat Sahibi Değişikliğinin Sözleşmeye Etkisi”, (Ed.) ÜNAN, Samim / YAZICIOĞLU, Emine: *Sigorta Hukuku Sempozyumları*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2018, s. 108; ULAŞ, s. 42-43; AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR, s. 146-147 ve 257. Ayrıntılı açıklamalar için bkz. KARA, *Menfaat*, s. 75 vd. Sigorta hukukunda menfaat kavramı ve çeşitleri hakkında farklı ayırım ve nitelendirmeler yapılmaktadır. Günümüzde hâkim görüş sigorta hukuku alanında menfaatin “sübjektif nitelikli” olduğu yönündedir. Buna göre, sigorta sözleşmesinin kuruluşu sırasında sigorta konusu eşya ile belirli bir kişi arasında “menfaat ilişkisi” kurulması yeterlidir. Konu ile ilgili bkz. ÜNAN, *Sigortalı Olabilir Menfaat*, s. 17 vd. Ayrıca bkz. ÜNAN, *Şerh*, s. 37.

tutan bu görüşe göre, zarar sigortaları kapsamında bir eşyanın ya da malın sigorta ile teminat altına alınması sonucunda, o eşya ya da mal üzerinde sigorta ettirenin ya da sigortalının mevcut bir menfaati güvence altına alınmış olacaktır. Bu çerçevede, “sigorta sözleşmesinde öngörülen rizikonun gerçekleşmesi sebebiyle kim zarara uğrayacaksa, onun sigortalanabilir bir menfaate sahip olduğu” kabul edilmektedir¹¹¹.

Ülkeler arası satım sözleşmelerinde, satın alınan malın deniz yoluyla taşınması ve bu taşıma işlemi sırasında gerçekleşebilecek muhtemel zararlara, diğer bir ifadeyle denizcilik rizikolarına karşı taşınan malın/yükün sigorta ettirilmesi halinde mal sigortalılarının özel bir türü olan deniz yük sigortası konusu olacaktır. Deniz yük sigortaları bakımından sigorta menfaati mal üzerindeki ekonomik yararın (para ile ölçülebilir, meşru ve gerçek) sahibine ait olacaktır¹¹². Bu itibarla, deniz yük sigortalarında menfaat, “gerçekleşmesi ihtimalinde taşıma rizikosuna katlanmakla yükümlü olan kişiye aittir”¹¹³. Uluslararası deniz taşımalarında, yük sigortası ile menfaati güvence altına alınan bu kişi, yükün maliki olabileceği gibi, taşıma rizikosuna katlanma yükümlülüğü -diğer bir ifadeyle hasar- alıcıya geçmiş ise, alıcı henüz yükün maliki olmasa dahi, sigortalanabilir çıkara sahip sayılacaktır¹¹⁴.

Deniz aşırı satımlarda en sık başvurulmuş satım türü olan CIF satımlarda da durum böyledir. Zira CIF satımlarda, malın taşıma sırasında zarar görmesinin ekonomik riski alıcı üzerindedir; bu itibarla satıcının taşıma sigortası yaptırmakta herhangi bir menfaati de bulunmamaktadır¹¹⁵. Ancak, her ne kadar, malın gemiye yüklenmesi esnasında hasar alıcıya geçse de, malın alıcıya hasarsız ulaşmasında satıcının da menfaatinin olacağı şüphesizdir¹¹⁶. CIF satımlarda, satım sözleşmesi gereği, satıcı sigorta sözleşmesini alıcı lehine akdetmektedir. INCOTERMS CIP/CIF A. 5/1 cümle 2 uyarınca, satıcının sigorta yaptırma borcu, alıcıya veya mal üzerinde ekonomik çıkar sahibi başka bir kişiye¹¹⁷, sigortacıdan doğrudan talepte bulunma hakkını da zorunlu olarak içermelidir¹¹⁸. Deniz yük sigortalarında sıklıkla görülen bu durum TTK m. 1454’te düzenlenmektedir. Aşağıdaki başlıkta ele alacağımız üzere, bu durumda “başkası (menfaat sahibi) lehine sigorta” söz konusudur.

C. Deniz Yük Sigortalarının Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme Niteliği

TTK m. 1454/1 hükmünde, sigorta ettirenin başka bir kimsenin maruz kalacağı rizikoya karşı korunmasını sağlamak üzere, üçüncü kişi lehine sigorta sözleşmesi akdedebileceği düzenlenmektedir.

¹¹¹ SOPACI ÖZTUNA, s. 109. Ayrıca bkz. AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR, s. 259; KARA, *Menfaat*, s. 91 vd.

¹¹² Deniz yük sigortalarında mallar üzerindeki menfaatin, eşya hukuku anlamında (şekli) mülkiyete sahip olan kişiye değil, “ekonomik mülkiyete” sahip olan kişiye ait olduğu görüşü için bkz. ÜNAN, *Sigortalanabilir Menfaat*, s. 22. Ayrıca bkz. AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR, s. 258; KARA, *Menfaat*, s. 167 vd.

¹¹³ ÜNAN, *Şerh*, s. 9.

¹¹⁴ ÜNAN, *Şerh*, s. 9. Ayrıca bkz. GÜRSES, s. 300.

¹¹⁵ KARA, *Sigorta*, s. 164-165. Ayrıca bkz. GÜRSES, s. 298 ve 300. Kural olarak, alıcı lehine yapılan bir taşıma sigortasının satıcı lehine sonuç doğurmasının mümkün olmadığı belirtilmektedir. Bkz. ÜNAN, *Incoterms*, s. 1079. Ancak bu tespit, malın hasarının alıcıya geçtiği zamana kadar geçen süreyi kapsamamaktadır. Diğer bir ifadeyle, yük gemiye yükleninceye kadar geçen sürede hasar satıcı üzerinde olduğundan, yük sigortası kapsamında yük gemiye yükleninceye kadar satıcı da ekonomik menfaate sahip olabilecektir.

¹¹⁶ ÜNAN, *Incoterms*, s. 1079. Ünan, Yargıtayın, satım bedelinin ödenmediği durumlarda, sigortalanabilir menfaatin satıcıya da ait olduğu yönündeki kararlarına atıf yapmaktadır. Yargıtay bu durumda, vesaik mukabili (“cash against documents”) ya da mal mukabili (“cash against goods”) satımlarda CIP/CIF satımlardaki hasar geçişine ilişkin kaydın devre dışı kaldığına, böylece satıcının sigortacıdan talepte bulunmasının mümkün olduğuna hükmetmektedir. Oysa, satım bedelinin ödenip ödenmediği malın hasarının geçişinden ayrı bir husustur. Malın taşınması sırasındaki risk alıcıya ait olduğuna göre, sigortalanabilir menfaatin sahibinin de alıcı olması gerektiği kabul edilmelidir. Ancak mallar alıcı tarafından teslim alınmıyorsa, o takdirde satıcı mal üzerindeki hakkı dolayısıyla sigortalanabilir menfaat sahibi sayılabilecektir. Bkz. ÜNAN, *Incoterms*, s. 1080-1083. Benzer yönde bkz. ERDEM, s. 120; GÜRSES, s. 303-304.

¹¹⁷ Bu kişi mal üzerinde daha sonra mülkiyet hakkı edinecek kişi olabileceği gibi, mal üzerinde rehin hakkı kazanan kişi de olabilir. Ancak, INCOTERMS hükümlerinin mülkiyet hakkı sahibini sigortalanabilir menfaat sahibi olarak gördüğü belirtilmektedir. Rehin alacaklısının sigortacıya başvuru hakkına sahip olup olmadığı ise rehin hakkına uygulanacak hukuka göre belirlenecektir. Bkz. ÜNAN, *Incoterms*, s. 1085.

¹¹⁸ Doktrinde TTK m. 1454/1’deki ifadenin INCOTERMS CIP/CIF A. 5/1 ile uyumsuz olduğu ifade edilmektedir. Buna göre, TTK hükmü sigorta sözleşmesinden doğan hakları sigortalıya (alıcıya) tanımakla birlikte, “sigorta ettiren (satıcı) ile sigortacının, tazminatı sigortalıya ödememe konusunda anlaşabileceği” anlamını da içermektedir. Sigorta sözleşmesinden doğan tazminat hakkının, sigortalanabilir menfaat sahibi olarak alıcıya ait olduğu bir durumda, ödemenin satıcıya yapılmasının makul bir gerekçesi bulunmamaktadır. Bkz. ÜNAN, *Incoterms*, s. 1079.

Anılan hüküm uyarınca, “*Sigorta ettiren, üçüncü bir kişinin menfaatinin, onun adını belirterek veya belirtmeyerek, sigorta ettirebilir. Sigorta sözleşmesinden doğan haklar sigortalıya aittir. Sigortalı, aksine sözleşme yoksa, sigorta tazminatının ödenmesini sigortacıdan isteyebilir ve onu dava edebilir.*”. Esasında TBK m. 129 kapsamında “üçüncü kişi yararına sözleşme” hükümlerinin özel bir görünümü olan ve zarar sigortalarının bir türünü oluşturan mal sigortaları bahsinde düzenlenen bu hükmün bütün sigorta sözleşmelerinde uygulanabileceği belirtilmektedir¹¹⁹.

Borçlar hukuku anlamında “kanunda özel olarak düzenlenen üçüncü kişi yararına sözleşme” niteliğindeki bu tür sigortalardan doğan tüm yükümlülükler sigorta ettirene ait iken, lehine sigorta yapılan kişi sözleşmeden doğan tüm haklardan yararlanmaktadır¹²⁰; bu yönüyle deniz yük sigortalarında, işin niteliği gereği sigorta ettirenden başka bir kişinin korunması hedeflenmektedir¹²¹. Rizikonun gerçekleşmesi halinde, sigorta sözleşmesi ile teminat altına alınan ekonomik menfaate sahip olan kişi, sigorta tazminatının ödenmesini talep ve dava haklarına sahip olacaktır¹²². Bu itibarla deniz yük sigortası sözleşmelerinde, sigortalının taşınan mal üzerindeki menfaatinin güvence altına alınmış olması nedeniyle, rizikonun gerçekleşmesi halinde sigortacıdan tazminat talep etme hakkına sahip olması bu tür sigortaları tam üçüncü kişi yararına sözleşme haline getirmektedir¹²³.

Yalnız, burada sigortalı-alıcının, satıcının (sigorta ettirenin) halefi olmadığının ve sigortacıdan talep hakkının bağımsız bir talep hakkı olduğunun altı çizilmelidir¹²⁴. Bu açıdan sigortalının hakkı doğrudan doğruya bağımsız bir haktır; tazminat hakkı doğrudan sigortalının mal varlığında doğduğu için, sigorta ettirenden alacağın devri gibi bir işlem ile devralınması söz konusu değildir¹²⁵. Ayrıca, sigortalı yük sahibinin sigortacıdan tazminat talep etme hakkına sahip olması, sigortalıyı sözleşmenin tarafı haline getirmemektedir. Zira, tam üçüncü kişi yararına sözleşmelerde, üçüncü kişi (lehtar) alacak hakkına sahip olsa bile, bu durum o kişiyi sözleşmenin tarafı yapmadığı gibi, üçüncü kişi sözleşmenin taraflarını (özellikle vaat ettireni) taraf olmaktan çıkararak onun yerine geçmemektedir¹²⁶.

Bu noktada, aşağıda inceleyeceğimiz üzere sigortalının, sigorta sözleşmesi ile korunan rizikonun gerçekleşmesine bağlı olarak sahip olacağı hakkın yanında, sözleşmenin diğer şartları ile bağlı olup olmadığı konusunun ayrıca değerlendirilmesi gerekmektedir. Zira, her ne kadar lehine sigorta yapılan kişinin sözleşmeden doğan tüm haklardan yararlanacağı ifade edilse de, bu hakkın sigorta tazminatını isteme hakkı olduğu, TTK m. 1454/1 hükmünün yalnızca tazminatı talep hakkını hedeflediği vurgulanmaktadır¹²⁷. TTK m. 1454/1’de düzenlendiği üzere, sözleşmede aksi kararlaştırılmadıysa, sigortalı,

¹¹⁹ KARA, *Menfaat*, s. 170. Ayrıca bkz. ÜNAN, *Şerh*, s. 27-28. Yazar, başkası lehine sigortaya ilişkin bu düzenlemenin sigorta sözleşmelerine uygulanacak genel hükümler içinde yer alması gerektiğini ifade ettikten sonra, “mal sigortası” alt bölümünün sadece eşya sigortalılarını içerecek şekilde kabulü halinde, eşya, sorumluluk ve sağlık sigortaları dışında kalan zarar sigortalarında başkası hesabına sigorta yapılamayacağını, bu bakımdan yasal dayanağın var olmayacağını dile getirmektedir.

¹²⁰ AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR, s. 265; KARA, *Sigorta*, s. 156; KARA, *Menfaat*, s. 170; ULAŞ, s. 167.

¹²¹ ÜNAN, *Şerh*, s. 25.

¹²² ULAŞ, s. 167.

¹²³ ASLAN, s. 87; GÜRSES, s. 298; KARTAL, s. 61; ÜNAN, *Şerh*, s. 25 ve 32.

¹²⁴ Üçüncü kişi yararına sözleşmelerde üç köşeli bir ilişki kurulmaktadır. Buna göre, alıcı (vaadettiren) ile borçlu (vaadeden) arasında karşılık, alacaklı ve üçüncü kişi arasında değer ve son olarak borçlu ve üçüncü kişi arasında edim ilişkisi kurulmaktadır. Alacaklı (satıcı-sigorta ettiren) ile üçüncü kişi (alıcı-sigortalı) arasındaki değer ilişkisi satım sözleşmesidir. Değer ve karşılık ilişkileri kural olarak ayrı hukuki ilişkilerdir. Karşılık ilişkisinin (sigorta sözleşmesi) varlığı ve geçerliliği değer ilişkisinden (satım sözleşmesi) bağımsızdır; meğerki aksi alacaklı ile borçlu tarafından kararlaştırılmamış olsun. Ayrıca üçüncü kişi yararına sözleşmenin geçerliliği değer ilişkisinin kurulması şartına bağlanabilir. CIF satımlarda üçüncü kişiye (sigortalı) ifada bulunma amacı güdülmektedir. Borçlu (sigortacı) ile üçüncü kişi (sigortalı) arasındaki edim ilişkisinin hukuki niteliği ise tartışmalıdır. Bununla birlikte, üçüncü kişinin iradesi dışında bir sözleşme ilişkisine sokulması mümkün olmadığından edim ilişkisi sözleşme benzeri güven ilişkisi olarak nitelendirilmektedir. Bkz. KARTAL, s. 17-22. Ayrıca bkz. AKYOL, Şener: *Tam Üçüncü Şahıs Yararına Sözleşme*, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2008, s. 85 vd.; ASLAN, s. 56 vd.; EREN, s. 1177; OĞUZMAN / ÖZ, s. 442-443.

¹²⁵ AKYOL, s. 177-178; ASLAN, s. 189; EREN, s. 1179; KARTAL, s. 173; KILIÇOĞLU YILMAZ, Kumru: “Tam Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 2016, Cilt 22, Sayı 3, Cevdet Yavuz’a Armağan Özel Sayısı, s. 1767.

¹²⁶ ASLAN, s. 56; EREN, s. 1170; KARTAL, s. 37; NOMER, *Borçlar Hukuku*, s. 482; OĞUZMAN / ÖZ, s. 441.

¹²⁷ ÜNAN, *Şerh*, s. 30-31.

sigorta tazminatını talep hakkına sahiptir ve sigortacıya karşı bu talep hakkını ileri sürdüğü anda, artık sigorta ettirenin talep yetkisi ortadan kalkacaktır¹²⁸. Ancak, sigortalının (üçüncü kişinin) ifayı talep hakkı, sigorta ettiren ile sigortacının arasındaki sözleşmeden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, doktrinde, alacaklı (sigorta ettiren) ile borçlu (sigortacı) arasındaki ilişkinin sigortalının talep hakkına ilişkin şartları belirleyici olduğunun altı çizilmektedir¹²⁹.

Bu kapsamda, sigorta sözleşmesinden doğan ve tazminat talebine ilişkin sigortacıyı temerrüde düşürme, takas bildirim gibi yenilik doğuran hakların dışında kalan tüm hakların sigorta ettirene ait olduğu ifade edilmektedir¹³⁰. Üçüncü kişi yararına sözleşmenin, “sözleşmenin nispliliği” ilkesinin önemli istisnalarından birini teşkil ettiği dile getirilmektedir¹³¹. Esasen üçüncü kişi lehine mal sigortası özelinde bakıldığında ve sigortalının sözleşmeden doğan ve sigorta ettirene ait tüm haklara sahip olmadığı düşünüldüğünde, “istisnanın da istisnası” şeklinde nitelendirilebilecek bir ilişkinin söz konusu olduğunu söylemek mümkündür.

Deniz yoluyla taşıma öngörülen ülkeler arası satımlarda uygulamada önemli bir yere sahip CIF satışlarda da satıcı, satım sözleşmesinden kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirmek üzere, satılan malı sigorta ettirmektedir; ancak burada satıcı sigorta sözleşmesinin tarafı olarak alıcının temsilcisi sıfatı ile hareket etmemekte, satım sözleşmesinden kaynaklanan borcunu bizzat kendisi ifa etmektedir¹³². Alıcı da sigortalı sıfatıyla satıcının temsilcisi değildir ve sigorta sözleşmesinden doğan tazminat hakkını kendi adına kullanacaktır. Bu kapsamda, alıcı, satım sözleşmesi gereği, sigortadan yararlanan taraftır. Bununla birlikte, TTK m. 1454 anlamında sigorta sözleşmesinin akdedilmesine kaynak teşkil eden satım sözleşmesi ayrı ayrı değerlendirilmekte, alıcı lehine akdedilen sigorta sözleşmesinin geçerliliği, satım sözleşmesinin varlığına bağlanmamaktadır¹³³.

Son olarak, üçüncü kişi yararına sözleşmelerde borçlunun (sigortacı) alacaklı (satıcı-sigorta ettiren) ile arasındaki sözleşmeden doğan bütün def’ileri üçüncü kişiye karşı ileri sürme hakkına sahip olduğunun altı çizilmelidir¹³⁴. Bu itiraz ve def’iler sözleşmenin geçersizliğine ilişkin olabileceği gibi, zamanaşımı veya ifa etmemeye ilişkin de olabilecektir. Ancak, borçlu alacaklı ile üçüncü kişi arasındaki ilişkiden kaynaklanan itiraz ve def’ileri ileri süremez¹³⁵.

D. Deniz Yük Sigortalarından Doğan Uyuşmazlıklarda Hukuk Seçiminin Etkisi

1. Genel Olarak Deniz Yük Sigortalarında Sigorta Ettiren Dışındaki Kişilerin Sigorta Sözleşmesindeki Hukuk Seçimi ile Bağlı Olup Olmadığının Tespiti

Yabancı doktrin ve yargı kararlarında sorumluluk sigortası sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklarda, zarar gören üçüncü kişilerin sigorta poliçesinde yer alan hukuk seçimi veya yetki sözleşmesi ile

¹²⁸ ÜNAN, *Şerh*, s. 32.

¹²⁹ AKKANAT, Halil / ÇEKİN, Mesut Serdar: “Borçlar Hukuku Perspektifinden Tam Üçüncü Şahıs Yararına Sözleşmelerde Tahkim Koşulunun Üçüncü Şahsa Etkileri”, *İstanbul Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2016, Cilt 15, Sayı 2, s. 111.

¹³⁰ AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR, s. 256; ÜNAN, *Şerh*, s. 32. Aynı yönde KILIÇOĞLU YILMAZ, s. 1768; NOMER, *Borçlar Hukuku*, s. 482. *Oğuzman / Öz* ise, vaadettirenin de borç altına girdiği sözleşmelerde -ki mal sigortalarında satıcı-sigorta ettiren prim ödeme borcu altına girmektedir-, vadedenin borcunu ifada temerrüde düşmesi halinde, TBK m. 123-126 uyarınca seçimlik hakların kullanımında örneğin, temerrüt ihtiarında bulunmaya hem vaadettiren hem de lehdar yetkili sayılmalıdır (OĞUZMAN / ÖZ, s. 460). Sözleşmeden dönme gibi, sözleşmenin tarafı olmaya bağlı haklar ise vaadettirene ait olmalıdır (OĞUZMAN / ÖZ, s. 461). Bu konuda ayrıntılı tartışmalar için bkz. KARTAL, s. 247 vd.

¹³¹ ASLAN, s. 49-50; EREN, s. 59; KARTAL, s. 7. *Kartal*, nisplilik ilkesinin gelişen hukuki ilişkilerde ihtiyacı karşılamadığı hallerde esnetilebileceğini, üçüncü kişi yararına sözleşmenin de bu anlamda “klasik sözleşmelerden yer yer farklılaşan bir ilişki yarattığını” dile getirmektedir. *Aslan*’a göre, bu öyle bir istisnadır ki, sözleşme kuruluşu bakımından iki, doğrudan doğruya etki bakımından ise üç köşelidir.

¹³² EREN, s. 1170; GÜRSES, s. 298. Aynı şekilde borçlu (sigortacı) da tazminat ödeme edimini üçüncü kişi (sigortalı-alıcı) hesabına ifa eder (EREN, s. 963). Bu anlamda borçlu, edimi üçüncü kişiye ifa etmekle hem yetkili hem de yükümlüdür. Bkz. OĞUZMAN / ÖZ, s. 442.

¹³³ ÜNAN, *Şerh*, s. 26.

¹³⁴ AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR, s. 266; EREN, s. 1017 ve 1178; NOMER, *Borçlar Hukuku*, s. 483; KILIÇOĞLU YILMAZ, s. 1765-1766. Ancak örneğin karayolları motorlu araçlar zorunlu mali sorumluluk sigortalarında sigortacı işletene karşı sahip olduğu itiraz ve def’ileri zarar gören tazminat alacaklısına karşı ileri süremektedir [2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu (18.10.1983 tarihli ve 18195 sayılı Resmî Gazete) m. 91 vd.]. Bu konuda ayrıca bkz. AKYOL, s. 209 vd.; KARTAL, s. 57-58.

¹³⁵ EREN, s. 1178.

bağlı olup olmadığı sorusu, zarar gören üçüncü kişinin sigortacıya doğrudan başvuru hakkı kapsamında değerlendirilmiştir. Çalışma konumuz olan deniz yük sigortalarına ilişkin olmasa da, kısaca bu tartışmalara değinmenin de faydalı olacağını düşünüyoruz¹³⁶. Konu, milletlerarası sigorta ve deniz ticareti uyumsuzlukları bakımından deniz araçları sorumluluk sigorta sözleşmeleri kapsamında daha çok İngiliz mahkemeleri tarafından tartışılmıştır¹³⁷.

İngiliz hukukuna tabi kılınan deniz araçları sorumluluk sigortası sözleşmelerine ilişkin *Yusuf Çepnioğlu* kararında İngiliz mahkemeleri sigorta poliçesinde yer alan “sözleşmesel” yükümlülüklerin zarar gören üçüncü kişiler bakımından da geçerli olduğuna, bu kapsamda poliçede yer alan hukuk seçimi, yetki sözleşmesi -ve somut uyumsuzluk bakımından tahkim şartının- zarar gören kişileri de bağladığına hükmetmiştir¹³⁸. Doğrudan ve sadece hukuk seçiminin bağlayıcılığını konu almasa da bu karar, zarar gören üçüncü kişilerin sigorta sözleşmesi kapsamındaki taleplerini yakından ilgilendirmektedir¹³⁹.

Karara konu olayda, iki yüz yedi adet konteynerin Türkiye’den Kuzey Afrika’ya “*Yusuf Çepnioğlu*” isimli konteyner gemisi ile taşınması amacıyla gemi sahibi (donatan) ile charterer arasındaki bir zaman charterer sözleşmesi akdedilmiştir. Sözleşmenin tarafları Türk şirketleridir. Gemi, 08.03.2014 tarihinde Yunanistan’da (*Mykonos*) karaya oturmuş ve ardından yükün tam zıyayı söz konusu olmuştur. Donatan (sigorta ettiren) ile sigorta şirketi arasında akdedilen sigorta sözleşmesinde yetkili mahkemenin İngiliz mahkemeleri olacağı, tahkime başvurulması halinde ise Londra’da tahkime gidilmesi kararlaştırılmıştır. Buna karşılık, düzenlenen konişmentoda yetkili mahkeme Türk mahkemeleri olarak belirlenmiştir.

Geminin karaya oturması ve yükün tam zıyayın söz konusu olması nedeniyle, charterer kendisine yöneltilen yük talepleri ile ilgili olarak donatana karşı Londra’da tahkime başvurmuştur. Ancak daha sonra charterer TTK m. 1478’de düzenlenen ve sigortacıya doğrudan başvuru hakkı tanıyan hükme dayanarak, zarar gören üçüncü kişi sıfatıyla sigortacıya karşı Türk mahkemelerinde dava açmıştır. Bunun üzerine sigortacı İngiliz mahkemesine başvurarak dava açmama yönünde tedbir (*anti-suit injunction*) kararı verilmesini talep etmiştir¹⁴⁰. Yerel mahkemenin sigortacının talebi doğrultusunda dava açmama yönünde tedbir kararı vermesi üzerine, charterer, uyumsuzluğu İngiliz Temyiz Mahkemesi’ne taşımıştır. İngiliz Temyiz Mahkemesi, TTK m. 1478’de düzenlenen doğrudan dava hakkının hukuki niteliğini tartışmış ve bu hakkın sözleşmesel ilişkiden bağımsız olmadığı, taşıma sözleşmesinde yer

¹³⁶ TTK m. 1473/1 uyarınca, “sigortacı sorumluluk sigortası ile, sözleşmede aksine hüküm yoksa, sigortalının sözleşmede öngörülen ve zarar daha sonra doğsa bile, sigorta süresi içinde gerçekleşen bir olaydan kaynaklanan sorumluluğu nedeniyle zarar görene, sigorta sözleşmesinde öngörülen miktara kadar tazminat öder.”. Bu minvalde, zarar gören üçüncü kişiye doğrudan talep hakkı tanıyan TTK m. 1478 hükmü karşısında, TTK m. 1454’te olduğu gibi, kanunen üçüncü kişi yararına sözleşme yaratıldığı savunulmaktadır. Bkz. YEŞİLOVA ARAS, *Doğrudan Dava*, s. 71 vd.; YEŞİLOVA ARAS, Ecehan: “Doğrudan Dava (TTK m. 1478 - KTK m. 97)”, (Ed.) ÜNAN, Samim / YAZICIOĞLU, Emine: *Sigorta Hukuku Sempozyumları*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2018, s. 502-503. Aksi yönde bkz. ACAR, Serdar: “Sorumluluk Sigortacısının Doğrudan Davada Dayanabileceği Savunmalar”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 2012, Cilt 18, Sayı 2, s. 737.

¹³⁷ Deniz araçları sorumluluk (“P&I- *protection and indemnity*”) sigortaları, gemi sahibi (donatan) ve gemi işletmecilerinin, geminin işlenmesine bağlı olarak ortaya çıkabilecek zararlardan dolayı üçüncü kişilere karşı doğabilecek sorumluluklarını teminat altına alan sigorta türüdür. Bu sigorta, uygulamada ve doktrinde P&I sigortası (“*P&I insurance*”) olarak adlandırılmakta, ayrıca kulüp sigortası (“*club insurance*”) olarak da bilinmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. ALGANTÜRK LIGHT, Didem: *Deniz Sigorta Hukukunda Kulüp Sigortası*, 2. Baskı, Arıkan Yayıncılık, İstanbul, 2006, s. 23 vd.; ACAR, Serdar: *Kulüp Sigortası Protection & Indemnity*, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2008, s. 7 vd.; KONFİDAN, Melisa: *Deniz Araçları Sorumluluk Sigortası Sözleşmesi*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2023, s. 8 vd.

¹³⁸ England and Wales Court of Appeal (Civil Division) Decision (EWCA Civ 386), *Shipowners’ Mutual Protection and Indemnity Association (Luxembourg) (Appellant) v. Containerships Denizcilik Nakliyat ve Ticaret A.S. (“Yusuf Cepnioğlu”)*, [2016], Case No: A3/2015/0679 (<https://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/2016/386.html>, ET: 20.09.2020).

¹³⁹ Kararın giriş başlıklı ilk paragrafında, İngiliz Temyiz Mahkemesinin, zarar gören üçüncü kişiye, sigorta ettirene başvurmaksızın, doğrudan sigortacıya başvuru hakkı tanıyan yabancı hukuk hükümlerinin hukuki niteliğini belirlemek zorunda olduğu, bu kapsamda sigortacıya karşı ileri sürülen talebin tabi olduğu hukukun tespitinin gerekli olduğu davalarda, yabancı hukuk hükümlerinin dikkate alınması gerektiği belirtilmiştir.

¹⁴⁰ Bilindiği üzere, İngiliz usul hukukunda düzenlenen ve dava açmama tedbiri olarak adlandırılan *anti-suit injunction*, bir ihtiyati tedbir olup, genelde tahkim yargılamaları sırasında davalı tarafça devlet mahkemelerine başvurulması halinde, yargılamaya devam edilmemesini sağlama amacını taşımaktadır. *Anti-suit injunction* kararları ile ilgili olarak bkz. GÖLCÜKLÜ, İlyas: *Milletlerarası Tahkimde Dava Açma Yasakları*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017, s. 5 vd.; YEŞİLOVA, Bilgehan: *Milletlerarası Ticari Tahkimde Nihai Karardan Önce Mahkemelerin Yardımı ve Denetimi*, Güncel Yayınevi, İzmir, 2008, s. 419 vd.

alan şartlar kapsamında değerlendirilmesi gerektiği sonucuna varmıştır¹⁴¹. Bu nedenle, mahkeme, çar-tererin taşıma sözleşmesinde yer alan tahkim şartı ile bağlı olduğuna hükmetmiştir¹⁴².

Peki bu sonuç, tümüyle ve sadece sigorta sözleşmesine dayanan talepler bakımından, üçüncü ki-şi lehtar konumundaki sigortalı bakımından da uygulanabilir mi? Zira konişmentoda yer alan hukuk seçimi, tahkim şartı vb. hükümlerin konişmentonun hukuken devri neticesinde cüz'i halefiyete ilişkin esaslar dahilinde konişmentoyu devralan hakkında da hüküm doğurması tümüyle bağımsız bir konu-dur. Ayrıca, doğrudan dava hakkına ilişkin farklı devlet hukuklarında yer alan düzenlemelerin kanun-lar ihtilafı hukuku anlamında doğrudan uygulanan kural olarak kabul edilip sigorta sözleşmesinde yer alan hukuk seçiminden bağımsız olarak değerlendirilebileceği de unutulmamalıdır. Dolayısıyla sorum-luluk sigortalarına ilişkin hükümlerin olduğu gibi mal sigortalarında da uygulanabilir olduğunu, bu çerçevede P&I sözleşmeleri için varılan sonucun yük sigortaları açısından da aynı olacağını peşinen kabul etmek kanunlar ihtilafı hukuku anlamında pek mümkün gözükmemektedir.

Son olarak, doğrudan dava hakkı ve üçüncü kişinin sigortacıya karşı sahip olduğu haklar ile ilgili olarak deniz sigortalarına özgü olmasa da İngiliz hukukunda yenilik yaratan Üçüncü Kişilerin Sigorta-cıya Karşı Haklarına İlişkin Yasa (2010)¹⁴³ üzerinde de durmakta fayda vardır. Doktrinde, 2010 Yasa-sı'nın yeni bir hak rejimi yaratmadığı, ancak sigortalının sorumluluğuna ilişkin sigorta sözleşmesi kapsamında ortaya çıkan hakların üçüncü kişiye devrini düzenlediği belirtilmektedir¹⁴⁴. Bu kapsamda 2010 Yasası m. 1 (2) uyarınca sigortalının hakları kanuna dayalı olarak üçüncü kişiye devredilmekte-dir; başkası lehine sigortaya benzer şekilde, bu devir bir alacağın temliki ya da halefiyet veya benzeri bir sebebe dayanmamaktadır. 2010 Yasası, hukuk seçimine ilişkin olmasa da¹⁴⁵, sigorta sözleşmesinde yer alan tahkim şartının üçüncü kişiye teşmil edilip edilemeyeceğine dair bir düzenleme içermektedir.

¹⁴¹ England and Wales Court of Appeal (Civil Division), Yusuf Cepnioğlu, [2016], prgf. 20. Mahkeme bu tespiti yaparken daha önce verilmiş olan iki karara atıf yapmıştır: England and Wales Court of Appeal (Civil Division) Decision (*EWCA Civ 1598*), *Through Transport Mutual Insurance Association (Eurasia) Ltd v New Indian Assurance Co Ltd, The Hari Bhum (No. 1)*, [2004] ve *England and Wales High Court of Justice (EWHC 3188)/The London Steam Ship Owners Mutual Insurance Association Ltd v. The Kingdom of Spain (The Prestige (No. 2))*, [2013] kararları (<https://www.bailii.org/ew/cases/EWHC/Comm/2013/3188.html>, ET: 01.12.2023). *The Hari Bhum* davasında, 1994 tarihli Finlandiya Sigorta Kanunu Sec. 67'de yer alan ve genel sorumluluk sigortaları kapsamında, sigorta ettirenin iflas etmesi halinde, zarar gören üçüncü kişinin sigortacıya başvurması imkanını tanyanı hüküm incelenmiştir. İngiliz Yüksek Mahkemesi, bu davada, yerel mahkemenin kararını bozarak, sigorta sözleşmesinin tabi olduğu tahkim şartının zarar gören üçüncü kişi açısından bağla-yıcı olduğu sonucuna varmıştır (<https://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/2004/1598.html>, ET: 01.12.2021).

¹⁴² England and Wales Court of Appeal (Civil Division), Yusuf Cepnioğlu, [2016], prgf. 21. Esasen İngiliz mahkemelerinin vardığı bu sonuç genel kabul görmemektedir. Avrupa Adalet Divanı (AAD) 13.07.2017 tarihli ve C-368/16 sayılı "*Assens Havn v. Navigators Ma-nagement (UK) Limited*" kararında zarar göreni P&I sözleşmesinde yer alan ve İngiliz hukuku ile Londra mahkemelerini yetkilendiren yetki şartı ile bağlı tutmamış; Danimarka Sigorta Sözleşmeleri Kanunu (1930) m. 95(2)'de düzenlenen doğrudan dava hakkının kullanı-mı bakımından, (i) zararın gerçekleştiği yer olan Danimarka mahkemelerinin, (ii) sigortacının yerleşim yerinin bulunduğu AB üyesi dev-let mahkemelerinin, veya (iii) davacının yerleşim yerinin bulunduğu AB üyesi devlet mahkemelerinin yetkili olabileceğine hükmetmiş-tir. Böylece, AAD, P&I sözleşmesinde yer alan yetki şartının zarar gören bakımından uygulanamayacağı sonucuna varmıştır (<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=9BF12AAC4E9658846628E6ADA9C696AE?text=&docid=192701&pa geIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=141520>, ET: 20.10.2023). Ancak, AAD'nin gerekçesi zayıf tarafın korunmasına ilişkin olup, doğrudan dava hakkı olan zarar gören üçüncü kişinin, sigortacıya başvuru hakkını engelleyecek yetki anlaşma-larının etkisini sınırlandırmaya yöneliktir (bkz. par. 41). Dolayısıyla, AAD'nin üzerinde durduğu husus, yerel hukukun doğrudan dava hakkını tanıdığı hallerde, anılan ülke mahkemelerinin yetkisinin bertaraf edilmemesi gerektiği yönündedir. Bununla birlikte, AAD, P&I sözleşmelerindeki hukuk seçiminin zarar gören üçüncü kişiyi bağlayıp bağlamadığı üzerinde hüküm tesis etmemiştir; zira kendisine baş- vurulan ön sorun milletlerarası yetkiye ilişkindir.

¹⁴³ *Third Parties (Rights against Insurers) Act 2010* (<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2010/10/contents>, ET: 25.10.2023). Ayrıca bkz. *Contracts (Rights of Third Parties) Act 1999*, m. 8/1 (<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1999/31/contents>, ET: 25.10.2023).

¹⁴⁴ THOMAS, Rhidian: "Third Party Direct Rights of Action Against Insurers Under UK Law and International Maritime Liability Conven-tions", (Ed.) BAL, Abhinayan Basu / RAJPUT, Trisha / ARGUELLO, Gabriela / LANGLET, David: *Regulation of Risk, Transport, Trade and Environment in Perspective*, Brill Nijhoff, Hollanda, 2023, s. 694.

¹⁴⁵ Yabancı unsurun dahil olduğu durumlarda m. 18'de düzenlenmektedir. Buna göre,

"Açıkça belirtilmedikçe, bu Yasanın uygulanması Birleşik Krallık'ın bir bölümüyle bağlantının var olup olmadığına bağlı değildir; ve özellikle aşağıdakilerden bağımsızdır:

(a) sigortalının üçüncü tarafı karşı sorumluluğunun (veya iddia edilen sorumluluğunun) İngiltere ve Galler, İskoçya veya Kuzey İrlan-da'da veya bu ülkelerin yasaları uyarınca meydana gelip gelmediği;

(b) taraflardan herhangi birinin ikamet yeri veya meskeni;

(c) sigorta sözleşmesinin (veya bir kısmının) İngiltere ve Galler, İskoçya veya Kuzey İrlanda hukukuna tabi olup olmadığı;

(d) sigorta sözleşmesi kapsamında ödenmesi gereken meblağların ödeneceği yer."

Yasa m. 2 (7) uyarınca, böyle bir tahkim anlaşması, sigortalıyı bağlayacağı ölçüde üçüncü bir taraf için de bağlayıcıdır¹⁴⁶. Diğer taraftan, üçüncü kişi ile sigortalı arasındaki sözleşmede bir tahkim şartının bulunması halinde -bu şartın uygulanabilir olması koşuluyla-, sigortalının sorumluluğu tahkim yargılamasına tabidir. Ancak, sigortalı ile üçüncü kişi arasındaki tahkim anlaşması sigortacıyı bağlamayacak ve daha sonra üçüncü kişi tarafından sigortacıya karşı ileri sürülecek taleplere ilişkin davaları kapsamayacaktır¹⁴⁷. Doktrinde, doğrudan dava hakkının kullanımında tahkim şartının üçüncü kişiyi bağlayıcılığı bakımından farklı yönde kararların verildiği dile getirilmektedir¹⁴⁸. Sigorta sözleşmesinde yer alan yetkili mahkemenin tespitine yönelik şartlar bakımından da durum aynıdır. Örneğin, Türk mahkemelerinin yetkilendirilmesi çerçevesinde, sigorta sözleşmesinde yer alan şartın doğrudan dava hakkını kullanan kişiye karşı ileri sürebilmesi için, yetki şartının bu şekilde kaleme alınması gerektiği vurgulanmaktadır¹⁴⁹.

2. CIF Satımlarda Sigortalının Deniz Yük Sigortası Sözleşmesinde Yer Alan Hukuk Seçimi ile Bağlı Olup Olmayacağı Sorunu

a. Genel Olarak

Yukarıda ifade ettiğimiz üzere, deniz taşımalarında başkası lehine sigorta yapılması halinde, TBK m. 129 anlamında tam üçüncü kişi yararına sözleşme kapsamında değerlendirilmektedir. Bununla birlikte, genel bir hukuk kaidesi olarak, taraflar üçüncü kişi yararına bir alacak hakkı yaratabilecekken üçüncü kişi aleyhine borç doğurucu bir sözleşme yapamazlar¹⁵⁰. Zira sözleşmenin kurulmasında üçüncü kişinin rolü bulunmamaktadır¹⁵¹. Bu bağlamda, CIF satımlarda satıcı, satım sözleşmesinin ifası çerçevesinde sigorta sözleşmesini de akdetmek ve bunu alıcı lehine yapmakla yükümlü olduğu için, bu tür satımlarda sigortalı olabilir menfaatin sahibi olarak alıcı üçüncü kişi konumundadır ve sigorta sözleşmesinin akdedilmesi bakımından sözleşmenin tarafı değildir.

Özellikle üçüncü kişi yararına sözleşmede düzenlenen bazı “yan anlaşmaların” üçüncü kişiye teşmil edilip edilemeyeceği tartışma konusudur. Sigortacının tazminat borcunun ifasını “düzenleyen” ya da bu borcun ifasına “yönelen” hukuk seçimi ve uyuşmazlık çözümünün belirlenmesine ilişkin sigorta sözleşmesinde yer alan hükümler de bu kapsamda değerlendirilmektedir. Ancak bu noktada, yetki veya tahkim şartları ile hukuk seçimi anlaşmasını ayıran kanunlar ihtilafına özgü bir ayrıntı vardır: Tahkim ve yetki şartlarına ilişkin usul hukuku düzenlemeleri hâkimin hukukuna tabidir, zira usul hukukunda *lex fori* ilkesi geçerlidir. Oysa, hukuk seçiminin geçerliliği ve bağlayıcılığına uygulanacak hukuk kanunlar ihtilafının konusudur¹⁵².

Yukarıda da açıkladığımız üzere, üçüncü kişi yararına sözleşmelerde, üçüncü kişinin ifayı talep etmesine bağlı olarak talebin tabi olduğu kanunlar ihtilafı ve uyuşmazlık çözümü ile ilgili sözleşme hükümlerine tabi olup olmadığı sorusunun cevabı, gerek doktrinde gerekse kanuni düzenleme ve yargı

¹⁴⁶ THOMAS, s. 701.

¹⁴⁷ THOMAS, s. 702.

¹⁴⁸ ESEN, Emre: *Uluslararası Ticari Tahkimde Tahkim Anlaşmasının Üçüncü Kişilere Teşmili*, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2008, s. 218-219.

¹⁴⁹ YEŞİLOVA ARAS, *Doğrudan Dava*, s. 142-143.

¹⁵⁰ EREN, s. 214 ve 1170; OĞUZMAN / ÖZ, s. 451.

¹⁵¹ OĞUZMAN / ÖZ, s. 453. Bu nedenle de, üçüncü kişinin, vadettirenin vadedene karşı borcundan sorumlu olması da mümkün değildir. Bkz. KILIÇOĞLU YILMAZ, s. 1762.

¹⁵² Yukarıda ifade ettiğimiz gibi, hukuk seçimi anlaşmasının geçerliliğine uygulanacak hukuk doktrinde tartışmalıdır. Bu noktada, hukuk seçimi anlaşmasının üçüncü kişi açısından bağlayıcı olup olmadığı konusunda uygulanacak hukukun, MÖHUK m. 32/1 uyarınca, seçilen hukuk yerine objektif bağlama kuralına göre tespit edilen hukukun olması gerektiği söylenebilir. Ayrıca, MÖHUK m. 32/2 uyarınca, sözleşmeye uygulanacak hukukun hakkaniyete aykırı sonuçlar yaratması halinde, istisnaen ilgili hükümlerle (hukuk seçimi anlaşmasıyla) bağlı olmadığını iddia eden tarafın mutad meskeni hukukunun uygulanması da mümkündür. Bu durumda, sigorta sözleşmesinde yer alan hukuk seçimi anlaşması ile bağlı olmadığını iddia eden üçüncü kişi sigortalının bu iddiasına uygulanacak hukuk, MÖHUK m. 24/4 uyarınca belirlenecek hukuk olabileceği gibi, sigortalının mutad meskeni hukuku da olabilecektir. Zira, esasen sigortalı, sigorta sözleşmesine dayanarak bir talepte bulunmaktadır. Sigortalının bu “davranışına” hüküm tanınmanın sözleşmeye uygulanacak hukuk çerçevesinde değerlendirilmesi neticesinde sigortalı açısından hakkaniyete aykırı bir sonuç doğmakta ise, irade beyanının varlığına sigortalının mutad meskeni hukuku uygulanmalıdır.

kararlarında tahkim ve yetki şartları üzerinden verilmeye çalışılmıştır. Tahkim anlaşması da, ayrılabilirlik ilkesi gereği, tıpkı hukuk seçimi anlaşması gibi asıl sözleşmeden bağımsız kabul edilen ve sözleşmenin nispiyeti ilkesi çerçevesinde asıl sözleşme haricinde irade unsuru bakımından değerlendirilen bir anlaşmadır. Yalnız bu noktada, tahkim anlaşmalarının anlaşmanın tarafı olmayan kişilere teşmilinin istisnaen mümkün olduğunun ve her olayın ayrı ayrı değerlendirilmesi gerektiğinin peşinen altını çizmekte fayda vardır. Zira bu husus çalışma konumuz olan deniz yük sigortası sözleşmelerinde hukuk seçiminin sigortalıya teşmili bakımından önem arz etmektedir. Örneğin, alacağın temliki veya diğer halefiyet hallerinde tahkim anlaşmasının teşmili belirli şartlarla kabul edilebilecekken¹⁵³ üçüncü kişi yararına sözleşme bakımından farklı bir değerlendirme yapılabilecektir.

Doktrinde, tahkim anlaşması ihtiva eden bir sözleşmeden kaynaklanan alacak hakkının ifasını talep eden üçüncü kişi bakımından, tahkim anlaşmasının kurulması anlamında bir “icabın” söz konusu olduğu dile getirilmektedir¹⁵⁴. Esasen bu icabın açıkça kabulü bakımından bir sorun bulunmamaktadır. Başka bir ifadeyle, üçüncü kişi lehtarın tahkim şartından faydalanmak istemesi halinde bir sorunla karşılaşılmamaktadır. Esas mesele, bu şart ile bağlı olmak istemeyen üçüncü kişilerin durumuna ilişkindir. Aynı durum hukuk seçimi anlaşmaları bakımından da geçerlidir. Zira, aslında taraflar, uyuşmazlık çıktıktan sonra da tahkim veya hukuk seçimi anlaşması yapmakta özgürdürler; sigortacının tahkim ya da hukuk seçimi anlaşmasına ilişkin iradesi sigorta sözleşmesi ile zaten sabittir; sigortalının da bu anlaşmayı kabulü ile, anlaşma her iki taraf için de bağlayıcı hale gelecektir. Zaten, burada gerçekten de “yarara” bir durum vardır; üçüncü kişi (lehtar), tahkim yolunun uyuşmazlık çözümü için daha lehe olduğunu, aynı şekilde hukuk seçimi anlaşmasının da kendi yararını koruduğu düşüncesi ile “kabul” beyanında bulunacaktır.

Tahkim anlaşmasının üçüncü kişi lehtara teşmili noktasında doktrinde farklı görüşler dile getirilmiştir. Bir görüşe göre, lehtar alacaklı ile borçlu arasındaki hukuki ilişkiye dayanmakla bu hukuki ilişkinin doğurduğu alacağı talep hakkının tabi olduğu şartları da kabul etmiş sayılacağından ve ancak bu şartları kabul ettiği ölçüde talep hakkına sahip olacağından, tahkim anlaşması ile de bağlı kabul edilmelidir¹⁵⁵. Bu görüşler, daha çok “üçüncü kişinin yarar sağladığı bir ilişkiden “bütünüyle” faydalanmak zorunda olduğu” fikrine dayandırmaktadır. Buna göre, talep hakkı ancak sözleşmeye ait tüm şartlar ile doğar. Tahkim anlaşması veya yetki kayıtları bu çerçevede “*üçüncü kişi yararına sözleşmeden doğan hakkın kullanımını sınırlayan hükümlerdir*”¹⁵⁶. Bu kapsamda verilen yabancı hukuk uygulamalarından örnekler de bu kabule dayanmaktadır. Yalnız, kanımızca bu örneklerde, üçüncü kişinin tahkim anlaşması ile bağlı olmak isteyip istemediği üzerinde de durulmalıdır. Ayrıca, bazı kararlarda mahkemelerin tahkim anlaşmasının üçüncü kişiye teşmilini kabul ederken “üçüncü kişinin fiilen bütün işlemlere/sözleşmenin ifasına katıldığı” gerçeğine dayandığı görülmektedir; bu çerçevede, uyuşmazlığın ortaya çıkmasında ve alacaklı ile borçlu arasındaki tahkim şartı içeren sözleşmenin uygulanmasında rol oynayanların tahkim şartı ile bağlı olacağına hükmedilmektedir. Bunun yanında, üçüncü kişinin ifayı kabul ederken tahkim şartının varlığını bildiği ve buna rağmen ifayı talep ettiği, ifayı reddetme imkânı varken talepte bulunulmasının üçüncü kişi açısından tahkim şartı ile bağlanma sonucunu yarattığı ifade edilmektedir¹⁵⁷. Ancak, kanımızca bu gerekçelendirme, CIF satımlarda satıcının tarafı olduğu ve alıcı-sigortalının sigortacıya karşı ileri süreceği tazminat talepleri bakımından pek de uygun değildir. Zira, sigortalı menfaate sahip olan kişi olarak alıcı, yük zarar gördüğünde sigortacıya başvurmaktan başka bir imkana sahip değildir. CIF satımlarda, mal taşınmak üzere gemiye yüklendiği anda, hasar ve yarar alıcıya geçer. Taşıma esnasında sigorta sözleşmesinin kapsamında giren bir risk

¹⁵³ Bu konuda ayrıntılı incelemeler için bkz. AYHAN, Feyza Eker: “Tahkim Anlaşmasının Üçüncü Kişi Lehtara Teşmili”, *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2011, Sayı 1, Prof. Dr. Ata Sakmar’a Armağan, s. 99 vd.; ESEN, s. 85 vd.

¹⁵⁴ ESEN, s. 212.

¹⁵⁵ AKKANAT / ÇEKİN, s. 112-114; KARTAL, s. 243. Ayrıca bkz. AKYOL, s. 209-210; YEŞİLOVA ARAS, *Doğrudan Dava*, s. 75.

¹⁵⁶ YEŞİLOVA ARAS, *Doğrudan Dava*, s. 75.

¹⁵⁷ AKKANAT / ÇEKİN, s. 109-110; KARTAL, s. 243.

gerçekleştiği ve hasar meydana geldiği anda, sigortacının sorumluluğu doğacaktır; satıcı/sigorta ettirenin ise herhangi bir sorumluluğu bulunmamaktadır. Dolayısıyla, sigortalının sigortacıya başvurmadan başka bir çaresi yoktur. Diğer bir ifadeyle “ifayı reddetmek” gibi bir imkânı da olmayacaktır. Böylece, esasen zorunlu şekilde, ifayı talep ile birlikte ifanın tabi olduğu şartları da talep etmek durumunda kalan sigortalının haklarına hanel gelmesi ihtimali doğacaktır.

Üçüncü kişi lehtar tahkim anlaşması ile bağlı kabul eden görüş, bazı istisnalara değinmektedir. Buna göre, dürüstlük kuralına aykırılık, hakkın kötüye kullanılması ve özellikle genel işlem şartları kapsamında sağlanan korumanın¹⁵⁸ üçüncü kişinin karşılaşılabileceği haksız talepleri önlemek için kullanılabilirliği ifade edilmektedir.¹⁵⁹ Ayrıca, tahkim anlaşmasının üçüncü kişiyi bağlamasının ön şartı, anlaşmanın üçüncü kişinin sözleşme ilişkisine katılım hakkını kullanmadan önce akdedilmiş olmasıdır.¹⁶⁰ Böylece, üçüncü kişi talep hakkını kullanmadan önce tahkim şartının varlığından haberdar olabilecektir. Bu görüşler inceleme konumuz çerçevesinde değerlendirildiğinde şu sonuç çıkmaktadır: Deniz yük sigortası sözleşmesinde düzenlenen menfaat dengesi dürüstlük kuralına aykırı şekilde sigortalı aleyhine ihlal edilmiş ise, sigortalı tahkim şartı ile bağlı olmayacaktır.¹⁶¹

Doktrindeki diğer görüş ise, üçüncü kişi yararına sözleşmelerde, üçüncü kişinin tahkim anlaşması ile doğrudan bağlı kabul edilemeyeceğini, bunun nedeninin ise tahkime başvurabilmek için irade unsurunun arz ettiği önem olduğunu dile getirmektedir.¹⁶² Bu iradenin açık ya da zımni bir şekilde ve fakat doğrudan tahkim anlaşmasına yönelik olması gerektiğinin, tahkim anlaşmasının içinde yer alan sözleşmenin ifasına yönelen iradenin ise yeterli olmadığını altı çizilmektedir.¹⁶³ Gerçekten de, çalışma konumuzun dışında olmakla birlikte, tahkim anlaşmasının usul hukuku kapsamındaki sonucu ve mahkemelerin yetkisini ortadan kaldıran etkisi düşünüldüğünde, tahkim iradesinin ne denli önemli olduğu, bu konuda istikrar kazanmış Yargıtay kararları ile sabittir. Bununla birlikte, üçüncü kişi yararına sözleşme ilişkisinde “lehtar statüsünün” kazanılması için üçüncü kişinin tahkim şartını kabul etmesi gerektiği durumlarda, üçüncü şahsın edimi kabul açıklaması ile birlikte tahkim şartı ile bağlı olabileceği belirtilmektedir.¹⁶⁴

b. Hukuk Seçimi Özelinde

aa. Genel Kabul

Tahkim anlaşmasının üçüncü kişi lehtarını bağlayıp bağlamadığına yönelik tartışmalar bir yana, hukuk seçimi açısından durum biraz daha farklıdır. Zira, tahkim bir uyumsuzluk çözüm yoludur; ancak bu yol hiçbir zaman devlet yargısında üçüncü kişinin sahip olacağı usulî korumaya engel olunması bakımından kullanılamayacağı gibi üçüncü kişiye teşmil edilemeyecek bir tahkim anlaşmasına dayanan hakem kararının icra edilebilirliği, her zaman kararın iptali ya da kararın verildiği ülke dışında tenfizi aşamasında tartışma konusu yapılabilecek ve kararın icrası engellenebilecektir.¹⁶⁵ Oysa hukuk seçiminin bağlayıcılığı konusu örneğin tahkim yargılamasının söz konusu olduğu bir durumda, hakem kararlarının tenfizinde geçerli genel ilke niteliğindeki içeriği tetkik yasağı nedeniyle denetim dışı kalabilecektir.

¹⁵⁸ Ancak genel işlem şartlarının sağladığı koruma tacir sıfatına sahip sigortalıyı her zaman hukuk seçimi ile bağlı olmaktan kurtaramayabilecektir. Bkz. yukarıda I. B. 2. “Hukuk Seçimi ve Sigorta Sözleşmelerinde Genel İşlem Şartlarının Uygulanması”.

¹⁵⁹ AKKANAT / ÇEKİN, s. 114; KARTAL, s. 244.

¹⁶⁰ KARTAL, s. 244.

¹⁶¹ AKKANAT / ÇEKİN, s. 114. Bu kapsamda talep hakkının kullanılması sonucu sağlanan yarar ile tahkim masraflarının arasındaki olumsuz fark, üçüncü kişiyi tahkim anlaşması ile bağlı olmaktan kurtaracaktır. Aynı yönde bkz. KARTAL, s. 244.

¹⁶² ESEN, s. 224.

¹⁶³ ESEN, s. 224. Bu açıdan, asıl sözleşmeden doğan maddi haklardan yararlanılması tahkim anlaşmasına zimnen rıza gösterildiği anlamına gelmemektedir.

¹⁶⁴ ESEN, s. 225. Aksi de mümkündür. Üçüncü kişi lehtar olmayı kabul etmediği sürece, teşmilden söz etmek mümkün olmayacaktır.

¹⁶⁵ ESEN, s. 225.

Kanımızca, hukuk seçimi anlaşması temel olarak sigorta sözleşmesinden bağımsızdır ve seçilen hukuk sigortalının durumunu ciddi derecede kötüleştirdiği ölçüde sigortalıyı bağlamamalıdır; aksi halde sigortalı için de bağlayıcı kabul edilmelidir. Sigortacı ile sigorta ettirenin anlaşarak sigortalı aleyhine bir hukuk seçimi yapma olasılığı bu kabulü güçlendirmektedir. Bu durumda sigortalının hukuk seçimi ile bağlı olmaması nedeniyle sigortalı-alıcının talebine uygulanacak hukuk MÖHUK m. 24/4 kapsamında belirlenecektir. İstisna hükmünün (MÖHUK m. 24/4/son cümle) uygulanması açısından ise, değerlendirilecek kriterler sigortalının talebine özgü olarak belirlenmeli ve “daha sıkı ilişkili hukuk” sigortalının işyeri, mutad meskeni, yükün teslim edildiği yer gibi unsurlar dikkate alınarak tespit edilmelidir. Bu noktadaki zorluk ise, MÖHUK m. 24/4 uyarınca belirlenecek hukuk ile sigortacı ile satıcının seçtiği hukukun sigortalının durumunu ciddi oranda kötüleştirmesine ilişkin değerlendirilmediği. Ne var ki, MÖHUK m. 26/1 ve m. 27/1 çerçevesinde tüketici ve iş sözleşmelerine uygulanacak hukukun belirlenmesi sırasında da kanun koyucu benzer bir karşılaştırma yapılması gerektiğini hüküm altına almıştır.

Esasen, hukuk seçiminde üçüncü kişilerin haklarının gözetilmesi MÖHUK m. 24/3 düzenlemesinde kendini göstermektedir. Kanun koyucu, değişen hukuk seçiminin, hukuk seçimi anlaşmasının tarafları olmayan kişileri olumsuz yönde etkileme olasılığını düşünerek, bu durumu bertaraf etmek istemiştir. Bu noktada, üçüncü kişi taraf değildir; yalnızca hukuk seçiminden etkilenen konumundadır.

Üçüncü kişi aleyhine sözleşme yasağı da bu kabulü kuvvetlendiren ilkelerden biridir. Hukuk seçiminin sigortalının durumunu kötüleştirmede olduğu ölçüde sigortalının itirazı ile karşılaşma ihtimali azdır. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, sigorta sözleşmesindeki menfaat dengesinin dürüstlük kuralına aykırı şekilde sigortalının aleyhine düzenlendiği, hukuk seçiminin bu amaca hizmet ettiği durumlarda, sigortalının haklı itirazı ile karşılaşılacaktır.

Sigorta sözleşmesi akdedilirken sigortalının belli olduğu ve aynı kişinin sigortacıdan talepte bulunduğu durumlarda, sigortalı-alıcı, ticari tecrübelerine dayanarak, sigorta sözleşmesine uygulanacak hukukun hangi hukuk olacağını satım sözleşmesinde belirtmiş ya da sigorta sözleşmesine uygulanacak hukukun belirtilmesi bakımından negatif hukuk seçimi yapılmış da olabilir¹⁶⁶. Örneğin, CIF satım sözleşmesinde, satıcının sigorta sözleşmesini yapacağını bilen alıcı, sigorta sözleşmesine de satım sözleşmesine uygulanmak üzere seçilen hukukun uygulanması şartını koyabilir. Böyle bir durumda, hukuk seçiminin varlığı, sigortacının belirlenmesine de etki edebilecektir. Bu tür durumlarda, sigortalının sigorta sözleşmesinde yer alan farklı bir hukuk seçimi ile bağlı tutulması mümkün görülmemelidir.

Sigortalının, sigorta sözleşmesinde seçilen hukukun kendi durumunu katlanılmaz derecede kötüleştirdiği ihtimalde, hukuk seçimi ile bağlı tutulmaması gerektiğine ilişkin genel kuralı destekleyen bir başka husus da CIF satımlara özgü şekilde, “lehtar olunan hakkın kaynağıdır”. Zira, üçüncü kişi lehtar durumundaki sigortalının sigortacıya başvuru hakkının kaynağı her ne kadar sigorta sözleşmesi ise de, sigorta yaptırmak satıcının satım sözleşmesinden kaynaklanan bir yükümlülüğüdür. Böylece, sigortalının elde ettiği menfaat esasen satım sözleşmesinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, hukuk seçiminin dayanağını oluşturan sigorta sözleşmesi, sigortalı açısından “dolaylı menfaat sağlayan” bir araçtır¹⁶⁷. Bu nedenle, sigorta sözleşmesindeki hukuk seçimi sigortalı açısından bağlayıcı olmamalıdır. Aksinin kabulü halinde, sigorta kapsamındaki rizikonun gerçekleşmesi ile ortaya çıkan yüke ilişkin zarar, satıcıdan talep edilemeyecektir; ancak zararın kapsamının belirlenmesinde söz sahibi olacak hukukun belirlenmesinde satıcının iradesine öncelik tanınmasına izin verilecektir. Dolayısıyla, uluslararası taşıma konu bir malı, taşıma ve sigorta bedeli dahil “götürü bedel” ile satın almak isteyen alıcı, bu tercihi nedeniyle adeta cezalandırılabilir.

¹⁶⁶ Negatif hukuk seçiminin geçerliliği doktrinde tartışmalıdır. Bkz. ŞANLI / ESEN / ATAMAN-FİGANMEŞE, s. 335. Bir görüşe göre, objektif bağlama noktasının gösterdiği hukukun yetkisi ortadan kaldırılmadığı sürece negatif hukuk seçimi mümkündür. bkz. TEKİNALP / UYANIK, s. 279. Aksi görüş ise bkz. DEMİR GÖKYAYLA, *Tek Satıcılık Sözleşmeleri*, s. 300; DEMİRKOL, *MÖHUK m. 24*, s. 176.

¹⁶⁷ KRAVITZ, Mark R. / DANIEL, J. Klau: “Developments in the Second Circuit: 2000-2001”, *Connecticut Law Review*, 2002, Cilt 34, Sayı 3, s. 849-850.

İstanbul BAM 13. HD'nin bir kararına¹⁶⁸ konu olayda, somut uyuşmazlık, deniz yolu ile taşınacak yükün (3000 ton buğday) gemiye yüklendikten sonra zarara uğraması nedeniyle, sigortalının dava dışı satıcı-sigorta ettiren ile sigortacı arasındaki sözleşmeye dayalı tazminat talebine ilişkindir. Sigorta sözleşmesinde hukuk seçimi yer almaktadır. Ancak ilk derece mahkemesi, CIF satım sözleşmesi uyarınca sigorta sözleşmesinin satıcı tarafından akdedildiğine, davacının bilgisi ve iradesi dahilinde olmaksızın sigorta sözleşmesine uygulanmak üzere seçilen Rusya Federasyonu hukukunun sözleşme dışı sigortalıyı bağlamadığına, uyuşmazlığa uygulanacak hukukun objektif bağlama kuralına göre belirlenmesi gerektiğine hükmetmiştir¹⁶⁹. Somut olayda, MÖHUK çerçevesinde varılan sonuç, sigortacının işyeri hukuku olarak yine Rusya Federasyonu hukukudur. Ancak, objektif bağlama kuralı çerçevesinde belirlenen hukukun sigortacının iş yeri hukuku olabileceği gibi, sözleşmenin ifası kapsamında sözleşme ile daha sıkı ilişki kuran başka bir hukuk olabileceği de unutulmamalıdır.

bb. Ayrık Durumlar

Genel olarak, sigortalının sigorta sözleşmesinde yer alan ve kendi durumunu önemli ölçüde kötüleştiren hukuk seçimi ile rızası hilafına bağlı tutulmaması gerektiği söylenebilecekse de, sigortalının her şeye rağmen sözleşmedeki hukuk seçimi ile bağlı olması gerektiğinin savunulabileceği halleri de incelemek gerekecektir. Özellikle deniz yük sigortalarına özgü bazı durumlar nedeniyle, ticaretin genel işleyişine ve dolayısıyla hayatın olağan akışına aykırı hukuki yorumlar ihtilafları çözmekten ziyade, ihtilaf sayısını artırmaya yol açabilmektedir. Ayrıca, kanunlar ihtilafı adaletinin gerektirdiği bazı durumlarda istisnaen sigortalının tarafı olmadığı bir hukuk seçimi ile bağlı olacağı savunulabilir.

Örneğin, bireysel sigorta sözleşmeleri ile reasürans sözleşmeleri gerek kanuni düzenlemeler kapsamında gerekse uygulamada her zaman ayrı değerlendirilmektedir. Bununla birlikte, sigorta güvencesinin ve ortaya çıkabilecek tazminat miktarının büyüklüğü de dikkate alındığında, deniz yük sigortalarında reasürans şirketinin talepleri doğrultusunda uygulanacak hukukun belirlenmesi ile karşılaşılabilir. Reasürans sistemi dahilindeki bir sigorta sözleşmesinin sigortalıyı da kapsayacak şekilde yeknesak bir rejim yaratması zorunluluğu karşısında sigorta sözleşmesinde yer alan hukuk seçiminin sigortalıyı da bağlaması gerektiği düşünülebilir. Uygulamada "*claims control/cooperation clause*" olarak adlandırılan ve reasürans sözleşmelerinde yer alan şartlar dahilinde, sigorta sözleşmesinin ifasında adeta ipler reasürörün elinde olmaktadır; bu durumda, sigorta şirketi devre dışı kalmaktadır. Dolayısıyla hukuk seçimine ilişkin irade reasüröre aittir ve hasar sürecini reasürör yönetmektedir; ancak sigortalıya karşı sigortacı sorumludur. Özellikle, reasüransın zorunlu olduğu durumlarda bu sonuca varmak daha kolay olacaktır. Bu çerçevede, hukuk seçiminin geçersiz olması halinde uygulanacak hukukun sigortacının riski üzerindeki etkisi ve sigortacı açısından öngörülebilirliğe ilişkin kaygılar ticari anlamda sigortalının korunmasından öte bir gerekliliği ortaya koyabilir. Bu çerçevede, kendisi de basiretli tacir olarak nitelendirilen sigortalının, sigorta ettiren ile süregelen bir ticari ilişkisi içinde reasürans sözleşmesinin gerekliliklerine hâkim ve "sigorta sözleşmesine uygulanmak üzere belirli bir ülkenin hukukunun seçilmesinin zorunlu olduğunu" bilebilecek durumda olması da önem arz etmektedir.

Diğer yandan, özellikle deniz yük sigortalarında sözleşmenin eki haline getirilen şartların sözleşmenin bir parçası olması nedeniyle sigortalıyı da bağladığı konusunda şüphe yoktur. Bu tür kurallar içinde yer alan hukuk seçimi bakımından ise doğrudan aynı şey söylenemeyecekse de, sigortalının anılan şartlar hakkında ve özellikle hukuk seçiminin varlığı konusunda bilgilendirildiği ihtimalde, sigortalının bu hukuk seçimi ile bağlı olmadığı savunması kabul görmeyecektir. Bu çerçevede, satıcı-sigorta ettirenin satım sözleşmesi akdedilirken üzerine düşen bilgilendirme yükümlülüğünü yerine getirmesi büyük önem arz edecektir.

¹⁶⁸ İstanbul BAM 13. HD, T. 08.06.2023, E. 2021/834, K. 2023/993 (Lexpera Hukuk Bilgi Bankası, ET: 10.09.2023).

¹⁶⁹ İstanbul BAM 13. HD, ilk derece mahkemesinin kararını, gerekçesinde çelişkili sonuçlara varıldığını belirterek kaldırmış ve dosyanın mahkemesine iadesine karar vermiştir.

Sigortalının belli olduğu hallerde satıcı-sigorta ettiren ile arasındaki satım sözleşmesinde, CIF koşullarının ve sigorta kapsamında hangi risklerin güvence altına alınacağına sigorta sözleşmesine uygulanacak hukuk da dahil olmak üzere belirlenmesi ihtimalinde de sigortalının sigorta sözleşmesinde seçilen hukuk ile bağlı olacağı kabul edilmelidir.

Tüm bu ihtimallerde, sigorta sözleşmesine uygulanmak üzere yabancı bir hukukun seçilmesi halinde, sigortalının MÖHUK m. 5 ve 6 kapsamında korunmasının mümkün olduğu da unutulmamalıdır. Zira, hangi hukuk uygulanırsa uygulansın, ortaya çıkan sonuç Türk kamu düzenini bozacak nitelikte ise veya Türk hukukunun doğrudan uygulanan kurallarının kapsamına giren bir hal söz konusu ise, sigortalının seçilen hukuk ile bağlı olmasından bağımsız olarak, kamu düzeninin olumlu etkisi dahilinde ya da doğrudan uygulanan kurallar kapsamında Türk hukukunun uygulanması mümkündür.

SONUÇ

Deniz yük taşıma sigortalarında uygulanacak hukuk, taraflar arasındaki talepleri yönetecek olması nedeniyle sözleşmenin esaslı unsurlarından biridir ve çoğu zaman uyuşmazlık çözümünde yetkili yargı organı ile birlikte sözleşmenin taraflarınca belirlenmektedir. Nitekim, kanunlar ihtilafı anlamında sorun, vasıflandırma veya objektif bağlama noktasına göre uygulanacak hukukun tespitinden ziyade, sübjektif bağlama noktası olan taraf iradesinin ne şekilde uygulanması gerektiği noktasındadır. Doğası gereği yabancılık unsuru taşıyan bu tür sigorta sözleşmelerinde, sözleşmeden yararlanan üçüncü kişilerin durumu, sigorta sözleşmesinde yer alan kayıtların bu kişiler üzerindeki bağlayıcılığı açısından birçok sorunun doğmasına sebep olacak niteliktedir. Çalışma konumuz açısından, hukuk seçiminin sigorta sözleşmesinin tarafı olmayan üçüncü kişiler üzerindeki bağlayıcılığı da bu sorunların başında gelmektedir.

Esasen inceleme konusu sorun özel hukuk içinde farklı hukuk disiplinlerinin kesiştiği bir noktadadır. Bu nedenle, borçlar hukuku, sigorta sözleşmeleri hukuku ve kanunlar ihtilafı hukuku ilkelerinin birlikte uygulanmasının zorluğu nedeniyle uygulama alanı bulacak net ve kesin bir kural koymanın mümkün olmadığı görülmektedir. Sorumluluk ve mal sigortalarında, zarar gören üçüncü kişi ile mal üzerindeki hakkı dolayısıyla sigortalanabilir menfaat sahibi sigortalının durumu da ayrı ele alınması gereken konulardır. Bu kapsamda TTK m. 1478 ile sorumluluk sigortalarında zarar gören üçüncü kişiye sağlanan doğrudan dava hakkı ile sorumluluk veya mal sigortası sözleşmesinde yer alan hukuk seçiminin bağlayıcılığı iki farklı konudur. Sigorta sözleşmesinde, sigortacı ile sigorta ettirenin birbirlerine uygun irade beyanları çerçevesinde seçtikleri hukukun zarar gören üçüncü kişiye ya da sigortalıya doğrudan dava hakkı tanımasa dahi, bu kişilerin Türk mahkemelerinde dava açtıkları takdirde, sorumluluk sigortalarına özgü bir hüküm olan TTK m. 1478 kapsamında doğrudan dava hakkına sahip olup olmayacağı da ayrı bir sorundur. Zira anılan hükmün her ne kadar emredici olduğu kabul edilse de, kanunlar ihtilafı anlamında yetkili hukuku bertaraf edici nitelikte bir doğrudan uygulanan kural olup olmadığı incelenmeye muhtaç başka bir konudur.

Sözleşme kayıtlarının sözleşmenin tarafı olmayan üçüncü kişiler bakımından bağlayıcılığı sözleşmenin niteliğine ve üçüncü kişinin talep hakkının doğasına uygun şekilde yorumlanmalıdır. Bu çerçevede, tüm kayıtları aynı şekilde değerlendirmek de mümkün değildir. Bu itibarla, tahkim ve yetki şartlarının bağlayıcılığı ile hukuk seçimine ilişkin kayıtların bağlayıcılığı bire bir aynı kaidelere tabi tutulmamalıdır. Sözleşmeden yararlanan üçüncü kişinin sözleşmenin ifasına hangi ölçüde katıldığı, talep hakkının niteliği ve hukuk seçimine ilişkin kayıt ile bağlı tutulmasının hukukun genel ilkeleri ile ne kadar bağdaşacağı hassas bir değerlendirme gerektirmektedir.

Borçlar hukukunun genel ilkeleri çerçevesinden bakıldığında, bir sözleşmeden kaynaklanan hakkı kullanan üçüncü kişinin sözleşmedeki kayıtlarla bağlı tutulması gerektiği sonucuna varılabilir. Ne var ki, özellikle uluslararası satım uygulamasında önemli bir yer işgal eden CIF satımlarda, satıcının sigortacı ile akdettiği sigortalı-alıcı lehine olması bir zorunluluk olarak düzenlenen sigorta sözleşmelerinde, gerek sigorta sözleşmesinin gerekse hukuk seçiminin tarafı olmayan üçüncü kişinin tabi olacağı rejii-

min tespitinde bu sonuç hakkaniyetli olmayabilecektir. Dolayısıyla, kanımızca genel kabul, sigortacı ile sigorta ettiren-satıcının iradesinin sözleşmeden doğan talep hakkının -kural olarak- “tek” sahibi olan sigortalıyı, onun durumunu ciddi ölçüde kötüleştirdiği ihtimalde, bağlamadığı yönünde olmalıdır. Bununla birlikte, sigortalının her halde hukuk seçimi ile bağlı tutulmasını gerektiren durumlar da olabilir. Özellikle, reasürans sözleşmelerinde olduğu üzere, sigorta sözleşmesine uygulanmak üzere belirli bir ülkenin hukukunun seçilmesinin sigortacı ve sigorta ettirenin iradesinden bağımsız şekilde “zorunlu” olduğu durumlarda, sigortalı-alıcının da bu durumu bilebilecek durumda olduğu kabul edilerek hukuk seçiminin geçerli olacağı sonucuna varılabilir. Ayrıca, CIF satım sözleşmesinde, satıcı tarafından akdedilecek sigorta sözleşmesine ilişkin düzenlenen kayıtlar da önem arz edecektir. Nihayetinde, yapılacak değerlendirme somut olay odaklı bir inceleme gerektirmektedir.

Ancak, hukuk seçiminin yaratacağı etki ve sözleşmeler hukukunda uygulanacak hukukun tespitindeki önemi karşısında, hukuk seçimi anlaşmasının tarafı olmayan kişilerin durumunun kanunda düzenlenmesi gerektiği savunulabilir. Zira aksi halde konu yoruma açık kalacaktır. Bu çerçevede, MÖHUK m. 24’e eklenecek bir fıkra ile gerek temlik ya da halefiyet, gerekse üçüncü kişi yararına sözleşmeleri kapsayacak şekilde, üçüncü kişilerin sözleşmedeki hukuk seçimi anlaşması karşısındaki durumunun düzenlenmesi gerektiği kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

- ACAR, Serdar: “Sorumluluk Sigortacısının Doğrudan Davada Dayanabileceği Savunmalar”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 2012, Cilt 18, Sayı 2, s. 733-748.
- ACAR, Serdar: *Kulüp Sigortası Protection & Indemnity*, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2008.
- AĞAOĞLU, Cahit: “INCOTERMS 2020”, *Public Private International Law Bulletin*, 2020, Cilt 40, Sayı 2, s. 1113-1149.
- AKINCI, Ziya: *Milletlerarası Özel Hukuk*, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2020.
- AKKANAT, Halil / ÇEKİN, Mesut Serdar: “Borçlar Hukuku Perspektifinden Tam Üçüncü Şahıs Yararına Sözleşmelerde Tahkim Koşulunun Üçüncü Şahsa Etkileri”, *İstanbul Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2016, Cilt 15, Sayı 2, s. 103-116.
- AKYOL, Şener: *Tam Üçüncü Şahıs Yararına Sözleşme*, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2008.
- ALGANTÜRK LIGHT, Didem: *Deniz Sigorta Hukukunda Kulüp Sigortası*, 2. Baskı, Arıkan Yayıncılık, İstanbul, 2006.
- ALİBABA, Arzu: *Milletlerarası Unsurlu Sözleşmelerde Hukuk Seçimi ve Sınırlandırılması*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2005.
- AMASYA, Serap: “Some Turkish Law Issues Regarding the Governing Law for the Insurance Contracts Including Element of Foreignness”, *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2020, Sayı 2, s. 1153-1173.
- ANTALYA, Gökhan: *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Cilt V/1,1, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019.
- ARAL ELDELEKLİOĞLU, İrem: “6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu ve Sigortacılık Mevzuatı Uyarınca Sigortacının Aydınlatma Yükümlülüğü”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 2012, Cilt 18, Sayı 1, s. 383-403.
- ASLAN, Yavuz Can: *Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2020.
- ATAMER, Kerim: “Yargıtay Kararları Işığında Deniz Ticareti ve Deniz Sigortası Hukukunda Güncel Sorunlar ve Gelişmeler”, (Ed.) ŞİT İMAMOĞLU, Başak: *XXIII. Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu*, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 2009, s. 165-274 (Güncel Sorunlar).
- ATAMER, Yeşim: “Genel İşlem Koşulu mu, Bireysel Pazarlıkta Kurulan Sözleşme mi? Tüketici ve Tacir İşlemleri Açısından Karşılaştırmalı Olarak Başvurulabilecek Değerlendirme Kriterleri”, (Ed.) KIRCA, Çiğdem: *Yeni Türk Borçlar Kanunu ve Yeni Türk Ticaret Kanunu Sempozyumu (Makaleler, Tebliğler)*, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2013, s. 103-137 (Değerlendirme Kriterleri).
- ATAMER, Yeşim: “Yeni Türk Borçlar Kanunu Hükümleri Uyarınca Genel İşlem Koşullarının Denetlenmesi, TKHK m. 6 ve TTK m. 55/f. 1 ile Karşılaştırmalı Olarak”, (Ed.) ŞİT, Başak: *Türk Hukukunda Genel İşlem Şartları Sempozyumu*, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 2012, s. 9-73.
- ATAMER, Yeşim: *Genel İşlem Şartlarının Denetlenmesi*, 2. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2001.
- AYDOĞDU, Murat: *Genel İşlem Koşulları Şerhi*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018.
- AYHAN, Feyza Eker: “Tahkim Anlaşmasının Üçüncü Kişi Lehbara Teşmili”, *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2011, Sayı 1, Prof. Dr. Ata Sakmar’a Armağan, s. 95-119.
- AYHAN, Rıza / ÇAĞLAR, Hayrettin / ÖZDAMAR, Mehmet: *Sigorta Hukuku*, 5. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021.
- BULL, Henrik: “Choice of Law for Insurance Contracts: History of Article 7 of Rome I, Particularly Regarding the Relationship with Directives 88/357 and 90/619 in Light of Directive 2009/138”, *Oslo Law Review*, 2019, Cilt 6, Sayı 1, s. 23-27.
- CONGAR, Hikmet Cem: *Taşıyıcının Sorumluluğu ve Deniz Sigortaları (Yük, Tekne ve P&I Kulüp Sigortaları)*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022.
- ÇELİKEL, Aysel / ERDEM, Bahadır: *Milletlerarası Özel Hukuk*, 17. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2021.
- DEMİR GÖKYAYLA, Cemile: *Milletlerarası Özel Hukukta Tek Satıcılık Sözleşmeleri (Münhasır Bayilik Sözleşmeleri)*, 2. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2013 (Tek Satıcılık Sözleşmeleri).

- DEMİR GÖKYAYLA, Cemile: *Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizinde Kamu Düzeni*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2001 (Kamu Düzeni).
- DEMİRKOL, Berk: “Türk Hukukunda Genel İşlem Şartlarında Yer Alan Hukuk Seçimi, Yetki Anlaşması ve Tahkim Anlaşmalarının Hüküm Doğurması”, *Public and Private International Law Bulletin*, 2020, Cilt 40, Sayı 2, s. 1313-1350 (Genel İşlem Şartları).
- DEMİRKOL, Berk: *Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun’un 24. Maddesi Çerçevesinde Sözleşmeye Uygulanacak Hukuk*, 2. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2014 (MÖHUK m. 24).
- EKŞİ, Nuray: *Türk ve Avrupa Birliği Hukukunda Yabancı Unsurlu Sigorta Sözleşmelerine Uygulanacak Hukuk*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2012.
- ERDEM, Ercüment: *SİF Satışlar, (CIF Sales)*, Beta Yayıncılık, İstanbul, 1999.
- EREN, Fikret: *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 23. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2018.
- ERSÖZ, Oğuz: “Genel İşlem Koşullarının Kişi Bakımından Uygulama Alanı ve Tacirler Hakkında Uygulanması”, *İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2017, Cilt 3, Sayı 1, s. 69-104.
- ERİŞ, Gönen: *Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Göre Sigorta Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2020.
- ERSEN PERÇİN, Gizem: “5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun Madde 32 Kapsamında ‘Sözleşmelerin Kuruluşu ve Maddi Geçerliliği’”, *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 2008, Cilt 28, Sayı 1-2, s. 51-63.
- ESEN, Emre: *Uluslararası Ticari Tahkimde Tahkim Anlaşmasının Üçüncü Kişilere Teşmili*, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2008.
- GÖLCÜKLÜ, İlyas: *Milletlerarası Tahkimde Dava Açma Yasakları*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017.
- GÜNAY, Barış: *Sigorta Hukuku*, 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022.
- GÜNGÖR, Gülin: *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021.
- GÜRSES, Özlem: “CIF Satışlarda Sigortalanan Menfaatin Ait Olacağı Kişi Sorununa İlişkin Bir Değerlendirme”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 2006, Cilt 64, Sayı 1, s. 293-305.
- HARTLEY, Trevor: “Choice of Law Regarding the Voluntary Assignment of Contractual Obligations Under Rome I Regulation”, *International and Comparative Law Quarterly*, 2011, Cilt 60, s. 29-56.
- KARA, Etem: *Sigortalanabilir Menfaat İlkesi*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2020 (Menfaat).
- KARA, Hacı: *Sigorta Hukuku*, 2. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2021 (Sigorta).
- KARACA, Hüseyin Akif: “Uluslararası Ticari Sözleşmelerden Kaynaklı Devlet Mahkemelerindeki Yargılamalarda ‘Hukuk Kuralları’nın Seçimi: Lahey Prensipleri m. 3”, (Ed.) ÖZEL, Sibel / ERKAN, Mustafa: *Milletlerarası Özel Hukukta Sözleşmesel Meseleler*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2018, s. 113-137.
- KAROL İŞIKLAR, Güneş: “Sorumluluk Sigortalarında Zarar Gören Tarafından Doğrudan Sigortacıya Açılan Davalarda Uygulanacak Hukuk”, (Ed.) ÖZEL, Sibel / PÜRSELİM ARNING, Hatice Selin: *Atipik Sözleşmeler Uygulanacak Hukuk*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2020, s. 277-357.
- KARTAL, Dilşah Buşra: *Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2021.
- KAYIHAN, Şaban / GÜNERGÖK, Özcan: *Türk Özel Sigorta Hukuku Dersleri*, 6. Baskı, Umuttepe Yayınları, İstanbul, 2021.
- KENDER, Rayegân: *Türkiye’de Hususi Sigorta Hukuku*, 17. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2021.
- KILIÇOĞLU YILMAZ, Kumru: “Tam Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 2016, Cilt 22, Sayı 3, Cevdet Yavuz’a Armağan Özel Sayısı, s. 1759-1170.
- KONFİDAN, Melisa: *Deniz Araçları Sorumluluk Sigortası Sözleşmesi*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2023.
- KÖK, Aslı: *Roma I Tüzüğü Işığında Milletlerarası Unsurlu Sigorta Sözleşmelerinden Doğan Kanunlar İhtilafı*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2012.
- KUYUCU, Aslıhan Sevinç: *INCOTERMS (Uluslararası Ticari Terimler)*, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2011.
- KRAVITZ, Mark R. / DANIEL, J. Klau: “Developments in the Second Circuit: 2000-2001”, *Connecticut Law Review*, 2002, Cilt 34, Sayı 3, s. 833-980.

- MURTAZ, Gözde: “Yabancı Unsurlu Akitlerde Hukuk Seçimine Dair Meseleler (5718 sayılı MÖHUK m. 24 ile Milletlerarası Ticari Sözleşmelerde Hukuk Seçimine Dair İlkeler Kapsamında)”, *Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2018, Cilt 3, Sayı 1, s. 157-202.
- NOMER, Ergin: *Devletler Hususi Hukuku*, 23. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2021 (DHH).
- NOMER, Haluk N.: *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 17. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2020 (Borçlar Hukuku).
- OĞUZMAN, Kemal / BARLAS, Nami: *Medeni Hukuk, Giriş, Kaynaklar, Temel Kavramlar*, 27. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2021.
- OĞUZMAN, Kemal / ÖZ, Turgut: *Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Cilt 1*, 18. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2020.
- OTANI, Koichi: “Effect and Scope of Governing Clause in Marine Cargo Policy”, *Waseda Business and Economic Studies*, 2007, Sayı 43, s. 1-15.
- ÖZDAMAR, Mehmet: *Sigortacının Sözleşme Öncesi Aydınlatma Yükümlülüğü*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2009.
- ÖZDAMAR, Mehmet / DOĞAN, Burak: *Sigorta Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2020.
- ÖZDEMİR KOCASAKAL, Hatice: “Sözleşmelere Uygulanacak Hukukun MÖHUK m. 24 Çerçevesinde Tespiti ve Üçüncü Devletin Doğrudan Uygulanan Kuralları”, *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 2010, Cilt 20, Sayı 1-2, s. 27-88.
- ÖZDEMİR KOCASAKAL, Hatice: *Doğrudan Uygulanan Kurallar ve Sözleşmeler Üzerindeki Etkileri*, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2001 (Doğrudan Uygulanan Kurallar).
- ÖZEL, Sibel / ERKAN, Mustafa / PÜRSELİM, Hatice Selin / KARACA, Hüseyin Akif: *Milletlerarası Özel Hukuk*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2022.
- BASEDOW, Jürgen / BIRDS, John / CLARKE Malcolm / COUSY, Herman / HEISS, Helmut (Ed.): *Principles of European Insurance Contract Law (PEICL)*, Verlag Dr. Otto Schmidt, München, 2009.
- SARIOZ BÜYÜKALP, A. İpek: “Denkleştirme Talebinin Hukuki Niteliği ve Kanunlar İhtilafı Hukuku Bağlamında Değerlendirilmesi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2019, Cilt 21, Sayı 2, s. 523-581.
- SİRMEN, Sedat: “Türk Kanunlar İhtilafı Hukukunda Zarar Sigortaları Kapsamına Giren Milletlerarası Unsurlu Sigorta Akitlerine Uygulanacak Hukuk”, *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, 2010, Cilt 26, Sayı 3, s. 41-66.
- SOPACI ÖZTUNA, Birgül: “Sigorta Konusu Menfaatin Yokluğunun ve Menfaat Sahibi Değişikliğinin Sözleşmeye Etkisi”, (Ed.) ÜNAN, Samim / YAZICIOĞLU, Emine: *Sigorta Hukuku Sempozyumları*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2018, s. 107-136.
- ŞANLI, Cemal: *Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları*, 7. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2019.
- ŞANLI, Cemal / ESEN, Emre / ATAMAN-FİGANMEŞE, İnci: *Milletlerarası Özel Hukuk*, 9. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2021.
- TARMAN, Zeynep Derya: “Akdi Borç İlişkilerine Uygulanacak Hukuk Hakkında Roma I Tüzüğü”, *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, 2009, Cilt 25, Sayı 2, s. 299-332.
- TEKİNALP, Gülören / UYANIK, Ayfer: *Milletlerarası Özel Hukuk Bağlama Kuralları*, 12. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2016.
- THOMAS, Rhidian: “Third Party Direct Rights of Action Against Insurers Under UK Law and International Maritime Liability Conventions”, (Ed.) BAL, Abhinayan Basu / RAJPUT, Trisha / ARGUELLO, Gabriela / LANGLET, David: *Regulation of Risk, Transport, Trade and Environment in Perspective*, Brill Nijhoff, Hollanda, 2023, s. 685-717.
- ULAŞ, Işıl: *Uygulamalı Zarar Sigortaları Hukuku, Genel Hükümler Mal ve Sorumluluk Sigortaları*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2012.
- UYAROĞLU, Osman: “Milletlerarası Sigorta Sözleşmelerine Uygulanacak Hukuk”, *Yargıtay Dergisi*, 2022, Cilt 48, Sayı 1, s. 219-248.
- ÜNAN, Samim: “INCOTERMS 2020 ve Sigorta”, *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi*, 2020, Sayı 2, s. 1057-1085 (Incoterms).

- ÜNAN, Samim: “Insurer’s Pre-contractual Duties to Inform and Warn/Advise”, *Insurer’s Precontractual Information Duty*, Sigorta Hukuku Türk Derneği (Turkish Chapter of AIDA), İstanbul, 2013, s. 9-28 (Insurer’s Pre-conditional Duties).
- ÜNAN, Samim: “SİF (CIF) Olarak Satılan Mallar İçin Yaptırılan Yük Sigortasında Sigortalanabilir Menfaat”, *Sigorta Hukuku Dergisi*, 1997, Sayı 1, s. 15-29 (Sigortalanabilir Menfaat).
- ÜNAN, Samim: “Some Private International Law Problems Relating to Insurance Law in Turkish Practice”, *European Insurance Law Review*, 2012, Sayı 4, s. 60-68.
- ÜNAN, Samim: *Türk Ticaret Kanunu Şerhi, Altıncı Kitap Sigorta Hukuku, Cilt II, Zarar Sigortaları*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2016 (Şerh).
- YAZICIOĞLU, Emine: “Sigortacının Bilgilendirme (Aydınlatma) Yükümlülüğü”, (Ed.) ÜNAN, Samim / YAZICIOĞLU, Emine: *Sigorta Hukuku Sempozyumları*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2018, s. 391-422.
- YAZICIOĞLU, Emine / ŞEKER ÖĞÜZ, Zehra: *Sigorta Hukuku*, 2. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2019.
- YEŞİLOVA, Bilgehan: *Milletlerarası Ticari Tahkimde Nihai Karardan Önce Mahkemelerin Yardımı ve Dene-timi*, Güncel Yayınevi, İzmir, 2008.
- YEŞİLOVA ARAS, Ecehan: “Doğrudan Dava (TTK m. 1478 - KTK m. 97)”, (Ed.) ÜNAN, Samim / YAZICIOĞLU, Emine: *Sigorta Hukuku Sempozyumları*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2018, s. 497-506.
- YEŞİLOVA ARAS, Ecehan: “Sigorta Sözleşmelerinde Genel İşlem Şartlarının Kullanılması”, *İzmir Barosu Dergisi*, 2015, Cilt 80, Sayı 3, s. 447-470 (Genel Şartlar).
- YEŞİLOVA ARAS, Ecehan: *Sorumluluk Sigortalarında Zarar Görenin Doğrudan Dava Hakkı*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2013 (Doğrudan Dava).
- YETİŞ ŞAMLI, Kübra: “Sigortacının Aydınlatma Yükümlülüğünü Düzenleyen TTK m. 1423 Hükmüne İlişkin Bazı Değerlendirmeler”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 2016, Cilt 22, Sayı 3, Cevdet Yavuz’a Armağan Özel Sayısı, s. 2977-3004.